

ADİYAMAN YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI

Ayşegül ZENCİRKIRAN

Yüksek Lisans Tezi
Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı
Doç. Dr. Yunus BERKLİ
2017
Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI

Ayşegül ZENCİRKIRAN

ADİYAMAN YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Yunus BERKLİ

ERZURUM-2017

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Adıyaman Yöresi Düz Dokumaları adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanması için verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimim 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

[15.06.2017]

[Ayşegül ZENCİRKIRAN]

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Doç. Dr. Yunus BERKLİ danışmanlığında, Ayşegül ZENCİRKIRAN tarafından hazırlanan bu çalışma 15.06.2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. Yunus BERKLİ	İmza	:
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR	İmza	:
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. A. Aslıhan EROĞLU	İmza	:
Jüri Üyesi	: Yrd. Doç. Dr. Gülten GÜLTEPE	İmza	:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 15.06.2017

Doç. Dr. Ahmet Selim Doğan
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VII
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ.....	VIII
ÇİZİMLER DİZİNİ.....	XIII
ÖNSÖZ.....	XIX

GİRİŞ

I. KONUNUN TANIMI, AMACI VE ÖNEMİ.....	1
II. MATERYAL VE YÖNTEM.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

DOKUMANIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1. DOKUMANIN TANIMI.....	5
1.1.1. Anadolu Türk Düz Dokuma Yaygılarının Tarihsel Gelişimi.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

DÜZ DOKUMALARIN TANIMI VE TEKNİKLERİ

2.1. BEZAYAĞI DOKUMA (DÜZ BEZ DOKUMA).....	11
2.2. KİLİM.....	12
2.2.1. Kilim Kelimesinin Tanımı.....	12
2.2.2. Kilim Kelimesinin Kökeni.....	12
2.2.3. Kilim Dokumada Kullanılan Teknikler.....	13

2.2.3.1. İlikli Kilim.....	13
2.2.3.2. İliksiz (Dikey Çizgisi Olmayan) Kilim.....	13
2.2.3.3. Eğri Atkılı Kilim.....	14
2.2.3.4. Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması.....	15
2.2.3.5. Çift Kenetleme ile İliklerin Yok Edilmesi.....	15
2.2.3.6. Atkıların Aynı Çözüden Geri Dönmesi.....	16
2.2.3.7. Sarma Konturlu Kilim.....	16
2.2.3.8. İliklerin Eğri Atkılı Konturla Kapatılması.....	17
2.3. CİCİM.....	17
2.3.1. Cicim Kelimesinin Tanımı.....	17
2.3.2. Cicim Kelimesinin Kökeni.....	17
2.3.3. Cicim Dokumada Kullanılan Teknikler.....	18
2.3.3.1. Seyrek Motifli Cicim.....	18
2.3.3.2. Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim.....	19
2.3.3.3. Sık Motifli Cicim	19
2.3.3.4. Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim.....	20
2.4. ZİLİ.....	20
2.4.1. Zili Kelimesinin Tanımı.....	20
2.4.2. Zili Kelimesinin Kökeni.....	20
2.4.3. Zili Dokumada Kullanılan Teknikler.....	21
2.4.3.1. Düz Zili.....	21
2.4.3.2. Çapraz Zili.....	22
2.4.3.3. Seyrek Zili.....	22
2.4.3.4. Damalı Zili.....	22

2.4.3.5. Konturlu Zili (ZiliVerne).....	23
2.5. SUMAK.....	24
2.5.1. Sumak Kelimesinin Tanımı.....	24
2.5.2. Sumak Kelimesinin Kökeni.....	24
2.5.3. Sumak Dokumada Kullanılan Teknikler.....	24
2.5.3.1. Düz Sumak Dokuması.....	24
2.5.3.2. Atkısız Düz Sumak Dokuması.....	25
2.5.3.3. Balıksırtı Sumak Dokuması.....	25
2.5.3.4. Balıksırtı Atkısız Sumak Dokuması.....	26
2.5.3.5. Ters Sumak Dokuması.....	27
2.5.3.6. Çapraz Alternatif Sumak Dokuması.....	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADİYAMAN

3.1. ADİYAMAN YÖRESİ TARİHÇESİ.....	28
3.1.1. Adıyaman İsminin Kaynağı.....	28
3.1.2. Yazılı Tarih Öncesi Dönemde Adıyaman.....	29
3.1.3. Yazılı Tarih Sonrası Dönemde Adıyaman.....	29
3.2. ADİYAMAN YÖRESİ COĞRAFİ YAPISI.....	30
3.3. ADİYAMAN YÖRESİ EL SANATLARI	31
3.3.1. Semercilik.....	33
3.3.2. Halı Yastık.....	34
3.3.3. Halı.....	38
3.3.4. Yemenicilik.....	40

3.3.5. Besi Bebek.....	41
3.3.6. Sepetçilik.....	41
3.3.7. Düz Dokumalar.....	42
3.4. ADIYAMAN YÖRESİ DOKUMALARININ DİĞER KULLANIM ALANLARI.....	43
3.5. ADIYAMAN MÜZESİ'NDE SERGİLENEN DİĞER DOKUMA ÖRNEKLERİ.....	45
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ADIYAMAN YÖRESİ'NDE TESPİT EDİLEN DOKUMALARIN KATALOĞU VE TAHLİLLERİ.....	46
DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA.....	165
SONUÇ.....	172
KAYNAKÇA.....	173
ÖZGEÇMİŞ.....	178

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ADİYAMAN YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI****Ayşegül ZENCİRKIRAN****Danışman: Doç. Dr. Yunus BERKLİ****2017-SAYFA: 179+****Jüri: Doç. Dr. Yunus BERKLİ****Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR****Doç. Dr. A. Aslıhan EROĞLU****Yrd. Doç. Dr. Gülten GÜLTEPE**

El sanatlarımız arasında önemli bir yere sahip olan düz dokumalarımız, teknolojinin etkisiyle günümüzde önemini kaybetmiştir. Milli kültürümüzü temsil eden bu dokuma örneklerini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak büyük önem taşımaktadır. Adıyaman yöresi dokuma kültürümüzün önemli merkezleri arasında yer almaktadır. Dokumalar çok çeşitli kullanım alanları ile yöre halkının günlük yaşamının önemli bir parçasıdır.

Adıyaman yöresi dokumaları; kompozisyonları, motifleri, malzemeleri ve renkleri açısından, Türk sanatının köklü geçmişinin devamı niteliğinde örneklerden oluşmaktadır. Dokumalarda eskiden malzeme olarak sadece yün kullanılırken günümüzde pamuk ile yün birlikte kullanılmaktadır. Dokuma ipleri kök boya ile boyanmakta ve çoğunlukla geometrik motiflerden meydana gelmektedir. “Adıyaman Yöresi Düz Dokumaları” konulu bu çalışma ile yöreye ait 58 dokuma eser tanıtılmış ve kataloglanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman, Düz Dokuma, Halı, Motif

ABSTRACT
MASTER’S THESSIS
THE FLAT WEAVINGS IN ADIYAMAN REGION

Ayşegül ZENCİRKIRAN

Supervisor: Assoc. Prof. Yunus BERKLİ

2017-PAGE: 179+

Jury: Assoc. Prof. Yunus BERKLİ

Prof. Dr. Ali Murat AKTEMUR

Assoc. Prof. A. Aslıhan EROĞLU

Assist. Prof. Dr. Gülten GÜLTEPE

Our plain weaves, which have an important place among our handicrafts, have lost importance today due to the effect of technology. Protecting these weaving examples that represent our national culture and conveying them to the future generations are of great importance. Adıyaman region is one of the most important centers of weaving culture. Textiles with a wide variety of uses are an important part of the daily life of the people in the region.

Adıyaman regional weavings; compositions, motifs, materials and colors, are examples of the continuation of the long history of Turkish art. In the past, while only wool was used as the material in the weaves, yet nowadays cotton and wool are used together. Woven yarns are painted with root paint and mostly consist of geometric motifs. With this study titled as "Plain Weaves of Adıyaman Region" 58 textiles which belong to the region are introduced and cataloged.

Key Words: Adıyaman, Flat Weaving, Carpet, Motif

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
cm.	: Santimetre
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
K. T. B.	: Kültür Turizm Bakanlığı
Kg	: kilogram
m.	: metre
M.Ö.	: Milattan Önce
s.	: Sayfa
T. C.	: Türkiye Cumhuriyeti
v.b.	: ve benzeri
YY. / yy.	: Yüzyıl / yüzyıl

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf No: 1-İlikli Kilim.....	13
Fotoğraf No: 2-İliksiz (Dikey Çizgisi Olmayan Kilim).....	14
Fotoğraf No: 3-Eğri Atkılı Kilim.....	14
Fotoğraf No: 4-Normal Atkılar Arasına Ek Atkılar Sıkıştırılması.....	15
Fotoğraf No: 5-Çift Kenetleme ile İliklerin Yok Edilmesi.....	15
Fotoğraf No: 6-Çift Kenetleme ile İliklerin Yok Edilmesi.....	15
Fotoğraf No: 7-Atkıların Aynı Çözümden Geri Dönmesi ile İliklerin Yok Edilmesi.....	16
Fotoğraf No: 8-Sarma Kontur.....	16
Fotoğraf No: 9-Eğri Atkılı Kontur.....	17
Fotoğraf No: 10-Seyrek Motifli Cicim.....	18
Fotoğraf No: 11-Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim.....	19
Fotoğraf No: 12-Sık Motifli Cicim.....	19
Fotoğraf No: 13-Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim.....	20
Fotoğraf No: 14-Düz Zili.....	21
Fotoğraf No: 15-Seyrek Zili.....	22
Fotoğraf No: 16-Damalı Zili.....	23
Fotoğraf No: 17-Konturlu Zili.....	23
Fotoğraf No: 18-Düz Sumak Dokuması.....	25
Fotoğraf No: 19-AtkıSIZ Düz Sumak Dokuması.....	25
Fotoğraf No: 20-Balıksırtı Sumak Dokuması.....	26
Fotoğraf No: 21-Balıksırtı AtkıSIZ Sumak Dokuması.....	26
Fotoğraf No: 22-Ters Sumak Dokuması.....	27
Fotoğraf No: 23-Çapraz-Alternatif Sumak.....	27

Fotoğraf No: 24-Semercilik.....	33
Fotoğraf No: 25-Semercilik.....	33
Fotoğraf No: 26-Geleneksel Adıyaman Oturma Kültürünü Temsil Eden Bir Oda.....	34
Fotoğraf No: 27- Geleneksel Adıyaman Oturma Kültürünü Temsil Eden Bir Oda.....	34
Fotoğraf No: 28- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	35
Fotoğraf No: 29- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	35
Fotoğraf No: 30- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	35
Fotoğraf No: 31- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	36
Fotoğraf No: 32- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	36
Fotoğraf No: 33- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	36
Fotoğraf No: 34- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	37
Fotoğraf No: 35- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	37
Fotoğraf No: 36- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması.....	37
Fotoğraf No: 37- Geleneksel Adıyaman Oturma Kültürünü Temsil Eden Bir Oda.....	38
Fotoğraf No: 38-Sincik Dokumalarının Yıldığı Yer Tezgâhı.....	39
Fotoğraf No: 39-Sincik-Çamdere Köyünde Dokuma Yapan Kadınlar.....	39
Fotoğraf No: 40-Adıyaman Halk Eğitim Merkezinde Yapılan Yemeni Örnekleri.....	40
Fotoğraf No: 41-Oturakçı Pazarında Yapılan Besi Bebek Örnekleri.....	41
Fotoğraf No: 42-Dokuma Çantalar.....	43
Fotoğraf No: 43-Havlı Dokuma Heybe.....	43
Fotoğraf No: 44-Dokuma Kapı Süsü.....	44
Fotoğraf No: 45-Dokuma Duvar Süsü.....	44
Fotoğraf No: 46-Dokuma Nazarlık.....	44
Fotoğraf No: 47-Dokuma Duvar Süsü.....	44
Fotoğraf No: 48-Bebek Taşıma Kundağı.....	44

Fotoğraf No: 49-Eşek Heybesi.....	44
Fotoğraf No: 50-Adıyaman Müzesinde Sergilenen Dokumalar.....	45
Fotoğraf No: 51-Adıyaman Müzesinde Sergilenen Kuşak ve Çorap.....	45
Fotoğraf No: 52-Adıyaman Müzesinde Sergilenen Para Kesesi.....	45
Fotoğraf No: 53-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	46
Fotoğraf No: 54-Keçe Yer Yaygı.....	48
Fotoğraf No: 55-Düz Dokuma (Zili) Yaygı.....	50
Fotoğraf No: 56-Düz Dokuma (Cicim) Yastık.....	52
Fotoğraf No: 57-Düz Dokuma (Cicim) Heybe.....	53
Fotoğraf No: 58-Havlı Dokuma (Halı) Yastık.....	55
Fotoğraf No: 59- Havlı Dokuma (Halı) Yastık.....	57
Fotoğraf No: 60- Havlı Dokuma (Halı) Yastık.....	59
Fotoğraf No: 61-Keçe Seccade.....	61
Fotoğraf No: 62-Tülü Dokuma Yaygı.....	63
Fotoğraf No: 63- Havlı Dokuma (Halı) Yastık.....	65
Fotoğraf No: 64-Düz Dokuma (İlikli Kilim) Yaygı.....	67
Fotoğraf No: 65-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	69
Fotoğraf No: 66-Düz Dokuma (Zili) Yaygı.....	72
Fotoğraf No: 67- Havlı Dokuma (Halı) Yastık.....	74
Fotoğraf No: 68- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	76
Fotoğraf No: 69 -Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı.....	78
Fotoğraf No: 70- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	81
Fotoğraf No: 71- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	83
Fotoğraf No: 72- Düz Dokuma Perde	85
Fotoğraf No: 73- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	86

Fotoğraf No: 74- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	88
Fotoğraf No: 75- Düz Dokuma (Zili) Yaygı.....	90
Fotoğraf No: 76- Havlı Dokuma Heybe.....	93
Fotoğraf No: 77- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	95
Fotoğraf No: 78- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	98
Fotoğraf No: 79- Tülü Dokuma Yaygı.....	101
Fotoğraf No: 80- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	102
Fotoğraf No: 81- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	104
Fotoğraf No: 82- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	106
Fotoğraf No: 83- Tülü Dokuma Yaygı.....	108
Fotoğraf No: 84- Havlı Dokuma (Halı) Seccade.....	109
Fotoğraf No: 85- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	112
Fotoğraf No: 86- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	114
Fotoğraf No: 87- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	116
Fotoğraf No: 88- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	118
Fotoğraf No: 89- Düz Dokuma (Zili) Yaygı.....	120
Fotoğraf No: 90- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	123
Fotoğraf No: 91- Düz Dokuma (Zili) Yaygı.....	126
Fotoğraf No: 92- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	128
Fotoğraf No: 93- Havlı Dokuma (Halı) Seccade.....	130
Fotoğraf No: 94- Havlı Dokuma (Halı) Seccade.....	132
Fotoğraf No: 95- Düz Dokuma (Zili) Yaygı.....	133
Fotoğraf No: 96- Düz Dokuma (Cicim) At Çulu.....	135
Fotoğraf No: 97- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	137
Fotoğraf No: 98- Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı.....	139

Fotoğraf No: 99- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	142
Fotoğraf No: 100- Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı.....	144
Fotoğraf No: 101- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	147
Fotoğraf No: 102- Düz Dokuma Perde.....	149
Fotoğraf No: 103- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	150
Fotoğraf No: 104- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	152
Fotoğraf No: 105- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	153
Fotoğraf No: 106- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	155
Fotoğraf No: 107- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	157
Fotoğraf No: 108- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	159
Fotoğraf No: 109- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	161
Fotoğraf No: 110- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	163
Fotoğraf No: 111- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	168
Fotoğraf No: 112- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	168
Fotoğraf No: 113- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	168
Fotoğraf No: 114- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	168
Fotoğraf No: 115- Havlı Dokuma (Halı) Yaygı.....	168
Fotoğraf No: 116- Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı.....	170
Fotoğraf No: 117- Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı.....	170
Fotoğraf No: 118- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	170
Fotoğraf No: 119- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı.....	170
Fotoğraf No: 120- Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı.....	170
Fotoğraf No: 121- Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı.....	170

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim No: 1- İlikli Kilim.....	13
Çizim No: 2- İliksiz (Dikey Çizgisi Olmayan Kilim).....	14
Çizim No: 3- Eğri Atkılı Kilim.....	14
Çizim No: 4- Normal Atkılar Arasına Ek Atkılar Sıkıştırılması.....	15
Çizim No: 5- Çift Kenetleme ile İliklerin Yok Edilmesi.....	15
Çizim No: 6- Atkıların Aynı Çözüden Geri Dönmesi ile İliklerin Yok Edilme..	16
Çizim No: 7- Sarma Kontur	16
Çizim No: 8- Eğri Atkılı Kontur	17
Çizim No: 9- Seyrek Motifli Cicim	18
Çizim No: 10- Atkılı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim	19
Çizim No: 11- Sık Motifli Cicim	19
Çizim No: 12- Atkılı Yüzlü Sık Motifli Cicim	20
Çizim No: 13- Düz Zili	21
Çizim No: 14- Seyrek Zili	22
Çizim No: 15- Damalı Zili	23
Çizim No: 16- Konturlu Zili	23
Çizim No: 17- Düz Sumak Dokuması	25
Çizim No: 18- Atkısız Düz Sumak Dokuması	25
Çizim No: 19- Balıksırtı Sumak Dokuması	26
Çizim No: 20- Balıksırtı Atkısız Sumak Dokuması	26
Çizim No: 21- Ters Sumak	27
Çizim No: 22- Çapraz Alternatif Sumak.....	27
Çizim No: 23- Havdork/Ejderha.....	47
Çizim No: 24- Muska Motifi.....	47

Çizim No: 25-Akrep Motifi.....	47
Çizim No: 26-Saç Bağı Motifi.....	47
Çizim No: 27- Koçbaşı Motifi.....	47
Çizim No: 28-Pıtrak Motifi.....	51
Çizim No: 29-Dört Bulung Motifi.....	51
Çizim No: 30-Yaba Motifi.....	54
Çizim No: 31-Su Yolu Motifi.....	56
Çizim No: 32-Havdork/Ejderha Motifi.....	58
Çizim No: 33- Çengelli Su Yolu Motifi	58
Çizim No: 34- Sıçan Dişi Motifi	58
Çizim No: 35-Havdork/Ejderha Motifi.....	60
Çizim No: 36-Kurt İzi Motifi.....	60
Çizim No: 37-Göz Motifi.....	60
Çizim No: 38-Çengel/Çakmak Motifi.....	60
Çizim No: 39-Akrep Motifi.....	60
Çizim No: 40- Hayat Ağacı Motifi	66
Çizim No: 41- Havdork/Ejderha Motifi Göz Motifi.....	66
Çizim No: 42- Sıçan Dişi Motifi	66
Çizim No: 43- Göz Motifi	66
Çizim No: 44-Elibeline Motifi.....	68
Çizim No: 45-Kurt İzi Motifi.....	68
Çizim No: 46-Kuş Motifi.....	68
Çizim No: 47-Dokumanın Zemin Kısmını Oluşturan Kompozisyon.....	70
Çizim No: 48-Saç Bağı Motifi.....	71
Çizim No: 49-Pıtrak Motifi.....	71

Çizim No: 50-Baklava Motifi.....	71
Çizim No: 51-Pıtrak Motifi.....	71
Çizim No: 52-Çengelli Su Yolu Motifi.....	73
Çizim No: 53-Akrep Motifi.....	73
Çizim No: 54-Kurt İzi Motifi.....	75
Çizim No: 55-Akrep Motifi.....	75
Çizim No: 56-Çengel/Çakmak Motifi.....	75
Çizim No: 57-Dokumanın Şeritlerini Oluşturan Kompozisyon.....	77
Çizim No: 58-Saç Bağı Motifi.....	77
Çizim No: 59-Muska Motifi.....	79
Çizim No: 60-Bereket Motifi.....	79
Çizim No: 61-Göz/Bereket Motifi.....	79
Çizim No: 62-Göz/Bereket Motifi.....	80
Çizim No: 63-Kurt Ağzı Motifi.....	80
Çizim No: 64-Kurt Ağzı Motifi.....	80
Çizim No: 65-Koç Boynuzu Motifi.....	80
Çizim No: 66- Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon Kompozisyonu.....	82
Çizim No: 67- Kaz Ayağı.....	82
Çizim No: 68- Kaz Ayağı.....	82
Çizim No: 69-Pıtrak Motifi.....	84
Çizim No: 70-Pıtrak Motfi.....	84
Çizim No: 71-Muska/Nazarlık Motifi.....	84
Çizim No: 72-Pıtrak Motifi.....	84
Çizim No: 73-Göz/Bereket Motifi.....	84
Çizim No: 74-Bereket/Koç Boynuzu Motifi.....	87

Çizim No: 75-Balık Kılıcı Motifi.....	87
Çizim No: 76-Bereket/Göz Motifi.....	87
Çizim No: 77-Balık Kılıcı Motifi.....	89
Çizim No: 78-Sekiz Köşeli Yıldız/Selçuklu Sekizgeni.....	92
Çizim No: 79-Deveboynu Motifi.....	92
Çizim No: 80-Hayat Ağacı Motifi.....	96
Çizim No: 81-Akrep Motifi.....	96
Çizim No: 82-Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon Kompozisyonu.....	97
Çizim No: 83-Akrep Motifi.....	97
Çizim No: 84-Dokumanın Geniş Bordürünü Oluşturan Kompozisyon.....	99
Çizim No: 85-Dokumanın İnce Bordürünü Oluşturan Kompozisyon.....	99
Çizim No: 86-Çengel/Çakmak Motifi.....	99
Çizim No: 87-Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon Kompozisyonu.....	100
Çizim No: 88-Dokumanın Zeminin Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	103
Çizim No: 89- Dokumanın Zeminin Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	103
Çizim No: 90- Dokumanın Zeminin Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	103
Çizim No: 91- Dokumanın Zeminin Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	103
Çizim No: 92-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	105
Çizim No: 93-Dokumanın Geniş Bordürünü Oluşturan Kompozisyon.....	107
Çizim No: 94-Dokumanın İnce Bordürünü Oluşturan Kompozisyon.....	107
Çizim No: 95-Madalyon/Ejderha Motifi.....	107
Çizim No: 96-Ejderha Motifi.....	110
Çizim No: 97-Saç Bağı-Muska Motifi.....	110
Çizim No: 98-Göz Motifi.....	110
Çizim No: 99-Saç Bağı Motifi.....	111

Çizim No: 100- Akrep Motifi.....	111
Çizim No: 101- Muska Motifi.....	111
Çizim No: 102- Akrep Motifi.....	111
Çizim No: 103- Çengel/Çakmak Motifi.....	113
Çizim No: 104- Çengel/Çakmak Motifi.....	113
Çizim No: 105- Saç Bağı Motifi.....	115
Çizim No: 106- Balık Kılçığı Motifi.....	115
Çizim No: 107- Bereket/Göz Motifi.....	115
Çizim No: 108- Dört Bulung Motifi.....	117
Çizim No: 109- Pıtrak Motifi.....	119
Çizim No: 110- Çengel/Çakmak Motifi.....	119
Çizim No: 111- Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	121
Çizim No: 112- Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	121
Çizim No: 113- Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	122
Çizim No: 114- Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	122
Çizim No: 115- Dokumanın Bordür Kompozisyonu.....	124
Çizim No: 116- Sandık Motifi.....	124
Çizim No: 117- Akrep Motifi.....	124
Çizim No: 118- Dokumanın Zemininde Bulunan Madalyon Kompozisyonu.....	125
Çizim No: 119- Dokumanın Şerit Kısımında Kullanılan Kompozisyon.....	127
Çizim No: 120- Pıtrak Motifi.....	127
Çizim No: 121- Dokumanın Zeminini Oluşturan Kompozisyon.....	129
Çizim No: 122- Seccadenin Zemin Kompozisyonu.....	131
Çizim No: 123- Akrep Motifi.....	131
Çizim No: 124- Göz Motifi.....	131

Çizim No: 125-Dokumayı Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	134
Çizim No: 126- Dokumayı Oluşturan Şerit Kompozisyonu.....	134
Çizim No: 127-Yaba Motifi.....	136
Çizim No: 128-Tarak/Parmak Motifi.....	138
Çizim No: 129-Pıtrak Motifi.....	138
Çizim No: 130-Göz Motifi.....	138
Çizim No: 131-Dokumanın Bordür Kısmını Oluşturan Kompozisyon.....	140
Çizim No: 132-Kurt Ağzı/İzi Motifi.....	140
Çizim No: 133-Dokumanın Zeminini Oluşturan Kompozisyon.....	141
Çizim No: 134- Tarak/Parmak Motifi.....	143
Çizim No: 135-Dokumanın Bordürünü Oluşturan Kompozisyon.....	145
Çizim No: 136-Zemini Meydana Getiren Madalyon Kompozisyonu.....	146
Çizim No: 137-Dokumayı Maydana Getiren Zemin Kompozisyonu.....	148
Çizim No: 138-Çengel/Çakmak Motifi.....	151
Çizim No: 139-Yengeç Motifi.....	154
Çizim No: 140-Pıtrak Motifi.....	154
Çizim No: 141-Koç Boynuzu Motifi Motifi.....	154
Çizim No: 142-Tarak/Parmak Motifi.....	156
Çizim No: 143- Sekiz Köşeli Yıldız/Selçuklu Sekizgeni.....	160
Çizim No: 144-Dokumanın İnce Bordürünün Oluşturan Kompozisyon.....	162
Çizim No: 145-Akrep Motifi.....	164
Çizim No: 146-Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon Kompozisyonu.....	164

ÖNSÖZ

El sanatlarımız geçmişte insanların yaşamlarının her alanına girmiş ve bu el sanatlarının yapım aşamalarında kullanılan araç gereçler, malzemeleri, şekli, yapısı, kullanım alanı, yapım amacı bize geçmişte yaşamış insanların örf ve adetleri, gelenekleri, inanç sistemleri, yaşam tarzları, gelişmişlik düzeyi, gelir kaynakları, inanç sistemleri v.b. birçok alanda bilgi veren milli kültür varlıkları olarak nitelendirilirler. Eskiden aile büyüklerinin bu meslekleri öğrenmeleri için çocuklarını usta sanatçıların yanına gönderdiklerini ancak günümüzde bu uygulamanın da ortadan kalktığını öğrenmekteyiz. Bu duruma bağlı olarak günümüzde bu mesleği bilen insan sayısı da çok azdır. “Adıyaman Yöresi Düz Dokumaları” adı altında yapmış olduğumuz bu çalışma ile başta düz dokumalarımız olmak üzere, halı, semercilik, yemenicilik, sepetçilik, halı yastık, besi bebek gibi el sanatlarını bilimsel olarak ortaya çıkarmaktır. Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş bu el sanatları, bir kaç usta tarafından hala yapılmaya devam edilmektedir. Adıyaman il ve ilçeleri ve müzelerimizde yer alan bu dokumalar fotoğraflanmış ve üzerlerinde gerekli incelemeler yapıldıktan sonra kataloglanarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmam sırasında sınırsız hoşgörü, destek ve yönlendirmeleriyle hep yanımda olan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Yunus BERKLİ’ye teşekkürü bir borç bilirim. Eğitim sürecimdeki katkılarından dolayı Sayın Doç. Dr. Ayşe Aslıhan EROĞLU’na, hayatımın her alanında olduğu gibi eğitim hayatımda da beni yönlendiren maddi-manevi desteğini esirgemeyen kıymetli babam Bülent ZENCİRKİRAN’a, annem Hatice ZENCİRKİRAN’a ve yine en büyük destekçilerimden biri olan kıymetli eniştem Mahmut MÜDÜROĞLU ve ablam Yaşagül MÜDÜROĞLU’na şükranlarımı sunuyorum. Manevi destekleri ile hep yanımda olan değerli abim Ziyaeddin Kürşad ELBİRLER ve ablam Ayşe Bahar ELBİRLER’e, kardeşlerim Özgül, Serap ve Mustafa Kürşad ZENCİRKİRAN’a sonsuz teşekkür ederim. Katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli büyüğüm Murat UZUN’a, Adıyaman Müzesi ve Adıyaman Kültür ve Turizm Müdürlüğü çalışanlarına, bana koleksiyonunu ve evini açan Kazım KUTLU’ya, ismini sayamadığım bütün arkadaşlarım, büyüklerim ve misafirperver Adıyaman halkına teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

I. KONUNUN TANIMI, AMACI VE ÖNEMİ

Türk kültürü hakkında önemli bilgiler veren dokuma sanatı, ilk insanların varoluşundan itibaren ilk olarak örtünme ve dış etkenlerden korunma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun devamlı gelişimi ve değişimi içerisinde kendi dönemlerinin teknolojisi, kullanılan malzemeleri, dokunma şartları ile kendi dönemlerinin şartları dâhilinde çeşitlenerek günümüze kadar gelebilmeyi başarmış birer belge niteliğinde eserlerdir.

Orta Asya’da doğup gelişen Türk inanç sistemine ait çeşitli inanışların Türk sanatının oluşumunda önemli etkileri olduğu şüphesizdir. Özellikle figüratif bezeme olarak bu etkilerin, gerek mimaride ve gerek diğer süsleme alanlarında, hiç bıkmadan sürekli kullanılması, bunlara yüklenilen anlamların zenginliğinin bir sonucudur¹. İnsanın son yolculuğunda cesedinin halı ve kilimlere sarılmasını Palladiy, “Türkler tabutu, akkeçe ile halıdan yapılan bir katafalka koyarlar” şeklinde ifade etmektedir. O halde halı ve kilim dokumaları sadece evlerimizdeki günlük ihtiyaçları karşılayan ürünler olarak düşünülmemelidir. Halı ve kilimleri üzerindeki işaret ve şekiller, kullanım alanları ile Türk toplumlarının inanç ve geleneklerini aksettiren çok önemli belgelerdir².

Adıyaman yöresi dokuma ve el sanatları bakımından önemli merkezlerimizden birisi olmasına rağmen bu alanda çok az sayıda araştırma bulunmaktadır. “Adıyaman Yöresi Düz Dokumaları” adı altında ele alınan bu çalışma; öncelikle düz dokumalar olmak üzere, havlı dokumalar ve tülü örneklerinin tespit edilmesi ve yer yaygısı dışında dokuma örneklerinin; giyim-kuşam, seccade, kundak, heybe, çuval, para kesesi, perde, yastık, minder ve süs unsuru olarak yöre halkının yaşamının her alanında kullanıldıklarını örnekleri ile ortaya konulmuştur.

Bu çalışma kapsamında Adıyaman yöresinin dokuma ve el sanatları üzerine yaptığımız alan araştırması çerçevesinde; Adıyaman, pazarları, evleri, köyleri, özel

¹ Yunus Berkli, *Kosova Halveti Osman Baba Tekkesinde Bulunan Figür ve Sembollerin Türk Sanatı ve Kültürü İçerisindeki Anlamı ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 18(1), Erzurum 2014, 61-68.

² Beyhan Karamağaralı, *Türk Halı Sanatındaki Motiflerin Yorumu Üzerine*, Arış Dergisi, (3), 1997, 28-38.

koleksiyonlarında bulunan yörenin dokuma kültürüne en uygun örnekler ve Adıyaman Müzesinde bulunan dokumalar tespit edilmiştir. Gerekli incelemelerin ardından, bu dokuma örneklerinin motifleri, kompozisyonları, renkleri, malzemeleri bakımından; Türk dokuma sanatının devamı niteliğinde oldukları geçmiş örnekleri ile bağlantı kurularak ortaya çıkarılmıştır. Böylece dokumaların kendine has özelliklerinin yanı sıra diğer dokuma merkezleri ile ortak özellikleri tespit edilmiş ve başta kendi sınırında yer alan komşu iller olmak üzere diğer yöre dokumaları ile önemli benzerlikleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda yapılacak olan diğer çalışmalara da karşılaştırma imkânı sağlaması açısından önemlidir.

Bu çalışma ile Adıyaman yöresinde unutulmaya yüz tutmuş dokuma kültürüne ışık tutularak, bu dokuma örneklerinin kataloglanarak gelecek nesillere aktarılması ve yapılacak çalışmalara katkı sağlaması hedeflerimiz arasında bulunmaktadır.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Tez başlığı belirlenmeden önce Adıyaman ili ve bir kaç ilçesi ziyaret edilerek gerekli incelemeler yapıldıktan sonra tez başlığı belirlenmiş ve içerik kısmı hazırlanmıştır.

Adıyaman yöresi düz dokumaları alan araştırması çerçevesinde; Adıyaman Kültür Turizm Müdürlüğü, Halk Eğitim merkezleri ve bunlara bağlı hizmet binaları, Adıyaman Müzesi, birçok yöresel dokuma örneklerinin yer aldığı tarihi Oturakçı pazarında bulunan dokuma ve el sanatları üzerine hizmet veren dükkânlar, Vali Halil Işık Kültür ve Sanat Merkezi ve Adıyaman ilçeleri ziyaret edilmiştir. Ayrıca Kazım Kutlu tarafından uzun yıllardır satın alma yoluyla koleksiyon haline getirilen; Adıyaman yöresel el dokuma halı ve düz dokuma eserlerinin bulunduğu mekânlar ziyaret edilmiştir. Ziyaret edilen bu alanlarda karşılaştığımız dokuma örnekleri; malzeme, boya, kalite ve boyutları yerlerinde tespit edilerek belgelenmiş ve çeşitli açılardan fotoğrafları çekilmiştir.

Elde edilen dokuma örneklerinin üzerinde yer alan belirli motifler; Texcelle isimli halı tasarım programı ile çizilmiştir. Dokumanın bir genel görünümlü fotoğrafının altında katalog no, dokuma türü, dönemi, bulunduğu yer, boyut, renkler, kalite, çözgü ipi, desen ipi, atkı ipi, düğüm türü, boya türü ve kullanım alanı başlıkları adı altında tanıtıldıktan sonra bu motif ve kompozisyonların geçmişte kullanılan örnekleri ile bağlantı kurularak Türk dokuma sanatının köklü geçmişinin etkileri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Hemen ardında yer alan bölümde ise dokuma kompozisyon ve motif açısından tanıtılmaya çalışıldıktan sonra çizimler eklenmiştir. Her dokuma aynı şekilde tanıtılarak katalog bölümü bu şekilde tamamlanmıştır.

Yöre ve dokuma hakkında yazılı kaynaklar temin edildikten sonra tezin diğer bölümlerine geçilmiştir. Birinci bölümde, dokumanın tanımı yapılmış, en ilkel halinden günümüze kadar dokumanın ortaya çıkış sebepleri, kullanılan malzemeler ve dokuma tezgâhları açıklandıktan sonra Türk düz dokuma tarihi açısından önemli gelişmelere sebep olan, belirli bölgelerde yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkan dokuma eserler anlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde; düz dokuma çeşitleri olan kilim, cicim, zili ve sumak dokumaları tanımları, kökenleri ve teknikleri bakımından tanıtılmaya çalışılmıştır. Dokuma teknikleri çizim ve örnek dokuma türleri ile desteklenmiştir. Üçüncü bölümde; Adıyaman yöresi tarihçesi anlatılmaya başlanarak isminin kaynağı açıklanarak yazılı

tarih öncesi ve yazılı tarih sonrası hakkında bilgi verildikten sonra yörenin coğrafi yapısı açıklanmıştır. Daha sonra el sanatları adı altında, semercilik, yemenicilik, sepetçilik, besi bebek, halı yastık, halı ve kilim hakkında gerekli açıklamalar yapılmış ve bu el sanatlarının yörenin kültürü üzerindeki yeri, önemi, günümüzdeki durumları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme ve karşılaştırma kısmında ise öncelikle yörenin dokumaları hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Türk el dokuma halıcılığı 1, 2, 3, 4 ve 5 numaralı kataloglardan ve çeşitli yörelere ait akademik çalışmaların incelenmesi sonucu, Adıyaman yöre dokumaları ile benzer özellikler gösteren dokuma örnekleri karşılaştırılmıştır. Bu örnekler kültürel etkileşimin sonucu ortaya çıkan benzerlikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOKUMANIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1. DOKUMANIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1.1. Anadolu Türk Düz Dokuma Yaygılarının Tarihsel Gelişimi

Dokuma sanatı, insanın en erken çağlardan başlayarak başardığı işlerden biridir ³. Dokumanın icadı, insanoğlunun giyinme ihtiyacı ile başlamıştır. Bunun yanı sıra yaşadıkları mekânları soğuktan korumak amacıyla kullandıkları yer yaygıları da önemli sebepler arasında yer alır ⁴.

Göçer kabilelerin başarısına yol açan en belirgin adım, atın evcilleştirilmesi olmuştur. Bir diğer adım ise hem besin hem de yüksek rakımda dokuma yapabilmek ve keçeyi üretmek için gerekli yapağı ve kıl gibi sıcak tutan ham maddeyi sağlayan koyun, keçi, deve gibi hayvanların evcilleştirilmesi olmuştur. Yapılan kazılardan elde edilen bilgiler doğrultusunda yapağı keçe bilgisinin çok eski dönemlerde geliştiği, çadır, giyim, döşeme gibi birçok alanda da kullanıldığı görülmektedir. Neolitik dönemde ya da daha erken dönemlerde kıl, yapağı ve bitkisel liflerin bükümü ile üretilen iplikler dokuma sanatının gelişmesini sağlamıştır. Türkler, evcilleştirilen hayvanların yünlerini eğirip ip haline getirerek dokuma, örme ve işleme sanatlarına birçok katkı sağlamışlardır ⁵.

Dokumanın temelini, dikey ve yatay doğrultuda uzanan ipliklerin birbirleriyle dik açıdan birleşmeleri sonucu oluşturdıkları doku oluşturmaktadır ⁶. Dokuma sanatının geçmişine baktığımız zaman “ağ örgüsü tekniği” ve “ilmik tekniği” olmak üzere tür ile karşılaşmaktayız. Ağ örgüsü tekniğinde iplik, tığ işlevi gören bir gereç yardımıyla örülmektedir. İlmik tekniğinde ise bir çerçeveye gerilmiş iplikler, araya giren çubuklar

³ Nazan Ölçer, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1988, 9.

⁴ Ölçer, 10.

⁵ Aysen Soysaldı, *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009, 1.

⁶ Ölçer, 9; Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, 48; N. Rengin Oyman Bükmen, *El Dokumacılığının ve El Dokuma Tezgahının Tarihçesi, El Dokuma Tezgahı Çeşitleri*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 8, 2005, 63-84.

yardımıyla ön ve arka bölümlere ayrıldıktan sonra, eller yardımıyla çeşitli tekniklerle ilmeklenerek dokumanın yapıldığı türdür ⁷.

Ağ örgüsü tekniğinin kullanımı tarih öncesi çağlara kadar gitmektedir. İlkel toplumlar bu tekniği hayvan kemiklerini tığ yerine kullanarak ördükleri balık ağı ile başlayan örnekleri ile karşımıza çıkmaktadır. Eski Yunan ve Mısır'dan bu yana bilinmekte olan ilmik tekniği ise; Tunç çağından günümüze kadar kullanılmaktadır. Enine uzanan atkı ipliklerinin, dikey uzanan çözgü ipliklerinin altından ve üstünden geçerek oluşturduğu bu teknik en basit dokuma tekniği olarak bilinen “bez ayağı dokuma”dır ⁸.

En ilkelinden en gelişmişine birçok tezgâh ile karşılaşmaktayız. Bu tezgâhlar yatay (yer tezgâhı-konargöçer tezgâh) veya dikey tezgâh (ıstar, mazman) olabilir. En basit hali ile yer tezgâhı; dokumanın ölçüsüne göre dikdörtgen veya kare formuna uygun gelecek şekilde yere dört köşeye kazık çakılır. Kazıkların dış tarafına, dikdörtgen kısımların iki dar yanına gelecek biçimde gelerek levant işlevi görecek düzgün ve kalın iki ağaç; yer ile arasında yer ile arasında 10 cm. boşluk kalacak biçimde sıkıca bağlanır. Karşılıklı bu iki çubuğun arasına çözgü ipleri gerilir ⁹. Ayrıca iki leventin tam orta yerine çözgülerin önüne gelen ve gücü sopası olarak adlandırılan bir çubuk vardır. Uzun, kalın bir iplik yardımıyla arkadaki çözgü iplikleri öne alınarak gücü sopasına bağlanır. Bu yapılan işlem sonucunda arkadaki çözgüler öne, öndeki çözgüler arkaya geçirilmiş olur. Bu durumu tespit etmek için gücü sopasının üstüne, çözgülerin arasına varangelen isimli bir tahta geçirilir. Dokuma sırasında ise bu tahta aşağı yukarı hareket ettirilerek ön ve arka çözgü ipliklerinin yer değiştirilmesi sağlanır ¹⁰.

Düz Dokuma Yaygılar günlük hayatta kullanılan, eskimedikçe atılmayan, eskidiği zaman ise sağlam kalan kısımlarından minder, yastık, heybe gibi küçük dokuma türü ihtiyaçları karşılamak için kullanılırdı. Bu nedenle harap olana kadar kullanılan, rutubet çürümelerine sebep olduğu için toprak altında veya terk edilmiş bir barınakta uzun süre kalamayan düz dokuma yaygılarından çok az örnek günümüze ulaşmıştır. Düz dokuma yaygılar içinde en çok tanınmış olan kilim ve onunla hemen hemen aynı teknikle duvar

⁷ Ölçer, 9

⁸ Ölçer, 9.

⁹ Ölçer, 10; Soysaldı 2; Belkıs Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, Eren Yayınları, İstanbul 1982, 41.

¹⁰ Belkıs Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi: 3, İstanbul 1975, 18.

dokumaları hakkında XVIII. Krallık devrinde yaşamış IV. Tuthmosis'in M.Ö. 1417 yılında mezarından çıkarılan keten duvar dokuması bir fikir verebilir. Bu parçanın da bu mezar içerisinde kalabilmesini; Mısır'ın kuru ve sıcak iklimine borçluyuz ¹¹.

Ülkemizde ise Truva'da (Çanakkale) James Melleart tarafından bulunan eserler arasında, M.Ö. 2300 yılına tarihlendirilen bir düz dokuma yaygı da vardır ¹². Kraliçenin Örtüsü adıyla tanınan; Türklerden önce dokunmuş olan en erken tarihli bu düz dokuma örneği olarak bilinmektedir ¹³.

Gordion (Yassıköy-Eskişehir) kazılarında ortaya çıkarılan, M.Ö. 700 yıllarına ait Frigyalılar döneminde dokunduğu kabul edilen bazı dokuma parçaları bulunmuştur. Yün, keçi kılı ve ketenden yapılmış; günümüz sumak, cicim ve kilim dokumaya benzeyen bu parçalar sayesinde sumak ve cicim dokumalarının tarihini M.Ö. 700 yılına kadar indirgemek mümkün olabilmektedir ¹⁴.

Orta Asya'da Altay Dağları eteklerinde, beşinci Pazırık kurganında Rus arkeolog Rudenko tarafından bulunan; mezarın içine dolan suların donması ile günümüze kadar gelebilen en eski halı İskitler'e maledilen Pazırık halısıdır. M.Ö. II-III. Yüzyıla ait olduğu düşünülen bu halı ile birlikte keçe yaygılar ve düz dokuma parçaları da bulunmuştur ¹⁵. Aynı bölgede, Başadar Kurgan'ında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da cicim, zili, sumak gibi düz dokuma yaygılar ele geçirilmiştir ¹⁶.

1957'de Chavin'de M.Ö. 800-200 yılları arasında; Peru ilk devir kültürüne ait bezayağı dokumasıyla sumak ve atkı yüzölçü dokuma karışımı parçalar bulunmuştur. Burada asıl dikkat çekici nokta ise Peru'daki yaygıların bugünkü Türk dokuma yaygıları ile benzerlik göstermesi ve aynı devirlerde teknik olarak birbirine çok benzeyen parçaların bulunmasıdır. Ayrıca Peru'da M.S. 600-110 yılları arasında hüküm süren

¹¹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 15

¹² Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 15.

¹³ Deniz, 49.

¹⁴ Deniz, 49; Ölçer, 10; Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 15; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 13.

¹⁵ Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi, İstanbul 2005, 16; Neriman Görgünay Kırzioğlu, *Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Motifler*, Türksöy Yayınları No:3, Ankara 1995, 28; Nejat Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, İstanbul 1942, 132-154; Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991, 2; Bayram Bayrakçı, *Meslek Yüksekokulları için El Dokusu Halıcılık*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 105, Kayseri 1997, III; Halil Açıkgöz, *Türkçe'de Halı ve Halıcılık Terimleri*, Türk Dünyası Araştırmaları, Ekim 1984, 137; Deniz, 49; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 13; Soysaldı, 2.

¹⁶ Deniz, 49; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 13; Diyarbakirli, 132-134.

Tiahuanaco İmparatorluğu döneminde omuzlara örtülen; tek kenetleme ile iliklerin yok edildiği, üsluplaştırılmış hayvan ve insan figürleri ile bezeli, kabartma dokumalı kıyafetler bulunmuştur ¹⁷.

M.S. IV.-VII. Yüzyıllar arası Hellenistik, Hristiyan ve Kopt olmak üzere üç ayrı dönemde ayrı tipte desenler görülmektedir. Çoğunlukla yün malzemeden yapılan bu dokumaların, keten ve ipekten yapılmış örnekleri de mevcuttur ¹⁸.

X. yy.'dan itibaren Çin'de de bütün detayların işlendiği çok gerçekçi duvar dokumaları görülmektedir. Bizans duvar yaygısı dokumalarında ise, gölge ve ışık kurallarının doğaya uyumlu bir şekilde işlendiği görülür. Rahip ve yöneticilerin kemiklerini saklamak için yapılmış keten veya ipekten dokuma parçalarına da rastlanmıştır. XI. ve XII. yy.'dan sonra Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde duvar yaygısı dokumalarında gittikçe tabiata daha bağlı gerçekçi desenler dokunmuştur.

X. ve XX. yy. arasında Kuzey Amerika'da Navajo Kızılderililerinin dokuma teknikleri ve sade desenleri ile Türk kilimlerine çok benzeyen atkı yüzölçümlü dokuma battaniye örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Kızılderililerin omuzlarını örtmek için kullandıkları bu dokumalar, o dönemlerde elde eğrilip bükülmüş, tabii boylarla boyanmış ipliklerle dokunmuş, şimdi ise bizde de olduğu gibi, satış için, makine bükümlü, anilin boyalı ipliklerle dokunmaktadır.

XVI. ve XVII. Kaşan'da dokunmuş madalyon ve çeyrek madalyonlu, bazıları hayvan figürlü İran'ın ipek saray kilimlerinden çok az örnek kalmıştır. Bu örneklerin Viyana'da bulunan XVI. yy. hayvan figürlü İran halıları ile desenleri benzerlik göstermektedir. Figüratif desenlerinin çok düzgün bir şekilde dokunması, ulamalı olması; örneklerin kartondan dokunarak, saray atölyelerinde özel olarak yapıldığını göstermektedir. Bir örnekte Polonya Kralı Sigismund'un armasının bulunması o devirde sık ve iyi malzeme ile dokunan kilimlerin moda olduğunu ve sipariş yoluyla üretildiğini göstermektedir. Ayrıca bazı minyatürlerden de anladığımız kadarıyla dokuma yaygılar bir halk sanatı olarak sürekliliğini devam ettirmektedir ¹⁹.

¹⁷ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 15.

¹⁸ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 16; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 14.

¹⁹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 16.

Bütün bu kopuk bilgilerden yola çıkarak, halı dışındaki dokuma yaygıların, çok nemli bölgelerden değil, genellikle kurak step bölgelerde yoğunluk gösterdiğini görmekteyiz. Elimizde bulunan en eski Türk dokuma yaygı parçaları XVI. yüzyıldan öncesine inmemektedir. Türk Düz Dokuma Yaygıları içinde tarihlendirilebilen en eski örnek olarak şu an Washington Textile Museum'da bulunan atkılı sumak yaygı parçasını gösterebiliriz. Holbein grubu halıların deseninde olan bu dokuma parçası, küfi bordürlü ve ortada sekizgen madalyon, kenarlarda ufak sekizgenler bulunan kompozisyonu ile XVI. yüzyıla tarihlendirilmiştir²⁰.

Sivas Divriği Ulu Camii'nden, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi deposuna getirilen beş kilim parçası da, desenleri yönünden XVI. yüzyıl çini, kumaş, saray halıları ile çok yakınlık göstermektedir. Bunların malzemesi ve dokuma tekniği bakımından şimdiye kadar görülmemiş üstünlüktedir. Desen olmadan dokunmaları imkânsız olan bu kilimlerin, saray için, saray atölyelerinde dokunulmuş olması gerekmektedir²¹.

Kütahya, Hisarbeyoğlu Camii'nde bulunan, enine şeritler halinde karanfil motifli iki kilimde XVI. veya XVII. Yüzyıl saray kilimleri grubundandır²².

Bu grubun diğer bir örneği Münich Ingolstadt Bayerisches Armeemuseum'da bulunan ve XVII. yüzyıl Osmanlı sadrazam çadırı altında serili halde bulunan kilim ile Washington Textile Museum'da bulunan ve sıрма ipliklerle dokunmuş olan kilim aynı atkı üstünde tek kenetleme ile ipliklerin yok edildiği teknik kullanarak yapılmıştır. XVII. yüzyıla ait bu kilim yine saray kilimleri grubuna girebilir²³.

İstanbul'da Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nde çok eskimiş bir kilim bulumuştur. İlikli kilim tekniği ile dokunmuş bu kilim, XV. yy. hayvan figürlü halıları ile benzerlik göstermektedir.

Reifstahl tarafından Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde bulunup Konya Mevlana Müzesi'ne getirilen ve XVI-XVII yüzyıla tarihlendirilen kilim saray için dokunmuş

²⁰ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 16; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 14; Deniz, 56.

²¹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 17; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 14; Deniz, 52-53.

²² Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 16; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 14.

²³ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 17; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 14; Deniz, 55.

parçalardandır. Deseni Üsküdar çatmaları ile benzerlik gösterirken, kenar bordür süslemeleriyle Osmanlı Devri seramik, çini ve tezhip süslemelerinin klasik örneklerini hatırlatan bir bezemeye sahiptir ²⁴.

Hannover Kestner Museum'da bulunan, parçalar eklenerek oluşturularak saray kilimi üslubunda dokunmuş XVII. yüzyıldan kalma madalyonlu bir kilim ile aynı yüzyıla ait özel koleksiyonda bulunan bir başka kilim karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan başka elimizde bulunan diğer dokuma yaygılar, bölge özelliği gösterdiğinden kendilerine has diğer sanat dalları ile karşılaştırılmaları mümkün olmamaktadır. Bu nedenle tarihlendirilmeleri de zorlaşmaktadır. Ancak sentetik boyaların ülkemize giriş tarihi 1890 olarak bilinmektedir.

²⁴ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 17; Deniz, 55.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜZ DOKUMALARIN TANIMI VE TEKNİKLERİ

2.1. BEZAYAĞI DOKUMA (DÜZ BEZ DOKUMA)

Dikey olarak önlü arkalı çift sıra çözgü ipliklerin arasından, bir ön ve bir arkadan geçen enine renkli atkı ipliklerinden meydana gelen; atkı ve çözgülerin eşit şekilde, birbirinin altından ve üstünden geçtiği dokuma türüdür. Normal gerilimdeki atkı ve çözgülerin arasından orta gerginlikteki atkılarının geçirilmesi ile atkı ve çözgülerin aynı şekilde yüzeyde görüldüğü dokuma tekniğidir. Atkı ve çözgüler dokuma yüzeyinde eşit şekilde görünür. Bu dokuma türü ile düz renkli sofra örtüleri, perde, torba ve çadırlar bu teknikle dokunabilir ²⁵.

Atkı Yüzlü Dokuma; atkı iplerinin, tezgâhta önlü arkalı çift sıra çözgü ipliklerinin arasından bir ön bir arkasından geçerek oluşturulmuş dokuma türüdür. Çözgülerin atkıları tamamen örtebilmesi için atkılar çözgüler arasından bol bırakılarak geçirildikten sonra kirkir ile bastırılarak bu bolluk yok edilir. Çuval, heybe ve düz renkli veya enine bantlar halinde yaygılar bu teknikle dokunur ²⁶.

Çözgü Yüzlü Dokuma; atkı ipliklerinin çözgü ipliklerinin arasından geçirilmesi ile meydana gelen dokuma türüdür. Ancak bu dokuma türünde; atkılar gergin olarak atıldıklarından çözgüler arasında gizlenerek çözgü yüzlü dokumaları meydana getirirler ²⁷.

²⁵ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 19; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 43; Ölçer, 17.

²⁶ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 19; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 44; Kilim hakkında geniş bilgi için bkz.; S. Bayraktaroğlu, “Eskişehir ve Çevresi Halı, Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları”, *Vakıflar Dergisi*, S.XXI., İstanbul 1990, 303; B. Deniz, Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları, Ankara 1998, 16; B. Deniz, “Anadolu Türk Düz Dokuma Sanatında Cicim / Cicim”s place in Anatolian Turkish Art or Weaving”, *Sanat Tarihi Dergisi*, S.VII., İzmir 1994, 59; A. Aslıhan Eroğlu, *Kars Yöresi Düz Dokumaları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2009, 24.

²⁷ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 19-20.

2.2. KİLİM

2.2.1. Kilim Kelimesinin Tanımı

Farklı tekniklerde düğümler kullanılarak oluşturulan halı dokuma dışında kalan, havsız düz dokumaları tanımlamak için kullanılan en tanınmış dokuma türünü tanımlamak için kullanılır. Çözümlerin atkılar tarafından tamamen örtüldüğü, tersi ve yüzü aynı görünüme sahip, atkı yüzü dokumalardır²⁸. Çeşitli yayınlarda yanlış olarak deseni meydana getiren renkli ipliklere atkı denilmekte ve bu nedenle kilim atkı yüzü dokuma olarak tanımlanmaktadır. Oysaki atkı, halı dokuma üzerinde motifleri meydana getiren düğümleri sıkıştırmak için kullanılan üçüncü iplik sistemini oluştururken, düz dokumada ise motifleri meydana getiren getiren renkli iplikleri oluşturur. Motifleri oluşturan bu ipliklere desen ipi, çeşit ipi veya yüz ipi denilirken, bu iplik sistemleri dışında atkı olarak nitelendirebileceğimiz bir iplik kullanılmamaktadır. Yani kilimde atkı ipi yoktur ve halk arasında bu açıkça söylenmektedir²⁹.

2.2.2. Kilim Kelimesinin Kökeni

Kilim kavramının ne zaman kullanılmaya başladığı bilinmemekle birlikte eski devirlerde Orta Asya'da lehçelere göre farklı kullanımlara sahiptir³⁰. Kilim (gelim, kelim, khilim) kelimesi Türkçe bir kelime olup, Türk dokuma geleneğine aittir. Türklerle iletişimi olan bütün toplumlarda görülmesine rağmen hiç bir toplumda Türklerde olduğu kadar eski belgelere dayanmamaktadır³¹. Bu kelime Orta Asya'da hala kullanılmaktadır³². Farsça'da ve Türkçe eski metinlerde yere serilen yaygı ve derviş cübbesi anlamına

²⁸ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 19; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 45; Alim Gadanaz, *Balıkesir Yüncü Yörükleri Havsız Kırkitli Dokumaları*, Ahmet Aytaç, *I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildirileri (44-50)*, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, Konya 2007; Deniz, 77-78; Soysaldı, 27; A.Soyaldı-Muhammet M. Güldür, *Kırkitli Düz Dokumalarda Teknik ve Mahalli Terminoloji Üzerine Bir Araştırma*, 8. El Sanatları Sempozyumu, İzmir 2002, 381-390.

²⁹ Kırzioğlu, *Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Motifler*, 16-17.

³⁰ Ahmet Aytaç, *Makedonya Devlet Müzesi'nde Sergilenen Kilimlerin Teknik ve Desen Özellikleri*, I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildirileri, Konya 2007, 52.

³¹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 20-21; Acar, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, 46.

³² A.Soyaldı-Muhammet M. Güldür, *Kırkitli Düz Dokumalarda Teknik ve Mahalli Terminoloji Üzerine Bir Araştırma*, 8. El Sanatları Sempozyumu, İzmir 2002, 381-390.

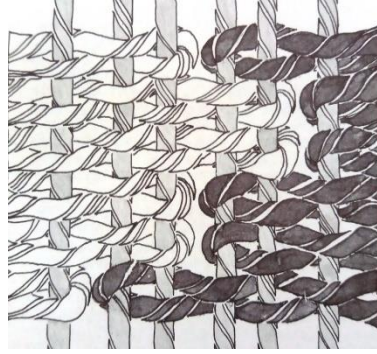
geldiği görülmektedir. Yine bu metinlerde görülen saçaklı kilim kelimesi bugün bizim kullandığımız kelimenin karşılığı olarak kullanılmaktadır ³³.

2.2.3. Kilim Dokumada Kullanılan Teknikler

Kilimi diğer düz dokumalardan ayıran en önemli özellik iki iplik sistemine dayanılarak yapılması, halıdan ayıran en önemli özellik havsız ve düğümsüz dokumalar olmasıdır ³⁴.

2.2.3.1. İlikli Kilim

Bu dokuma türünde, kendi deseninin sınırına kadar gidip gelen çeşitli renkteki atkılar, kendi motifinin sınırında yer alan son çözgü çifti grubundan bir kaç sıra geri döndüklerinde komşu motifle arasında “ilik” denilen dikey çizgiler meydana gelir. Bu kilim tekniğine ise ilikli kilim denir ³⁵.

Çizim No: 1

Fotoğraf No: 1

İlikli Kilim (B. Belkıs ACAR)

2.2.3.2. İliksiz (Dikey Çizgisi Olmayan) Kilim

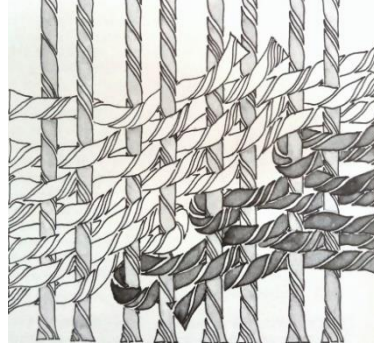
Kilim dokuma üzerinde teknik açıdan ne kadar ilik bulunursa dokumanın dayanıklılığı o kadar zayıflar. Bu nedenle iliklerin meydana gelmesini önlemek amacıyla

³³ B. Deniz, *Anadolu-Türk Kilim Sanatının Teknik Özellikleri ve Erzurum, Erzurum ve Bayburt Kilimlerinin Türk Kilim Sanatındaki Yeri*, Erzurum, Bayburt, Erzurum Kilimleri Sempozyumu, Haziran 2011, 59.

³⁴ Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 78 ; B. Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. III, Ankara 1978, 160; R. Genç, “Kaşgarlı Mahmud’a Göre XI. Yy. Türklerde Dokuma ve Yaygı Gçleri”, *Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi göleni Bildirileri*, 132.

³⁵ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 20-22; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 47; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 80; Soysaldı, 35; Ölçer, 17 ; A. Soysaldı, *Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri*, 5614; N. Görgünay, “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan’da Devamedegelen Benzerleri”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri, Ankara 1997, 250.

dikey çizgilerden kaçınılarak, enine, çapraz ve kesik çizgilerden meydana gelen motifler tercih edilir. Böylece dikey ilikler basamaklara bölünerek ilikler kısa tutulmuş olur ³⁶.

Çizim No: 2

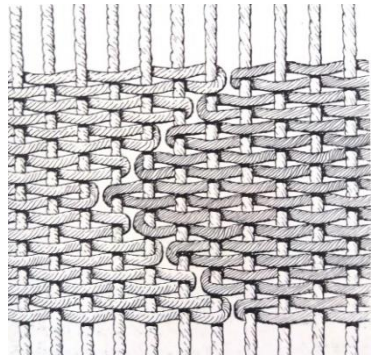

Fotoğraf No: 2

İliksiz (Dikey Çizgisi Olmayan) Kilim (B. Belkıs ACAR)

2.2.3.3. Eğri Atkılı Kilim Dokuması

Normal olarak, atkılar, dikey çözgüler arasına, enine bir hat halinde bir alttan bir üstten geçirilir. Bu dokuma türünde ise, atkılar desene uygun olarak kirkitle bastırılırken bazı yerlerde kuvvetli bazı yerlerde hafif şekilde vurulur. Böylece atkılarının dokumanın bazı kısımlarında gergin, bazı kısımlarında gevşek durmasından dolayı eğri ve yuvarlak çizimler meydana gelir. Bu teknikle geometric kesinliği olmayan bir çiçeğin, eğri hatlı bir dalın ya da yaprağın realist şekilde dokunması sağlanmış olur ³⁷. Bu dokuma türü özellikle eğri hatlara sahip Osmanlı Saray Kilimleri ve Şarköy kilimlerinde karşımıza çıkmaktadır ³⁸.

Çizim No: 3

Fotoğraf No: 3

Eğri Atkılı Kilim Dokuması (B. Belkıs ACAR)

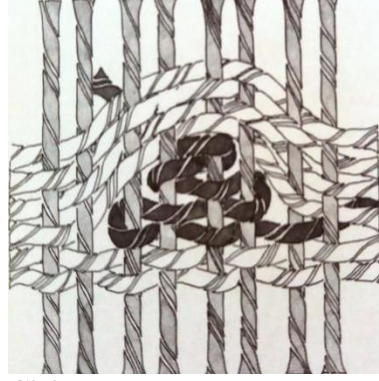
³⁶ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 21-22; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 48; Soysaldı, 35-36.

³⁷ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 23; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 49.

³⁸ Soysaldı, 38.

2.2.3.4. Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması

Atkıları daha önceden muntazam şekilde atılmış ve kirkitle sıkıştırılmış atkılar, üzerine ufak bir grup atkı atılarak sıkıştırılır. Sonra onunda üzerine muntazam bir şekilde bir kaç sıra asıl atkılardan atılarak dokuma bu şekilde tamamlanır ³⁹.

Çizim No: 4

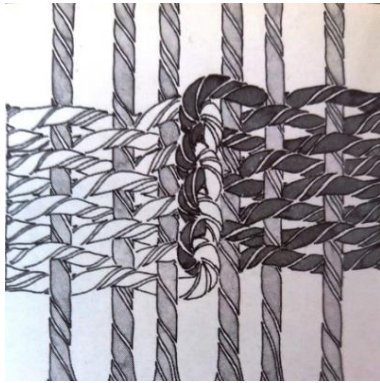

Fotoğraf No: 4

Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması (B. Belkıs ACAR)

2.2.3.5. Çift Kenetleme ile İliklerin Yok Edilmesi

Dokuma sırasında kendi desen alanine gidip gelen değişik renkteki atkılar, dönüş yaptıkları sırada, komşu motifin atkısı ile kenetlenir. Böylece komşu iki motif çift kenetleme yapmış olur. Bu dokuma tamamen iliksiz bir dokumaya sahip olup oldukça sağlam bir yapıya sahiptir. Bu dokuma türünün ön yüzünde motifler kesin çizgiler ile birbirinden ayrılırken, arka yüzünde ise dikişle birbirine eklenmiş bir görünüme sahiptir ⁴⁰.

Çizim No: 5

Fotoğraf No: 5

Fotoğraf No: 6

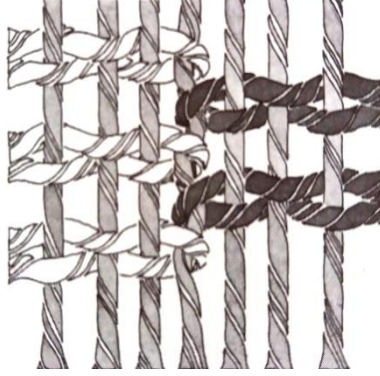
Çift Kenetleme ile İliklerin Yok Edilmesi (B. Belkıs ACAR)

³⁹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 23; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 50.

⁴⁰ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 22-23; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 51; A.A. Ergüder, *Çoruh Vadisi Düz Dokumaları*, Ankara 2007, 46.

2.2.3.6. Atkıların Aynı Çözüden Geri Dönmesi ile İliklerin Yok Edilmesi

Dokuma sırasında ayrı motif ipliklerinin kendi desen alanlarının sınırlarından dönüş yaptıkları sırada karşılaştıkları komşu motifin atkı ipi ile aynı çözgüye dolanarak dönüş yapmaları ile oluşturulan bir tekniktir. Böylece, atkların bazen taker taker, bazen ikişer ikişer dönüş yapmaları ile çözgüler birbirine bağlanarak ilikler yok edilir ⁴¹.

Çizim No: 6

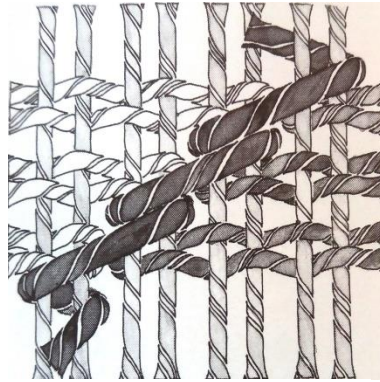

Fotoğraf No: 7

Atkıların Aynı Çözüden Geri Dönmesi ile İliklerin Yok Edilmesi (B. Belkıs ACAR)

2.2.3.7. Sarma Kontur

Atkılar arasında meydana gelen boşluklar ve iliklerin aynı renkteki çerçeve ipliği ile arada kalan çözgülere, teker teker yukarıya doğru dikey, çapraz veya enine sarılması ile meydana gelir ⁴².

Çizim No: 7

Fotoğraf No: 8

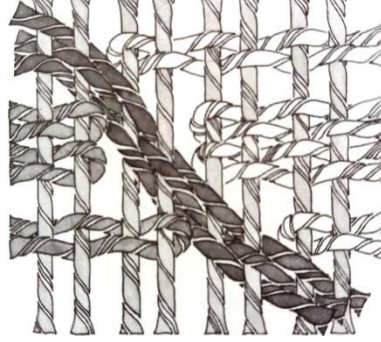
Sarma Kontur (B. Belkıs ACAR)

⁴¹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 23; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 52.

⁴² Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 24; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 53.

2.2.3.8. Eğri Atkılı Kontur

Desenlerin ayrı bir atkı motif sınırlarında yatay ya da diyagonal yönde yay şeklinde motifin kenar biçimine göre çözgüleri bir alttan bir üstten geçerek motif sınırında kontur meydana getirir. Sınır atkısı geçilecek bir motifin dokumasına alt ve yan kenarlar için yatay ve diyagonal yönde eğri sınır atkısı dokuması ile başlanır ve üzerine motifin dokuması yapıldıktan sonra tekrar sınır atkısı geçirilerek motif tanımlanır ⁴³.

Çizim No: 8

Fotoğraf No: 9

Eğri Atkılı Kontur (B. Belkıs ACAR)

2.3. CİCİM

2.3.1. Cicim Kelimesinin Tanımı

Cicim, kilim dokumadan farklı olarak iç iplik sistemine dayanan, çözgü ve atkı ipliklerinin dışında renkli desen ipliklerinin de kullanıldığı havsız düz dokuma yaygılarını tanımlamak için kullanılır ⁴⁴.

2.3.2. Cicim Kelimesinin Kökeni

Bazı kaynaklarda cicim kelimesinin Farsça'dan geldiği söylenirse bile bu kelime Türkçe'dir ⁴⁵. Cicim kelimesinin cici, sevimli şey kelimesinin aidiyet eki alarak türetildiği düşünülmektedir. İran'da jajım, jejim olarak telaffuz edilmekte ve daha çok ince bantlar halinde dokunup, sonradan bir araya getirilmiş atkı yüzü dokumalar için kullanılmaktadır ⁴⁶.

⁴³ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 24; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 54.

⁴⁴ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 28; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 55; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 80.

⁴⁵ Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 81.

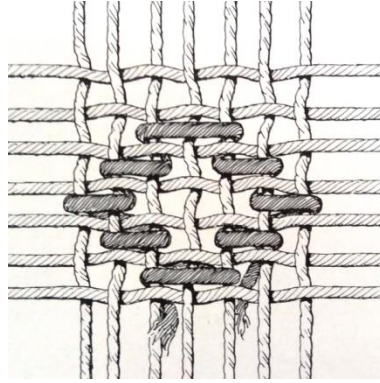
⁴⁶ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 55.

2.3.3. Cicim Dokumada Kullanılan Teknikleri

Kilimlerde ve bezayağı dokumalarda atkı ve çözgü iplerinin birbirini gizlemeden eşit aralıklarla kesiştiği geniş zeminler üzerine renkli desen iplikleri kullanarak, ince çapraz ve dikey çizgiler veya seyrek desenler halinde yaygının yüzeyini sonradan işlenmiş duygusu verecek şekilde doldurularak oluşturulduğu dokuma türüdür⁴⁷. Genelde biri tezgâhın arkasında olmak üzere, iki dokuyucu tarafından dokunur⁴⁸; desen ipliği dokuma esnasında önden arkaya verilerek, motif ilerler⁴⁹. Cicim, halı ve diğer düz dokuma yaygılar gibi Türklerin eskiden beri bildikleri bir dokuma türüdür⁵⁰

2.3.3.1. Seyrek Motifli Cicim

Dokumanın zeminini meydana getiren atkı ve çözgüler çoğunlukla aynı kalınlık ve renkte iken deseni meydana getiren iplik daha kalındır. Bu nedenle bu teknik ile oluşturulan motifler kabarık bir görünüme sahiptir. Genellikle ince bez dokuması zeminler üzerine çapraz ve dikey çizgilerden meydana gelen ufak motiflerden meydana gelir. Dokumanın yüzeyinde desenler ince çizgiler halinde, serpm motifler olarak görülür. Motiflerin iç kısımlarının sumac veya zili teknikleri kullanılarak doldurulmuş olduğu örnekler de bulunmaktadır⁵¹.

Çizim No: 9

Fotoğraf No: 10

Seyrek Motifli Cicim (B. Belkıs ACAR)

⁴⁷ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 28; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 55; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları* 80-81; Ölçer, 18.

⁴⁸ Kenan Özbel, *El Sanatları Kılavuz Kitapları VII Cicim ve Sili*, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara 1945, 7.

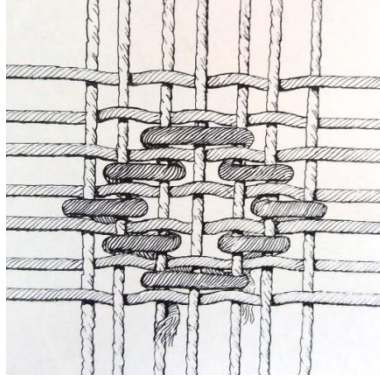
⁴⁹ Ölçer, 18.

⁵⁰ N. Görgünay, "Kirkitli Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van", Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, (Van 2-5 Nisan 1990), Ankara 1990, 253 ; B. Deniz, "Anadolu Türk Düz Dokuma Sanatında Cicim / Cicim's Place in Anatolian Turkish Art or Weaving", Sanat Tarihi Dergisi, S.VII., İzmir 1994, 59; N. Görgünay (Kırzioğlu), *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, Ankara 1994, 29.

⁵¹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 28; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 56.

2.3.3.2. Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim

Seyrek motifli cicim tekniğinin, atkılarının çözgülerini gizleyecek şekilde bol bırakılıp bastırılarak “atkı yüzlü” bir zemin arasına motiflerin dokunması ile oluşturulan bir cicim tekniğidir. Bu dokumalar, daha kalın yaygılar elde edebilmek için kullanılmaktadırlar⁵².

Çizim No: 10

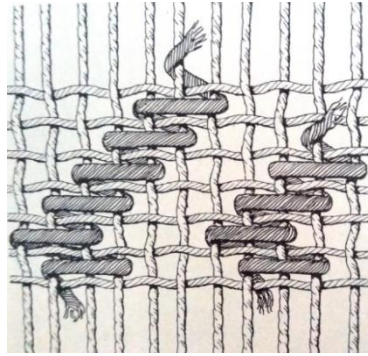

Fotoğraf No: 11

Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim (B. Belkıs ACAR)

2.3.3.3. Sık Motifli Cicim

Bezayağı zemin arasına üç tek çözgü sarılarak oluşturulan bu cicim tekniği, daha dayanıklı bir dokuma elde etmek için, motifleri birbirine çok yakın dokunur. Genellikle zili tekniği ile karıştırılan bu dokuma; kalın yer yaygıları, heybe, hurç, yastık minder veya dayanıklılık gerektiren alanlarda tercih edilir⁵³.

Çizim No: 11

Fotoğraf No: 12

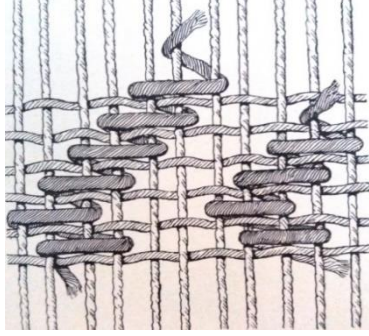
Sık Motifli Cicim (B. Belkıs)

⁵² Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 28-33; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 57 ; N.Görgünay, “Kırkitli Dokumalarımızdan Cecimlerimiz ve Van”, Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, Ankara 1990, 254

⁵³ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 58.

2.3.3.4. Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim

Sık motifli cicim tekniğinden farklı olarak “atkı yüzlü” zemin arasına, desen ipliğinin üç atkı ile sarılması ile oluşturulan cicim tekniğidir. Daha kalın yaygılar elde etmek için zemin, sık motiflerden meydana gelir ⁵⁴.

Çizim No: 12

Fotoğraf No: 13

Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim (B. Belkıs ACAR)

2.4. ZİLİ

2.4.1. Zili Kelimesinin Tanımı

Çözgü çiftlerinin bozulmasıyla 3-5 üstten, bir alttan geçen değişik renkteki desen iplikleri kendi alanlarında bir boydan bir boya giderek, zemini 2-1, 3-1 veya 5-1 atlamalarla bir fitil görünümü oluşturacak şekilde kaplayan, üç veya daha fazla iplik sistemine dayanılarak yapılan dokuma türüdür ⁵⁵.

2.4.2. Zili Kelimesinin Kökeni

Zili-sili adı eski Türkçe sözlüklerde rastlanmayan ve kaynağı Lydia Rasoni'ye göre, Türkçe olan bir kelimedir. 13. Yy.'dan günümüze kadar yayınlardan toplanan deyim ve kelimelerin bulunduğu Tarama sözlüğünde Farsça'da “zilu” kelimesinin satrançlı pelas ve kilimin karşılığı olduğu, Türkçe'de yanlışlıkla zili ve ziliçe “küçük zili” adlarının kullanıldığı belirtilmektedir. Her ne olursa olsun “zili” adı günümüzde bir dokuma türünü nitelemek amacıyla kullanılmaktadır ⁵⁶.

⁵⁴ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 59.

⁵⁵ Ölçer, 18; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 81.

⁵⁶ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 62.

2.4.3. Zili Dokumada Kullanılan Teknikleri

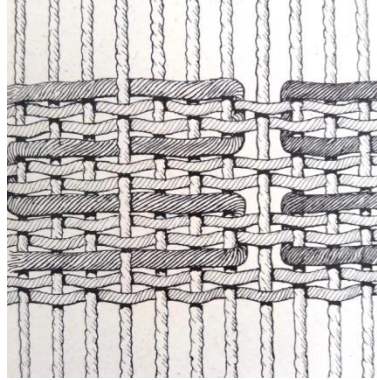
İlk bakışta sık motifli cicimlere benzeyen bu dokuma türü aslında teknik bakımından oldukça farklıdır. Zili dokumalarda da atkı, çözgü ve desen ipi olmak üzere üç iplik sisteminden oluşmakta ve renkli desen iplikleri ön yüze atlamalar yaparak oluşturulurlar. Ancak cicimde bu iplikler desenin konturlarını meydana getirmek için yukarıya doğru sarılarak devam ederken, zili dokuma türünde motiflerin içi doldurulur. Zili dokumaları cicimden ayıran en önemli özelliklerden biri de çözgü çiftlerinin bozularak 3-5 üstten, 1 alttan geçen değişik renkteki desen iplikleri, kendi motiflerinin sınırları içerisinde bir boydan bir boya gidip gelirler ve 2-1, 3-1, 5-1 atlamalar yaparlar. Bir sıra bu şekilde dokunduktan sonra araya iki sıra atkı atılıp sıkıştırılarak dokumaya devam edilir. Dokuma tekniği nedeniyle öök çeşitli desenler dokumaya elverişli değildir.⁵⁷

Desen ipliklerinin çözgü ipliklerini sarmasından sonra kalan iplik uçlarından dolayı dokumanın arka yüzü düzensiz saçaklardan oluşur ve bu nedenle dokuma tek yüzlüdür.

58

2.4.3.1. Düz Zili

Dokumanın desenlerinin içi 2-1, 3-1 veya 5-1 atlamalarla doldurulurmasıyla oluşturulan bir dokuma tekniğidir. Bu dokumanın, boşta kalan tek çözgüleri ve atlamaları ile yaygının yüzeyinde dikey çizgili fitilli bir görünüm oluşur.⁵⁹

Çizim No: 13

Fotoğraf No: 14

Düz Zili (B. Belkıs ACAR)

⁵⁷ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları*, 33-39; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 61; Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 81; Soysaldı, 107-108.

⁵⁸ Kırzioğlu, 14.

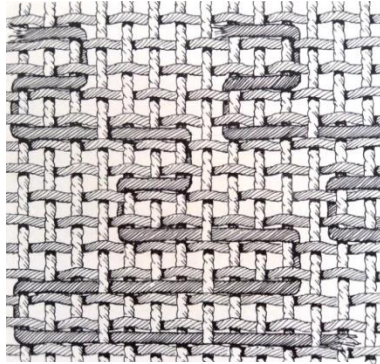
⁵⁹ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 63.

2.4.3.2. Çapraz Zili

Dokumanın her sırasında birer çözgü başta bırakılarak öne geçirilen desen iplikleri üst sırada birer çözgü yan tarafa kayarak atlatılır⁶⁰. Böylece boşta kalan çözgüler ve üste çıkan desen desen iplikleri çapraz çizgiler oluşturur. Dokumanın desenine göre; düz, çapraz zemin boyunca büyük “V”ler oluşturacak şekilde karşılıklı çapraz ve ortada eşkenar dörtgen meydana gelecek şekilde içe dört yönde çapraz fitilli olarak dokunabilirler⁶¹.

2.4.3.3. Seyrek Zili

Düz bez dokuma zemin üzerine, kesik kesik birbiri ile bağlantısız, serpilmiş, 3-1, 5-1 atlamalı düz zili dokuması tekniği ile ufak motiflerden meydana gelen bir dokuma tekniğidir⁶².

Çizim No: 14

Fotoğraf No: 15

Seyrek Zili (B. Belkıs ACAR)

2.4.3.4. Damalı Zili

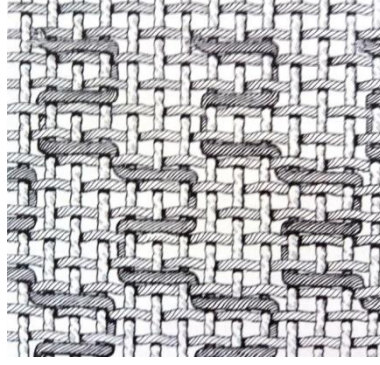
Dama taşı gibi 2-1, 3-1 atlamalarla motifin içinin tamamen doldurulduğu dokuma türüdür. Genellikle diğer tekniklerle bir arada kullanılır. Bazen çapraz çizgilerin kesişmesinden meydana gelen damalar motif zeminlerini doldururlar. Bazen konturlu zili (verne zili) tekniği ile meydana gelen motiflerin içini doldurmak için bu teknikle damalı zeminler dokunur⁶³.

⁶⁰ H. Ö. Barışta, “Divan-ü Lügat-it Türk” de Dokuma ve Dokumanın Üzerine Yapılan Bezemeler Çevresinde Kümelenen İfadeler”, II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, 18-20 Kasım 1982, İzmir 1984, 38.

⁶¹ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 64.

⁶² Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 65.

⁶³ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 66.

Çizim No: 15

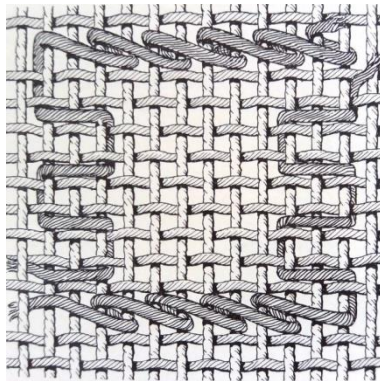

Fotoğraf No: 16

Damalı Zili (B. Belkıs ACAR)

2.4.3.5. Konturlu Zili (Zili Verne)

Atkı yüzölü veya bez dokuma geniş zeminler üzerinde cicim gibi konturlardan meydana gelen desenlerden oluşur. 2 ve 3'lü atlamalar kontur halinde desenlerden meydana gelir. Konturlar halindeki desenlerin meydana gelmesi için her sırada normal atkılar atıldıktan sonra arkadan öne geçirilen renkli desen ipliği 2-3 çözgü öne geçtikten sonra, bir üst sıradan geriye dönerek tekrar öne geçirilip, geriye doğru 2-3 çözgü atlatılır. Bu arada üst sıraya geçen desen ipliği tutulur, dönüşte tekrar, dikey olarak üst sıradan geriye döndürülür. Yalnızca dikey ve çapraz çizgilerin dokunduğu bu teknikte, enine çizgiler sumak tekniği ile sarılır. Konturlarla çevrilen motiflerin içi sumak, damalı zili veya uzun atlama teknikleri kullanılarak doldurulur ⁶⁴.

Çizim No: 16

Fotoğraf No: 17

Konturlu Zili (Zili Verne) (B. Belkıs ACAR)

⁶⁴ Acar, Kilim, Cicim, Zili, Sumak, 67.

2.5. SUMAK

2.5.1. Sumak Kelimesinin Tanımı

Cicim ve zili dokumalarda olduğu gibi atkı çözgü, atkı ve desen ipliğinden oluşan bu teknik renkli desen ipliklerinin çözgü çiftlerine sarılarak motiflerin içinin doldurulması ile meydana gelir ⁶⁵.

2.5.2. Sumak Kelimesinin Kökeni

Sumak kelimesi; Azerbaycan'da çözgülerin atkılara sarılması tekniği dokunan yaygıların merkezi olan Şamaki şehrinin ilk adı olan Semak ile alakalıdır ⁶⁶.

2.5.3. Sumak Kelimesinin Teknikleri

Çözgü ve atkı iplikleri dışında kalan farklı renkteki desen ipliklerinin, çözgü çiftlerine devamlı olarak sarılması tekniği ile oluşturulan dokuma türüdür⁶⁷. Bir motifi dolduran renkli desen iplikleri arkadan başka bir desene veya üst sıraya geçebilir. Dokuma genellikle cicim ve zili de olduğu gibi yaygının tersinden yapılır. Bu teknikle yapılan dokumalar ters yüzlüdür ⁶⁸. Bir kaç çeşidi olan bu dokuma; inc eve çok oyalayıcı bir dokuma olduğundan, genelde, çeyizlik bir dokuma olup, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çuval ve bebek beşiği olarak kullanılmak üzere sık sık kullanıldıkları görülmektedir. Doğu Kafkasya'dan geldiği Kabul edilen bu dokuma türü, Türkmenlerin bulunduğu bütün bölgelerimizde dokunmuştur ⁶⁹.

2.5.3.1. Düz Sumak Dokuması

Desen ipliklerinin aynı yönde, çözgüye sarılmasıyla oluşturulan sumak tekniğidir. Desen iplikleri her sırada, aynı şekilde üstten alta doğru ya da alttan üste doğru sarılarak dokunur. Dokunan her sıra ardından atkı atılır ⁷⁰.

⁶⁵ Ölçer, 18.

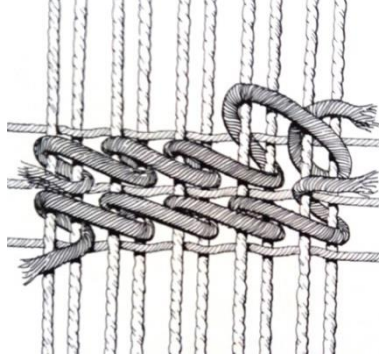
⁶⁶ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 69; Soysaldı, 150.

⁶⁷ Z. İmer, *Dokuma Tekniği*, Ankara 1987, 1; B. Acar, a.g.e., s. 69; S. Bayraktaroğlu, "Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar", *Vakıflar Dergisi*, S.XXI, İstanbul 1990, 305; N. Görgünay (Kırzioğlu), *Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri*, Ankara 1994, 33; S. Bayraktaroğlu, "Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar", *Vakıflar Dergisi*, S.XXI, İstanbul 1990, 304; H. Züber, *Türk Süsleme Sanatı*, Ankara 1972, 39.

⁶⁸ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 39-40; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 69; Ölçer, 18.

⁶⁹ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 69; Kırzioğlu, 14.

⁷⁰ Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 70; S. Bayraktaroğlu, "Maddi Kültürümüzün Zengin Örneklerinden Sumak Dokumaları", *Kültür ve Sanat*, Mart 1998, 40.

Çizim No: 17

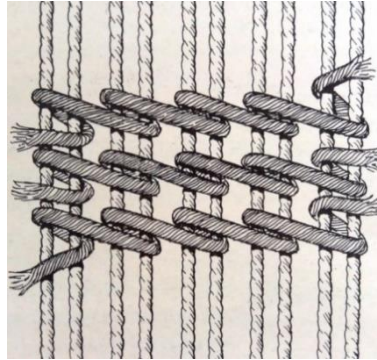

Fotoğraf No: 18

Düz Sumak Dokuması (B. Belkıs ACAR)

2. 4. 3. 2. Atkısız Düz Sumak Dokuması

Düz sumak dokuma ile aynı teknik ile dokunan bu dokuma tekniğinde dokunan sıralar arasında atkı atılmadan dokunur. Malatya, Gaziantep, Diyarbakır, Elazığ yörelerinde çorap dokuması olarak adlandırılan bu teknik, aynı zamanda çuvalların yüzünde de sık sık karşımıza çıkmaktadır ⁷¹.

Çizim No: 18

Fotoğraf No: 19

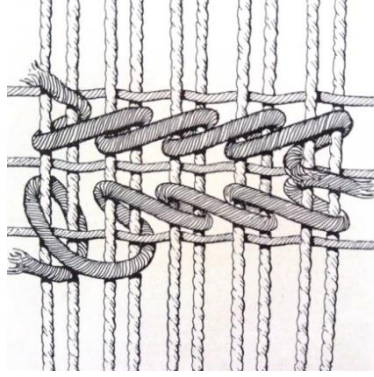
Atkısız Düz Sumak Dokuması (B. Belkıs ACAR)

2. 4. 3. 3. Balıksırtı Sumak Dokuması

Desen ipliklerinin her sırada ters yönde çözgü çiftlerine sarılması ile meydana gelen, balıksırtı görünüşe sahip sumak çeşididir. Bu dokuma türünde desen iplikleri çözgünlere bir sırada sağa veya sola eğilimli olarak, diğer sırada ise tersine sarıldıktan sonra araya atkı atılarak oluşturulan dokuma tekniğidir ⁷².

⁷¹ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 40; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 71.

⁷² Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 40; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 72.

Çizim No: 19

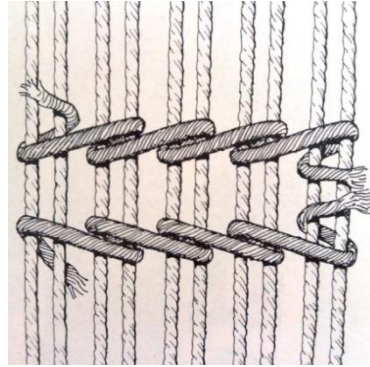

Fotoğraf No: 20

Balıksırtı Sumak Dokuması (B. Belkıs ACAR)

2. 4. 3. 4. Balıksırtı Atkısız Sumak Dokuması

Dokuma sıralarının aralarına atkı atılmadan, dokumanın birinci sırasında desen ipliklerinin çözgümlere üstten alta doğru, ikinci sırada ise tam tersi alttan üste doğru sarılması ile dokunurlar. Balıksırtı görünüşe sahip bu dokuma; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çorap olarak adlandırılır ⁷³.

Çizim No: 20

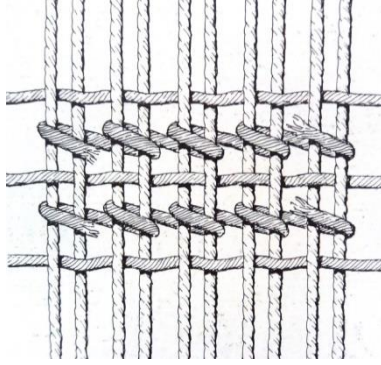
Fotoğraf No: 21

Balıksırtı Atkısız Sumak Dokuması (B. Belkıs ACAR)

⁷³ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 40; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 73.

2. 4. 3. 5. Ters Sumak Dokuması

Düz dokumanın tersine, içten dışa doğru sararak, dokumanın yüzünde daha kısa kabarıkların meydana geldiği sumak dokuma türüdür. Fitilli bir dış görünüşe sahip olan bu dokuma, kullanışlı bir yaygı meydana getirmediğinden tercih edilmez ⁷⁴.

Çizim No: 21

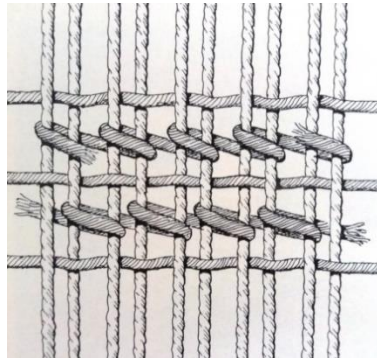

Fotoğraf No: 22

Ters Sumak Dokuması (B. Belkıs ACAR)

2. 4. 3. 6. Çapraz-Alternatif Sumak Dokuması

Ters sumak dokumanın her sırada birer çözüğü çifti kayarak dokunan türüdür. Birinci sırada çözüğü çiftlerinin arkadan gelip öne doğru ters bir şekilde sarıldıktan sonra ikinci sırada aynı işlemin birer çözüğü kayarak yapıldığı sumak çeşididir. Bazen 2,3 çözüğü çiftinin bir arada sarıldığı bu dokuma türünün, atkılı ve atkısız dokunan türleri de bulunmaktadır. Bu dokuma türü; yaygı, çuval ve heybelerin yapımında sık sık kullanılmaktadır ⁷⁵.

Çizim No: 22

Fotoğraf No: 23

Çapraz-Alternatif Sumak Dokuması (B. Belkıs ACAR)

⁷⁴ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 40; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 74.

⁷⁵ Acar, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, 42; Acar, *Kilim, Cicim, Zili, Sumak*, 75.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADİYAMAN

3.1. ADİYAMAN YÖRESİ TARİHÇESİ

3. 1. 1. Adıyaman İsminin Kaynağı

Adıyaman isminin kaynağı hakkında birçok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin ilki, Perre şehrinde cereyan eden, bir olaydan bahsetmektedir. İsminin Farrin ya da Perre olduğu tahmin edilen şehirde puta tapan bir baba ile yedi oğlu yaşamaktadır. Bu yedi kardeş Allah’a inanmaktadır. Babaları evde olmadığı bir gün bütün putları imha ederek Allah’ın bir olduğu kabul ve ilan ederler. Putperest baba durumu öğrenince yedi oğlunu da öldürür. Babaları tarafından öldürülen yedi kardeşin hatırasına Farrin (Perre=Pirin)’de bir manastır yaptırılır. Bu olayın üzerine şehre “Yedi Yaman” adı verilir. Yedi Yaman halk arasında zaman içerisinde “Adıyaman” şeklinde dillendirilir.

Bir başka rivayete göre; Adıyaman’ı doğu, batı ve güney yönlerinde yamaçları zengin meyve ağaçları ile kaplı derin vadiler çevrelemiştir. Çevresi meyve ağaçları ile kaplanan bu şehre “Güzel Vadi” anlamında “Vadi-i Leman” denilmiştir. “Vadi-i Leman”ın telafuzu zor olduğu için zamanla değişmiş ve halk arasında “Adıyaman”a dönüşmüştür. Emevi komutanı Mansur İbn-i Cavene tarafından Bizans saldırılarından korunmak amacıyla şehrin merkezine 7. Yy.da, bir kale inşa edilir. Bu tarihten Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine kadar kent, “Mansur’un Kalesi” anlamına gelen “Hısn-ı Mansur” ismiyle anılır. 1926 yılından itibaren Bakanlar Kurulu Kararları ile şehrin ismi tekrar “Adıyaman” olarak değiştirilir ⁷⁶. Hısn-ı Mansur isminin kaynağı hakkında bir başka rivayete göre bu ismin Emevi komutanı Mansur İbn-i Cavene’den geldiği reddedilmiş ve asıl kaynağının Abbasi Halifesi Ebu Cafer El-Mansur olduğu iddaa etmiştir ⁷⁷.

⁷⁶ T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı (T. C. K. B. GAP B. K. D. B.), *Gap ve Turizm*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012, 101; M. Sucu, *Adıyaman İl ve İlçeleri (Yakın Çevre İncelemeleri)*, Önder Matbaa, Adana 1985, 1.

⁷⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (T. C. K. T. B.), *Işığın Yükseldiği Yer Gap*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Proje Koordinasyon Merkezi, Ankara 2005, 14.

3.1.2. Yazılı Tarih Öncesi Dönemde Adıyaman

Adıyaman tarihi boyunca birçok medeniyete beşiklik etmiş, tarihin bilinen en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Palanlı Mağarası'nda yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgilere göre kent tarihinin M.Ö. 40.000 yıllarına kadar uzandığı tespit edilmiştir ⁷⁸.

1975 yılından itibaren yörede yüzey araştırmaları, 1978'den itibaren ise çeşitli kazı ve araştırmalar yapılmıştır. Yapılan kazı ve kurtarma çalışmalarından bazıları şunlardır:

1. Samsat Höyük Kazısı (Samsat)
2. Gritille Höyük Kazısı (Samsat)
3. Hayaz Höyük Kazısı (Adıyaman)
4. Tille Höyük Kazısı (Kâhta)
5. Ancoz Han Kazısı (Kâhta)
6. Horis Kale Kazısı (Kâhta)
7. Prof. Mustafa KALAÇ'ın 1979 yılında başladığı Yüzey Araştırmaları
8. Mimar Ülkü İZMİRLİGİL'in 1979'da başlattığı Roma Su Yolları Araştırması
9. Doç. Işın YALÇINKAYA'nın ve daha sonra Alman Prof. Müller Beck başkanlığındaki ekibin Samsat İlçesi Şehremus Tepe'deki yüzey araştırmasına 1982'de başlanılmış olup; araştırmalarda taş devrine ait önemli buluntular ele geçirilmiştir ⁷⁹.

Samsat Şehremuz Tepe'de yapılan kazılardan elde edilen verilerden edinilen bilgiler doğrultusunda; M.Ö. 7.000 yılına kadar Paleolitik, M.Ö. 5.000 yılına kadar Neolitik, M.Ö. 3.000 yılına kadar Kalkolitik ve M.Ö. 3.000-1,2000 yılları arasında da Tunç Çağı yaşandığı tespit edilmiştir. Kommagene Krallığı'nın başkenti olarak bilinen ve Atatürk Barajı suları altında kalmış olan Samsat; Neolitik, Kalkolitik ve Eski Tunç Çağı'nın en önemli yerleşimi olarak bilinir ⁸⁰.

3.1.3. Yazılı Tarih Sonrası Dönemde Adıyaman

Çağlar boyunca çok sayıda kavmin ve devletin egemenliği altına giren kentin yazılı kaynaklarına göre ilk olarak Hititlere ev sahipliği yapmıştır. Yörenin yazılı tarihi,

⁷⁸ T.C K.B. GAP B.K.D.B., 101.

⁷⁹ Sucu, 6.

⁸⁰ T.C K.B. GAP B.K.D.B., 101.

Anadolu'nun yazılı tarihi olan M.Ö. II bin'de başlar. Yörenin tarihsel adı ise önceleri Kummuh, daha sonra ise Kommagene'dir ⁸¹. Hitit egemenliğinin son bulmasının ardından Adıyaman, Geç Hitit şehir devletlerinden biri olan Kummuh Krallığı'nın merkezi olmuştur. Daha sonra Asur, Med ve Pers hâkimiyetine giren şehir, Büyük İskender'in gelişi ile Makedon egemenliği altına girmiştir. Bölgeye damgasını vuran Kommagene uygarlığının bugün hala kent genelinde birçok eserde izleri vardır. Ardından Roma ve Bizans egemenliği altına giren şehir; Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Arapların eline geçmiştir. Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra 400 yıl boyunca Türkler ve Araplar arasında el değiştiren bölge, 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Malatya'ya bağlı bir ilçe olan Adıyaman, 1954 yılında il statüsü almıştır ⁸².

3.2. ADIYAMAN YÖRESİ COĞRAFİ YAPISI

Adıyaman ili, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Kuzeybatı kesiminde yer almaktadır. 37 derece 25 dakika- 38 derece 10 dakika Kuzey enlemleriyle, 37 derece 25 dakika-39 derece 15 dakika doğu boylamları arasında yer alır ⁸³.

Deniz seviyesinden yüksekliği 669 m. olan Adıyaman'ın kuzeyinde Malatya (Pütürge, Yeşilyurt ve Doğanşehir ilçesi), batıda Kahramanmaraş (Merkez ve Pazarcık ilçesi), güneybatısında Gaziantep (Araban ilçesi), güneydoğusunda Şanlıurfa (Siverek, Hilvan, Bozova ve Halfeti ilçeleri), doğusunda ise Diyarbakır (Çermik ve Çüngüş) bulunmaktadır.

Adıyaman, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri arasında köprü vazifesi görmektedir. Hatta kısmen Akdeniz Bölgesi özelliklerini de içinde barındıran bir ilimizdir. Bu nedenle bitki örtüsü ve iklimi de bu üç bölgenin özelliklerini taşımaktadır ⁸⁴. Rakımın yüksek olduğu yerlerde ağaç türleri değişmekte fakat genel olarak meşe ağaçlarının olduğu bölgeler dikkat çekmektedir ⁸⁵.

⁸¹ Sucu, 7.

⁸² T.C K.B. GAP B.K.D.B., 101.

⁸³ Sucu, 7.

⁸⁴ Mustafa Sucu, *Tarih, Kültür ve Medeniyet Diyarı; Besni*, Kardelen Ofset Matbaacılık, Ankara 2006, 12.

⁸⁵ T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı (T. C. GAP), *Gap Gezi Rehberi 1*, Bilnet Matbaacılık 2012, s. 40.

3.3. ADIYAMAN YÖRESİ EL SANATLARI

El sanatları, ilk insanların giyinme, barınma, soğuk hava şartlarından kendilerini muhafaza etme gibi zorunlu ihtiyaçlarından ortaya çıkmıştır⁸⁶. İlk zamanlar insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkan bu el sanatları, sanayi ve teknolojinin gelişmesi ile değişen ve gelişen yaşam şartlarının olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalmışlardır. Daha fazla ürünü, daha az zaman ve fiyatla elde edilmesi gibi birçok nedenden dolayı bugün neredeyse durma noktasına gelmiştir. Toplumdaki değişim gereği, yenilenen ihtiyaçlar, yeni kullanım araçlarının ve yeni biçimlerini de beraberinde getirmesinin sonucu olarak el sanatlarının terk edildiği görülmektedir⁸⁷.

Gelişen yaşam koşulları, el sanatlarının yapımını ve kullanımını çok azaltmasına rağmen tamamen terk edilmedikleri görülmektedir. Ancak bunlar zaruri ihtiyaç olmaktan çıkıp dekoratif amaçlı olarak, geçmişten gelen inançlar çerçevesinde nazardan korunmak, hediye veya turistik hediye amacıyla varlıklarını devam ettirmektedirler. Yani el sanatları, insanın varoluşu ile beraber bir gereklilik olarak ortaya çıkmış fakat toplumların gelişmesi ile gereklilik olmaktan çıkarak estetik birer unsure haline gelmişlerdir.

Bugün giderek önemini kaybeden el sanatlarımız, bu geleneksel ürünleri severek hala kullanan yerli halk için, hediyelik eşya olarak ve turistik hediyeler olarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Turistler gittikleri yörenin gelenek ve göreneklerini yansıtan, ucuz ve kolay taşınabilen ürünleri ülkelerine götürmek istemelerinden dolayı yoğun olarak yörenin el sanatlarına yönelmektedirler.

Bir toplumun kimliği niteliğinde olan el sanatları, geçmişle günümüz arasında bağ kurarak, gelecek kuşaklara Türk kültür ve sanatının tanıtılmasına katkı sağlamaktadır⁸⁸. Bu el sanatları üzerinde yer alan bezeme öğeleri yalnızca estetik bir unsur olarak nitelendirilmemelidirler. Estetik, sadece sanat nesnesinin veya objesinin seyredilmesinde hoş giden bir haz olarak değil tersine çeşitli inançlar veya ritüeller içinde insanın yaşam, ölüm ve kuşaklar arası meydana gelen geleneksel kültürün toplumsal ifadeleri olarak

⁸⁶ Zeliha Sarıkaya Hünerel-Birnaz Er, *Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi*, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1(1), 2012, 179-190.

⁸⁷ İsmail Öztürk, *Geleneksel El Sanatlarına Giriş*, Ürün Yayınları, Ankara 1998, 93.

⁸⁸ Zeliha Sarıkaya Hünerel-Birnaz Er, *Bir İletişim Aracı Olarak El Sanatları*, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1(1), 2012, 169-177.

değerlendirilmektedir ⁸⁹. Asırlar boyunca toplumların kültürü, sosyo-ekonomik yapıları, yaşam tarzları, inanç değerleri, yaşadıkları bölgenin iklim koşulları ile kendi duygu, düşünce ve değerlerini harmanlayarak oluşturdukları bu eserler günümüze kadar gelebilmeyi başarmış birer belge niteliğindedirler. El Sanatları kullanıldıkları işlev, teknikleri, tarzları, yapım aşamalarında kullanılan araç gereçler ile ortaya çıktıkları dönemin bilimi, tekniği ve diğer alanlardaki gelişim seviyeleri ile paralellik gösterir. Bu nedenle el sanatları, geçmişle günümüz arasında köprü vazifesi görmektedir.

Türkler, Orta Asya'dan başlayarak başta Anadolu olmak üzere göç ettikleri her bölgede kendi sanat üslup özelliklerini taşıyan sanat eserleri bırakmışlardır. Taşınabilir kültür varlıkları olan el sanatlarını ise yanlarında götürmüşlerdir. Bugün Anadolu'nun el sanatları ve kültür merkezi olarak tanınması da bu durumun sonuçlarından biridir. Aynı zamanda Anadolu'nun, Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan köprü olması ve birçok önemli ticaret yolu üzerinde bulunması jeopolitik önemini ortaya koymaktadır. Bu da Türklerin sanatlarının, Orta Asya'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan Asya ve Avrupa'ya kadar bütün dünyada tanınmasına ve yayılmasını sağlamıştır. Tarih boyunca pek çok kültüre ev sahipliği yapan Anadolu, çok çeşitli ve zengin özelliklere sahip el sanatları açısından da bir merkez olmuştur ⁹⁰.

Adıyaman bugün unutulmaya yüz tutmuş birçok el sanatını bünyesinde barındırmaktadır. İl ve ilçe merkezlerinden ziyade daha çok köy ve kırsal kesimlerde bulunan insanlar tarafından kendi ihtiyaçların karşılamak ve ticari amaçla üretilmektedirler. Bu el sanatları şunlardır:

- Halı
- Kilim
- Sepetçilik
- Semercilik
- Yemenecilik
- Halı Yastıkları

⁸⁹ Gülten Gültepe, *Plastik Sanatlarda Soyut Somut Gösterge ve Görseller Üzerine Metaforik Bir Yaklaşım*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2016, 28.

⁹⁰ Mehmet Ali Eroğlu, *Dursunbey "Tepeköy" El Dokumacılığı*, Ahmet Aytaç, *I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildirileri (92-100)*, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, Konya 2007.

3. 3. 1. Semercilik

Fotoğraf No: 24

Fotoğraf No: 25

Adıyaman'ın merkez ilçesi olan Kâhta'da yapılan semercilik, geçmişin çok gözde mesleklerinden biri iken günümüzde diğer el sanatlarında da olduğu gibi teknoloji karşısında direnmeye çalışan el sanatlarından biridir.

Semer yapımı oldukça özen gerektiren bir iştir. Ahşap bir iskelete sahip olan semer, keçe ile deri arasına semer otu doldurularak yapılmaktadır. Semer dengesiz şekilde yapılırsa hayvanın sırtına zarar verebilir.

Semer, at, eşek, katır gibi hayvanların sırtına yerleştirilerek binilen ya da yük bağlanan, iskeleti ağaçtan yapılan yastıklardır. Bir diğer görevi ise yük taşıyan hamalların kullandıkları sırt yastığı olarak bilinmektedir. Günümüzde yük taşımak ve seyahat etmek için bu binek hayvanların yerini motorlu taşıtlar almasından dolayı semercilik unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarımızdan biridir ⁹¹.

⁹¹ T.C. K. T. B., 31.

3.3.2. Halı Yastıkları

Adıyaman yöresi dokuma kültürü oldukça zengin olup günlük yaşamın birçok noktasında kullanılmaktadır. Kimi zaman bir ihtiyacın ürünü olarak, kimi zaman köklü bir geleneğin devamı olarak kimi zaman ise estetik amaçlı kullanılan örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Adıyaman'ın köklü geçmişinden günümüze kadar gelmeyi başaran halı yastıkları bu örneklerden biridir.

Fotoğraf No: 26- Geleneksel Adıyaman Oturma Kültürünü Temsil Eden Bir Oda

Fotoğraf No: 27-Geleneksel Adıyaman Oturma Kültürünü Temsil Eden Bir Oda

Adıyaman yöresi insanların günlük yaşamlarını geçirdikleri evlerde oturma kültürlerinin bir parçası olan halı yastıkları, günümüzde köy evlerinde hala yaygın olarak kullanılmaktadır. Şehir merkezinde ise genellikle geleneksel oda kültürünü estetik amaçlı veya şehirde düzenlenen sıra gecelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde dönemin moda beğenisi olan koltuk, oturma grubu gibi mobilyaların yaygınlaşması ile bu dokuma türü azalmıştır⁹². Halı yastıkları günümüzde ilçe merkezleri ve bağlı olduğu bazı köylerde azalmakla birlikte devam etmektedir⁹³. Adıyaman geleneksel oturma kültüründen gelen halı yastıklarının çözgü iplikleri pamuk, atkı ve düğüm iplikleri ise yündür. Pişnik yastıkları olarak bilinen bu dokuma türünün ortalama boyu 90-110 cm. en ise 45-55 cm. 'dir. Bu dokumalarda genellikle bordo, kırmızı, lacivert, beyaz renkler kullanılmaktadır.

Fotoğraf No: 28- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

Fotoğraf No: 29- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

Fotoğraf No: 30- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

⁹² Yusuf Çetin, *Ağrı Yöresi Halı Yastıkları*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 17, 2010, 61-69.

⁹³ Makbule Dengiz-Zeynep Erdoğan, *“Pişnik Yastık Halısı”*, Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Mustafa Arlı, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38. Icanas), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara-2008, 413-430.

Fotoğraf No: 31- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

Fotoğraf No: 32- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

Fotoğraf No: 33-Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

Fotoğraf No: 34- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

Fotoğraf No: 35- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

Fotoğraf No: 36- Adıyaman Yöresi Halı Yastık Dokuması

3. 3. 3. Halı

Adıyaman yöresi dokuma kültürünün önemli parçalarından biri de halı dokumalarıdır. Adıyaman'da yaptığımız araştırmalar sırasında kare ya da dikdörtgen formunda dokumaya rastlamadık ve bunun sonucunda bu yörede yaşayan büyüklerimizden edindiğimiz bilgiler ışığında bu bölgede kare ya da dikdörtgen formunda halıların bulunmadığını ve oturma kültürünün bir parçası olarak bir odanın zemini boyunca sıra sıra serili uzun ince boyutlara sahip olan yan halı kültürünün hâkim olduğunu öğrenmekteyiz. Halı yastıklarında hâkim olan renkler gibi halı dokumalarında da genellikle kırmızı, bordo, lacivert, siyah, beyaz gibi koyu renkler kullanılmaktadır. Dokumaların eski tarihli olan örneklerin çözgü, atkı ve düğüm iplikleri tamamen yün dokuma iken son tarihli olanlarında pamuk kullanıldığı da görülmektedir. Bu dokumaların tamamında bordür ya da bordürler kullanıldığı ve zemin boyunca birbirine bağlı ve birbiri ardına sıralanmış madalyonların sonsuzluk prensibiyle zemin boyunca tekrarlanması ile oluşturulan örnekleri ile karşımıza çıkmaktadırlar.

Fotoğraf No: 37-Geleneksel Adıyaman Oturma Kültürünü Temsil Eden Bir Oda

Fotoğraf No: 38-Sincik Dokumalarının Yapıldığı Yer Tezgahı

Günümüzde fabrika halılarının yoğun kullanımından dolayı yok olmaya yüz tutmuş el sanatlarından biri olan Adıyaman halıları Sincik Çamdere köyünde Ramazan Güldü başkanlığında, Sincik halıları adı altında hala dokunmakta ve Türkiye geneline tanıtımları yapılmakta ve satılmaktadır. Bu halılar ahşap yer tezgâhlarında dokunmaktadır. Sincik halılarının ölçüleri çözgü yönünde 450-500 cm., atkı

yönünde 130-150 cm. arasında değişmekte olup alıcının istediği ölçülere göre dokunmaktadır. Çözgü ve atkı ipi pamuk olan bu dokumaların, çeşit/desen ipi yündür. Yöre dokumalarında olduğu gibi bu dokumalarda da siyah, kırmızı, gri renkler başta olmak üzere koyu renklerin hâkimiyeti dikkat çekmektedir. Yerde oturma kültürünün devam ettiği yöre halkını soğuktan korunmak amacıyla Sincik halılarının hav yükseklikleri yine isteğe göre 3-5 cm. arasında değişen ölçülerde dokunmaktadır. Bu nedenle oldukça ağır olan bu dokumalar yaklaşık 60 kg.'dır.

Fotoğraf No: 39-Sincik-Çamdere Köyünde Dokuma Yapan Kadınlar

3. 3. 4. Yemenicilik

Adıyaman yöresi geleneksel giyim tarzına sahiptir. Günümüzde bu kıyafetler şehir merkezinde tamamen terk edilmesine rağmen bazı kırsal kesimlerde geleneksel kültürü yansıtabilecek değer ve öneme sahip bu ürünler hala giyildiği görülmektedir⁹⁴. Yemeni ise yöre halkının giydiği ayakkabı olarak bilinmektedir⁹⁵.

Fotoğraf No: 40-Adıyaman Halk Eğitim Merkezinde Yapılan Yemeni Örnekleri

Yemeninin alt ve üst tabanlarında kil kullanıldığından hava alabilen bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda bütün dikişleri elle yapıldığından ve plastik malzeme kullanılmadığından oldukça sağlıklı olduğu bilinmektedir.

Yemeninin birçok kaynakta tanımı yapılırken basit ayakkabı tabiri kullanılmaktadır. Ancak yemeninin alt tabanında manda ya da sığır derisi, üst yüzünde keçi derisi, iç astarı koyun derisi, iç taban kısmında koyun-keçi derisi, kenar kısımlarında oğlak derisi kullanılmaktadır. Yani yemeni basit bir ayakkabı türü olmayıp 5 ayrı hayvan derisi kullanarak yapılan oldukça emek ve özen isteyen bir el sanatıdır.

⁹⁴ T.C. K. T. B., 28.

⁹⁵ Sucu, 28; T.C. K. T. B., 28.

Bir zananlar Adıyaman’da ihtiyaç çerçevesinde yapılan ve ticari amaçlarla yapılan Yemeni, günümüzde unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarından biridir. Günümüzde yok olmaya yüz tutmuş el sanatları arasında bulunan bu sanat, yaşatılmak ve mesleğe yeni insanlar yetiştirmek amacıyla Adıyaman Halk Eğitim merkezi tarafından kurslar ile desteklenmektedir.

3. 3. 5. Besi Bebek

Adıyaman merkez Oturakçı Pazarı’nda Adıyaman yöresel kıyafet kültürünü halka tanıtmak ve gelecek nesillere tanıtmak amacıyla yapılmaktadır. Bu sanat günümüzde de hala devam etmektedir.

Fotoğraf No: 41-Oturakçı PazarındaYapılan Besi Bebek

3. 3. 6. Sepetçilik

Adıyaman’ın Kâhta ilçesinde yaşayan el sanatlarından biri sepetçiliktir. Kâhta yoğun bir nüfusa sahip olmasının yanı sıra ekonomisi tarım ve hayvancılığa bağlı olması sebebiyle mevcudiyetinin hala sürdürdüğü düşünülmektedir. Sepetçilikte kullanılan dalların kırılması için, dalların rahatça bükülmesi gerekmektedir. Bunun için örmeye başlamadan önce dallar 24 saat boyunca suda bekletildikten sonra uçları yontulup kabukları hafifçe sıyrıldıktan sonra örülür ⁹⁶.

⁹⁶ T.C. K. T. B., 31; T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı, *Gap Gezi Rehberi*, Bilnet Matbaacılık 2012, 65.

3. 3. 7. Düz Dokumalar

Adıyaman yöresi el sanatları arasında önemli bir yere sahip olan bir diğer alan ise düz dokumalardır. Yörede kilim, cicim, zili, sumak teknikleri ile yapılmış birçok örnek bulunmaktadır. Bu dokuma örnekleri yer yaygısı haricinde, heybe, çuval, perde, at çulu, yastık olarak çok geniş kullanım alanına sahiptir.

Düz dokumaların eski tarihli örneklerinde birçok yöre de de olduğu gibi halkın kendi ihtiyacı için dokuduğu eski kilimlerde iplikler, dokuyucu tarafından evde eğrilip bükülmüştür⁹⁷.

Dokumaların eski tarihli olan örneklerin çözgü, atkı ve düğüm iplikleri tamamen yün dokuma iken, son tarihli olanlarında pamuk kullanıldığı da görülmektedir. Düz dokumalarda malzeme olarak yün, pamuk ve yün-kıl karışımı malzeme kullanılmış ve enine şeritlerden meydana gelen kompozisyon şemasının hâkimiyeti dikkatimizi çekmektedir. Bu dokumaların ipleri kök boya ile boyanmış ve halı dokumalara nazaran daha açık renk tonları kullanıldığı görülmektedir. Düz dokumaların çoğunluğu şak dediğimiz parçalar halinde dokunduktan sonra birleştirilerek bütün haline getirilmiştir.

Yöreyle ait düz dokumalar üzerinde yapmış olunan incelemeler sonucunda bu örneklerin motifleri, renkleri, kompozisyonları bakımından Türk sanatının köklü kültüründen kopmadan günümüze kadar geldiğinin ve devamlılığının ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dokuma örnekleri gerekli açıklamaları ve analizleri ile birlikte katalog kısmında bulunmaktadır.

⁹⁷ Neriman Görgünay Kırcıoğlu, *Eşme Kilimleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları-Sayı: 28, Ankara 1994, 1.

3. 4. ADIYAMAN YÖRESİ DOKUMALARININ DİĞER KULLANIM ALANLARI

Adıyaman yöresinde dokumalar halı, kilim ve halı yastıklar dışında diğer alanlarda da kullanılmaktadır. Bu dokumalar farklı ebatlarda olup, düğüm tekniği ile dokunarak oluşturulmuş havlı dokumalar, bez ayağı tekniği ile dokunarak oluşturulmuş düz dokumalardan meydana gelmiştir. Bu dokumaların süs unsuru olarak kapı üstlerine ve duvalara asılan türlerinde püsküller, nazar boncukları ve renkli boncuklar bulunmaktadır. Nazarlık adı verilen dokuma örneklerinin üzerinde midye kabuğu, püskül, nazar boncukları ve aynalar bulunmaktadır. Aynı zamanda çanta, heybe, patik çorap, eşyaları muhafaza etmek amacıyla hurç, çocuk taşıma gibi birçok görevde kullanılmaktadır. 23 nolu fotoğrafta heybe altında bulunan günümüzdeki kemerin görevini yerine getirmek için kullanılan, “kaytan” olarak adlandırılan bu dokuma türü yeni evlenen bayanların dokuyup gelin geldikleri evdeki çocuklara hediye etmek amacıyla getirdiklerini araştırmalarımız sırasında yöre halkından öğrenmekteyiz.

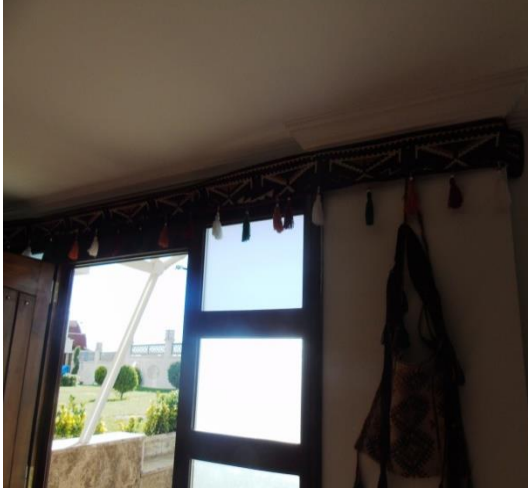
Dokuma ürünlerinin tamamı Adıyaman merkezinde bulunan Oturakçı Pazarı’nda ticari ürün olarak satılmaktadır.

Fotoğraf No: 42-Dokuma Çantalar

Fotoğraf No: 43- Havlı Dokuma Heybe

Fotoğraf No: 44-Dokuma Kapı Süsü

Fotoğraf No: 45-Dokuma Duvar Süsü

Fotoğraf No: 46-Dokuma Nazarlık

Fotoğraf No: 47- Dokuma Duvar Süsü

Fotoğraf No: 48-Bebek Taşıma Çuvalı

Fotoğraf No: 49-Eşek Heybesi

3. 5. ADIYAMAN MÜZESİ'NDE SERGİLENEN DİĞER DOKUMA ÖRNEKLERİ

Müzede sergilenen dokuma eserler; midye kabukları, nazar boncukları, püsküllerle süslenmiş nazarlıklar, dokuma şeritler üzerinde takılan demir kancalarla oluşturulmuş günümüz askı görevinde kullanılmış olan askılar, kurban bağı, kolonlar ve yün tarağı ismi ile sergilenmektedir. Ancak yün tarağı olarak sergilenen eser, aslında dokuma iplerini sıkıştırmak için kullandığımız kirkittir.

Fotoğraf No: 50-Adıyaman Müzesinde Sergilenen Dokuma Eserler

Aynı zamanda müze de sergilenen eserler arasında günlük hayatta insanların kullandıkları kuşaklar, çoraplar ve para keseleri bulunmaktadır. Bu dokuma eserlerin, insanların günlük yaşamlarında önemli ölçüde yer edindiklerini göstermektedir.

Fotoğraf No: 51-Adıyaman Müzesinde Sergilenen Kuşak ve Çorap

Fotoğraf No: 52- Müzesinde Sergilenen Para Kesesi

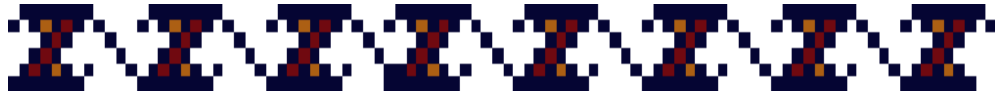
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ADİYAMAN YÖRESİNDE TESPİT EDİLEN DOKUMALARIN
KATALOĞU VE TAHLİLLERİ

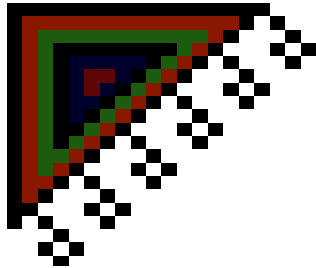
Fotoğraf No: 53-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 1
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 119x234 cm
6. Renkler	: Kırmızı, Turuncu, Beyaz, Lacivert, Sarı, Yeşil
7. Kalite	: 32x34
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

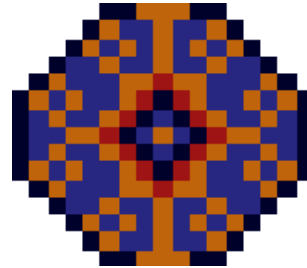
Halı dikdörtgen biçiminde birbiri içerisine yerleştirilmiş biri geniş ikisi dar üç bordürle çevrelenmiştir. Geniş bordürün iki tarafından bulunan dar bordürlerden, dış kısımda bulunan kırmızı zemin üzerinde yeşil kurt izi motifi sıralanırken içteki dar bordürde ise beyaz zemin üzerine yöre dokumalarında yoğun olarak karşılaştığımız “havdork” olarak adlandırılan ejderha motifi kullanılmıştır. İki dar bordürün ortasında yer alan yine yörede yoğun olarak kullanılan turuncu zemin kullanılmıştır. Turuncu zemin üzerine iki tarafında koçboynuzu motifinin kullanıldığı saç bağı motifi, ok damgası motifleri yer almaktadır. Bu motiflerde ise kırmızı, sarı, lacivert, yeşil renkler hâkimdir. Halının zemini tamamen kırmızı renkli olup birbirine bağlı olarak sıralanmış dört tane ejderha motifi, bu motiflerin içerisinde ise sandık motifi yerleştirilmiştir. Zeminin geride kalan bölümlerinde de yine çeşitli akrep ve koçbaşı motifi⁹⁸ (Çizim No: 27) kullanılmış ve böylece halının neredeyse hiçbir yerinde boş alan kalmadığı, yörenin renk özelliklerine uygun olarak koyu renklerin hâkim olduğu bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizim No: 23- Dokumanın İnce Bordürünü Oluşturan Kompozisyon-Havdork/Ejderha

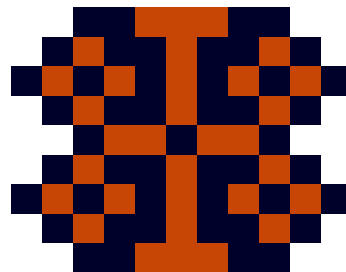
Çizim No: 24-Muska Motifi

Çizim No: 25-Akrep Motifi

Çizim No: 26-Saç Bağı Motifi

Çizim No: 27-Koçbaşı Motifi

⁹⁸ Yusuf Durul, *Türk Kilim Motifleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987, 72.

Fotoğraf No: 54-Keçe Yer Yaygısı

1. Katalog No	: 2
2. Dokuma Türü	: Keçe Yaygı
3. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
4. Boyut	: 121x144
5. Renkler	: Kırmızı, Turuncu, Beyaz, Lacivert.
6. Malzeme	: Keçe
7. Boya Türü	: Sentetik Boya
8. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunun kullanıldığı keçe malzemeden yapılan bu halının en dış kısmında yuvarlak kavislerden meydana gelen turuncu çerçeve niteliğinde bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürün hemen ardından gelen ikinci bordürde ise yeşil zemin üzerinde beyaz kontürlü kırmızı dolgulu kıvrık dal üslubu ile oluşturulmuş bitkisel motifler bulunmaktadır. Avrasya üslubunun geliştiği ve Türk sanatının ulaştığı her yerde, üslubun önemli bir dalı olarak karşımıza çıkan kıvrık dal üslubunun ilk örnekleri İskit ve Hunlarda görülmüştür⁹⁹. Bu üslubun günümüze kadar gelebilmeyi başaran bu örneği Türk Sanatının köklü geçmişinin ve gelenekten kopmadan sürekliliğini devam ettirerek günümüze kadar gelmesinin ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Keçe yaygının zemin kısmı kırmızı renklidir. Lacivert dolgulu beyaz konturlu bitkisel motifinin aynısının zemine simetrik olarak iki tane yerleştirilmesi ile zemin motifi oluşturulmuştur.

⁹⁹ Yunus Berkli, *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:998, Erzurum 2001, 26-33.

Fotoğraf No: 55-Düz Dokuma (Zili) Yaygı

1. Katalog No	: 3
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Zili Tekniği
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 54x104 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Turuncu, Beyaz, Lacivert, Sarı
7. Kalite	: 40x83
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Pamuk
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formda olan bu dokumanın uzun kısmı boyunca bir şerit ve eni boyunca bir şerit bordür niteliğindedir. Uzun kısmında kullanılan şeritlerden birinde zemin kırmızı iken diğerinde ise lacivert bez ayağı dokuma üzerine sarı renkte pıtrak motifi sıralanmıştır. Düz dokumanın zemin kısmında lacivert bez ayağı dokuma üzerine beyaz konturlar büyük baklava motiflerinin diyagonal olarak sıralanmasından oluşmuştur. Bu baklava motiflerinin sivri kısımları birbiri içinden geçerek iç kısımlarına ise dört bulung motifi yerleştirilmiştir. Bu motif, Pazırık kurganından çıkarılan bir tekstil örneğinde kutsal dört-yön bulung yer almaktadır ¹⁰⁰. Bu motifin örneklerinin günümüz Türk dokuma eserlerinde de görülmesi Türk sanatının köklü geçmişine dayanmaktadır

Çizim No: 28-Dokumanın Bordürünü Oluşturan Kompozisyon-Pıtrak Motifi

Çizim No: 29-Dört Bulung Motifi

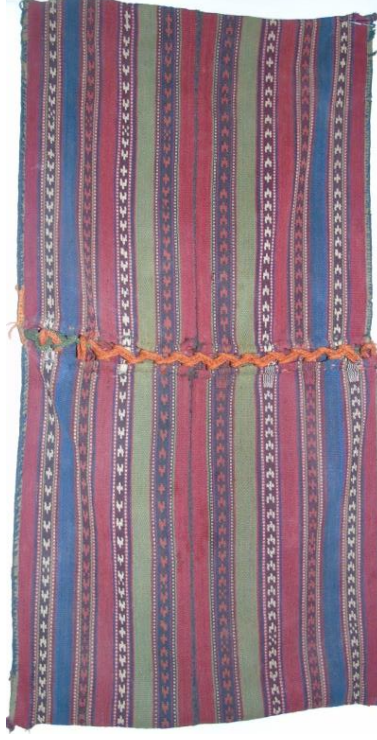
¹⁰⁰ Berkli, 40-41.

Fotoğraf No: 56-Düz Dokuma (Cicim) Yastık

1. KatalogNo	: 4
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Sık Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 42x78cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Turuncu, Lacivert, Sarı
7. Kalite	: 36x78
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Pamuk
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yastık

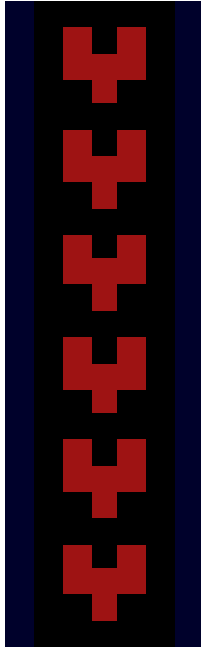
Dikdörtgen formunda yastık olarak kullanılan bu dokuma, baklava motiflerinin zeminde diyagonal olarak sıralanmasıyla oluşturulmuş bir kompozisyona sahiptir. Baklavaların içleri ise dört bulung motifi ile dolgulanmıştır.

Fotoğraf No: 57-Düz Dokuma (Cicim) Heybe

1. Katalog No	: 5
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözümlü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 58x110 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Turuncu, Lacivert, Beyaz
7. Kalite	: 40x82
8. Çözümlü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Heybe

Dikdörtgen formunda olan bu dokuma heybe olarak kullanılmaktadır. Boyuna şeritler halinde oluşturulan heybe iki şak halinde dokunarak daha sonra birleştirilmiştir. Bir geniş şerit bir dar şerit halinde devam eden şeritlerden geniş olan motifsiz olup dar bordürde ise birbiri ardına sıralanmış yaba motifleri sıralanmıştır. Yaba motifinin yer aldığı ince şeritlerin her iki yanında sıçandişi motifinin yer aldığı çok ince şeritler yer almaktadır. Literatürde Yaba ve Ok-Yay adları ile bilinen; halk arasında Okbaşı, Keklikbaşı veya Yaba gibi değişik çok önemli motifler olup milli motifler arasında çok ciddi bir yeri vardır. Bu motifin Altaylar'da en eski Türk çağı olan, Karasuk devrine kadar uzanan bir geçmişi vardır. Güney Sibir'de bulunan ve Karasuk Türk Devri'ne (M.Ö. 1200-800) ait bir dikilitaş'ta ve Pazırık'ta 7. Kurgan'dan çıkarılmış bir çocuk önlüğü üzerinde yaba motifleri kullanılmıştır¹⁰¹. Bu motifin günümüz dokumalarında da hala görülmeye devam etmesi Türk sanatı'nda kullanılan motiflerin sürekliliğinin bir ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çizim No: 30-Yaba Motifi

¹⁰¹ Kırzioğlu, 82-95.

Fotoğraf No: 58-Havlı Dokuma (Halı) Yastık

1. Katalog No	: 6
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 63x108 cm.
6. Renkler	: Bordo, Kırmızı, Turuncu, Lacivert, Beyaz, Sarı
7. Kalite	: 24x24
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yastık

Adıyaman dokuma kültürü içinde geniş yer alan yastıklardan biri de müze de karşımıza çıkmaktadır. Yörenin diğer yastık örneklerinde de görüldüğü gibi bordo, kırmızı, turuncu, lacivert renklerinin hâkim olduğu görülmektedir. Dikdörtgen formunda olan bu dokuma biri geniş diğeri dar olmak üzere iki bordüre sahiptir. En dışta yer alan geniş bordürün zemini bordo renkli olup kıvrık dalların üzerinde yer alan sarı, kırmızı, lacivert renkli karanfiller yerleştirilmiştir. Hemen ardından gelen sarı zemine sahip ince bordür suyolu motifi ile dolgulanmıştır. Yastığın zemini çift mihraplı kompozisyona sahip olup merdiven halinde kademe kademe yükselerek meydana gelen mihrabın tepe noktası kubbe biçiminde sivri biçiminde son bulmuştur. İç kısmı kırmızı olan yastığın orta kısmında yine kademeler halinde daralan madalyon ve içerisinde de çiçek motifleri kullanılmıştır. Yastığın mihrap üstü kısmının zemini lacivert olup üzerinde iki papatya motifi ile dört köşede de aynı şekilde tekrarlanmıştır.

Çizim No: 31-Su Yolu Motifi

Fotoğraf No: 59-Havlı Dokuma (Halı) Yastık

1. KatalogNo	: 7
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 46x94 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Turuncu, Lacivert, Beyaz, Sarı
7. Kalite	: 24x27
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yastık

Dikdörtgen formu ile karşımıza çıkan bu yastık, dikdörtgen formundadır. Yastığın en dış kısmında bir çerçeve formunda üzerinde herhangi bir motifin yer almadığı kırmızı bir bordür yer almaktadır. Hemen ardından gelen ince beyaz zemine sahip ince bordür, yöreye ait dokumalarda sıklıkla karşımıza çıkan yöresel adı ile havdork olarak bilinen ejderha motifi kullanılmıştır. Lacivert zeminli geniş bordürde yöre halkının “nik” dediği suyolu motifi kullanılmıştır. Yastığın zemini bordo renkli olup orta kısmında altıgen bir madalyon ile madalyonun her iki sivri kenarı baklava motifi ile bağlanmıştır. Lacivert zemine sahip madalyonun iç kısmı sandık motifi ve geometrik çiçeklere süslenirken, baklavalara içlerinde ise akrep motifleri bulunmaktadır. Yastığın madalyon dışında kalan kısmında ise akrep ve çengel motifleri kullanılmıştır. Zemini geniş bordürden ayırmak için kullanılan ince bordürde ise sıçan dışı motifi yer almaktadır.

Çizim No: 32-Dokumanın Bordüründe Kullanılan Kompozisyon-Havdork/Ejderha Motifi

Çizim No: 33-Dokumanın Bordüründe Kullanılan Kompozisyon

Çizim No: 34-Sıçan Dışı

Fotoğraf No: 60-Havlı Dokuma (Halı) Yastık

1. Katalog No	: 8
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 49x92 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Bordo Turuncu, Lacivert, Beyaz, Sarı
7. Kalite	: 24x28
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yastık

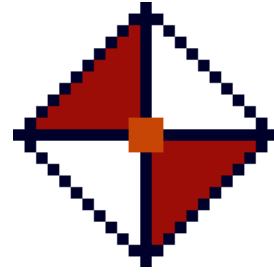
Dikdörtgen formlu bu yastıkta yine koyu renklerin hâkim olduğu dikkat çekmektedir. Hemen ardından gelen kırmızı zeminli bordürde ise yöre dokumalarında sık sık karşılaştığımız yöresel adı havdork olarak bilinen ejder motifi kullanılmıştır. Bu bordürün her iki tarafında kırmızı-beyaz sıçan motifinin yer aldığı ince bir çizgi halinde bordür kullanılmıştır. Yastığın zemininde her iki ucunda baklava motifleri ile birleşmiş etrafında çengel motifleri ile süslenmiş madalyon yer almaktadır. Madalyonun iç kısmı kırmızı olup tam ortasında sandık motifi ile her iki yanında sekizgenlerin içerisinde akrep motifleri kullanılmıştır. Yastığın madalyon dışında kalan boş kısımlarında ise akrep ve çengel motifi yer almaktadır.

Çizim No: 35-Dokumanın Bordürünü Oluşturan Kompozisyon-
Havdork/Ejderha

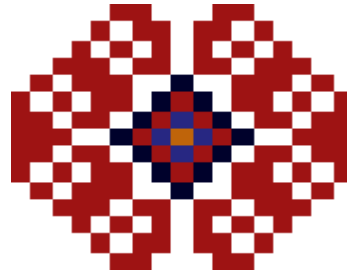
Çizim No: 36-Kurt İzi Motifi

Çizim No: 37-Göz Motifi

Çizim No: 38-
Çengel/Çakmak Motifi

Çizim No: 39-Akrep Motifi

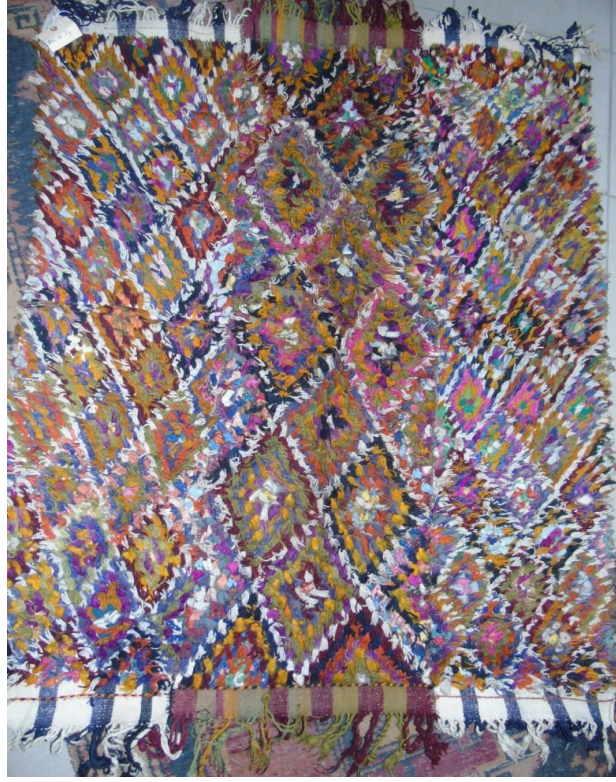

Fotoğraf No: 61-Keçe Seccade

1. Katalog No	: 9
2. Dokuma Türü	: Keçe Seccade
3. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
4. Boyut	: 83x124 cm.
5. Renkler	: Kırmızı, Yeşil, Pembe, Mavi, Kahverengi
6. Malzeme	: Keçe
7. Kullanım Alanı	: Seccade

Dikdörtgen formunda yeşil zemin rengine sahip olan bu dokuma keçeden elde edilmiştir. Seccadenin en dış kısmında birbiri içerisinden geçmiş dallar üzerinden dallar ve çiçek motiflerinden oluşan bordür niteliğinde dokumayı çevreleyen ancak bordür çizgileri olmayan bir süsleme görülür. Seccadenin zemin kısmında ise içerisinde çiçeklerin bulunduğu yer halkalarından oluşan iki sütun bulunmaktadır. Bu sütunların üst

kisimlerinde sütun başlıkları bulunmaktadır. Her iki sütun başlıklarının üzerinden başlayan kıvrık dallar mihrap şeklinde üst kısımda sivrilerek birleşerek mihrap halini almıştır. Bu kıvrık dallar üzerinde yine bitkisel bezeme öğeleri olan papatyalar karanfiller kullanılmıştır. Mihrabın tepe noktasından aşağıya doğru sarkan bir kandil motifi yer almaktadır. Aynı zamanda mihrap üstünde her iki tarafta Türk Bayrağının simgesi olan bir hilal ve bir yıldız motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf No: 62-Tülü Dokuma Yaygı

1. Katalog No	: 10
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma / Tülü
3. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
4. Boyut	: 118x143 cm.
5. Renkler	: Turuncu, Pembe, Mor, Yeşil, Mavi, Sarı, Beyaz.
6. Kalite	: 36x52
7. Çözüğü İpi	: Pamuk
8. Desen İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Pamuk
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunda bu dokuma tülü tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Adıyaman ilinde ve köylerinde “hala, haladerik, kızılheşi, bermal, eşkebermal, carcım (cicim) isimleriyle tanınmaktadır¹⁰². Tülü üç şak halinde dokunarak daha sonra birleştirilmiştir. Dokuma tamamında diyagonal olarak sonsuzluk prensibiyle sıralanmış iç içe baklava motifli kompozisyona sahiptir. Türk Halı dokumalarının vazgeçilmez tasarım biçimlerinden biri olan bu kompozisyonun ilk örneklerinden biri olarak Pazırık Kurga’ından çıkarılan, Hermitage Müzesi’nde bulunan, yer veya duvar yaygısı olduğu düşünülen keçe aplike dokumadır. Araştırmalar ışığında bu dönemde sonsuzluk prensibinin uygulandığı başka bir medeniyete ait sanat ürününü bulunmaması Türklerin bu alanda zengin sanat anlayışlarını da ortaya koymuştur¹⁰³. Bu kompozisyon türünün örneklerinin günümüzde de varolan dokumalar üzerinde görülmeye devam edilmesi Türk sanatının köklü geçmişinin sürekliliğini göstermektedir. Dokumanın orta kısmındaki şakta kullanılan baklava motifleri daha büyük iken diğer iki şakta kullanılan motifler daha küçüktür.

¹⁰² N. Ayşe Özcan, *Adıyaman ve Köylerinde Dokunan Tülülerin Genel Özellikleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (4), 1999, 467-479.

¹⁰³ Berkli, 26-29.

Fotoğraf No: 63-Havlı Dokuma (Halı) Yastık

1. Katalog No	: 11
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 46x94 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Beyaz.
7. Kalite	: 24x26
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yastık

Dikdörtgen formlu yastık olarak kullanılan bu dokuma, yörenin diğer yastıklarında da olduğu gibi kırmızı renginin hâkim olduğu örneklerden biridir. Yastığın en dış kısmında sıçandişi motifinin yer aldığı ince şerit bir çerçeve gibi dokumayı çevrelemiştir. İç kısmında yer alan diğer bordür kırmızı zeminli olup yöresel adı havdork olan ejderha motifinin ar arda sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Zemin renginde de yine bordürde yer alan kırmızı renk kullanılmıştır. Zeminin uzun kenarları boyunca yarım üçgenler ard arda sıralanarak turuncu bir sınır çizgisi ile zeminden ayrılmıştır. Zeminin tam orta kısmında baştan sona hayat ağacı motifi yer almaktadır. Bunun dışında zeminde çengel ve göz motifleri kullanılmaktadır.

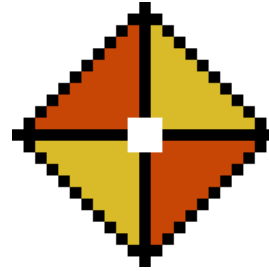
Çizim No: 40-
Hayat Ağacı Motifi

Çizim No: 41-Dokumanın Bordürünü Oluşturan Kompozisyon-
Havdork/Ejderha

Çizim No: 42-Sıçan Dişi Motifi

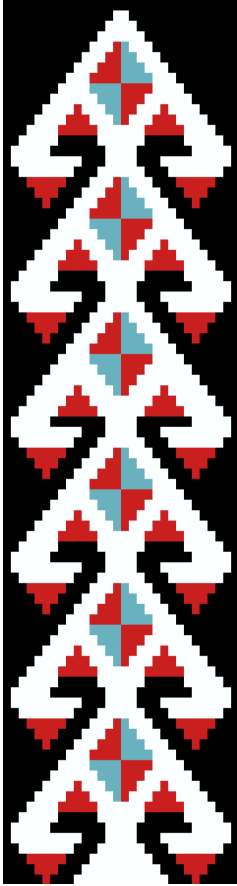
Çizim No: 43-Göz Motifi

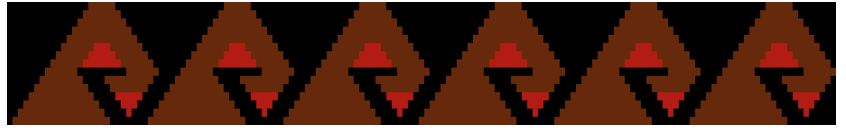
Fotoğraf No: 64-Düz Dokuma (İlikli Kilim) Yaygı

1. Katalog No	: 12
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / İlikli Kilim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 97x152 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Mavi, Beyaz.
7. Kalite	: 34x90
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yastığı

İlilki kilim tekniğinde dokunan bu dokuma dikdörtgen formundadır. Kilimin iki tarafında sadece en kısmı boyunca devam eden iki bordür yer almaktadır. En dıştaki bordür siyah zemin üzerine kırmızı kurt izi motifinin sıralanmasıyla bir araya gelmiştir. Hemen ardından gelen ikinci bordürde ise yine siyah zemin üzerine su yolu motifinin sıralanmasından oluşmuştur. Kilimin eni boyunca devam eden bu iki bordürün arasına bir sınır niteliğinde ince bir şerit halinde kırmızı beyaz sıçandışi motifi sıralanmıştır. Bundan sonra yer alan siyah zeminli bordürde ise kırmızı beyaz renkteki elibeline motifleri ile kilimi çevrelemiştir. Bu bordür ile zemin tarak/parmak motifi ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Zeminin en kısmında iki tarafta kurt izi motifi sıralanmaktadır. Zemin kırmızı renkli olup tam orta kısmında sandık motifi kullanılmıştır. Sandık motifi dışında kalan kısımlarda ise papatya motifi bulunmaktadır.

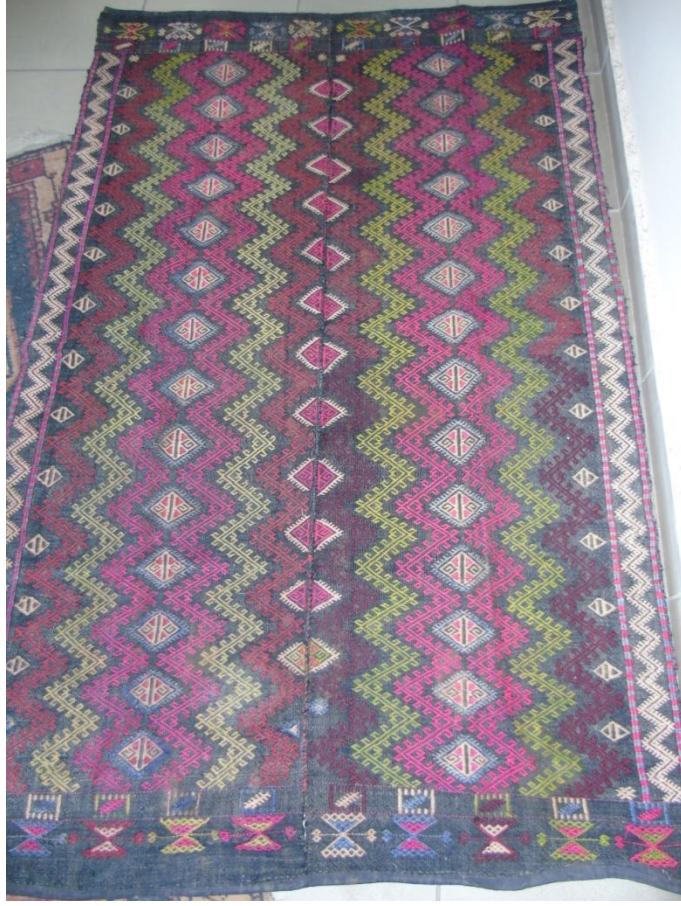
Çizim No: 44-
Elibeline Motifi

Çizim No: 45-Kurt İzi Motifi

Çizim No: 46-Kuş Motifi

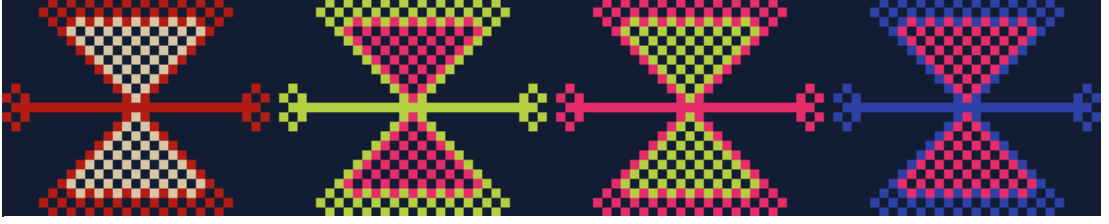
Fotoğraf No: 65-Düz Dokuma (Yaygı Cicim)

1. Katalog No	: 13
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Cicim
3. Dönemi	: 20 yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 121x194 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Mavi, Beyaz.
7. Kalite	: 50x58
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma zili tekniği ile iki şaklı olarak dokunduktan sonra bir araya getirilmiştir. Dokumanın en kısımlarında yer alan bordürde saç bağı motifleri karşımıza çıkmaktadır. Yine dokumanın en kısmında yer alan ikinci bordürde ise kare içerisine alınmış balık kılçığı motifi yer almaktadır. Uzun kısımları boyunca devam eden bordürde ise pıtrak motifinin uç kısımlarında görülen saçaklardan meydana gelmiş zikzak şeklinde devam eden su yolu motifi yer almaktadır. Zeminde ise çengelli su yolu motifinin üç sıra halinde zemin boyunca devam ettiği görülmektedir. Çengelli su yolu motifinin orta kısmına ise pıtrak motifi yerleştirilmiştir. Zemin ile uzun kısmında devam eden bordür arasında kalan zemin boşluğunda ise göz motifi kullanılmıştır.

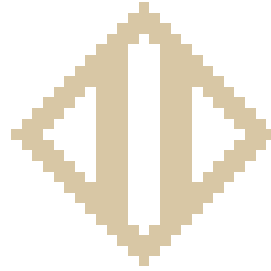
Çizim No: 47-Dokumanın Zemin Kısmını Oluşturan Kompozisyon

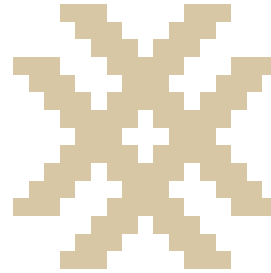
Çizim No: 48 -Dokumanın Kısa Kenarında Yer Alan Bordür Kompozisyonu –Saç Bağı Motifi

Çizim No: 49-Pıtrak Motifi

Çizim No: 50-Baklava Motifi

Çizim No: 51-Pıtrak Motifi

Fotoğraf No: 66-Düz Dokuma (Zili) Yaygı

1. Katalog No	: 14
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çapraz Zili
3. Dönemi	:
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 101x238 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Mavi, Beyaz.
7. Kalite	: 48x68
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma zili tekniğiyle dokunmuştur. Dokumanın en kısmında yer alan bordürde kazayağı motifleri sıralanmıştır. Bu bordür sarı, mavi sıçandişi motifinin kullanıldığı ince bir şerit ile zeminden ayrılmaktadır. Uzun kısmında yer alan bordür de ise kıvrımlı çengel motifleri ile su yolu oluşturulmuştur. Motif, bordür boyunca sarı, kırmızı, turuncu ve kahverengi renklerinin ardışık olarak kullanılmasıyla renkli bir bordür düzenine sahiptir. Zeminde ise koçboynuzu motifleri sıralanmış, bunların arasına baklava motifleri, baklava motiflerinin içinde ise akrep motifleri yer almaktadır. Ayrıca zeminde koç motiflerinin içi, küçük baklava motiflerinin birbirine bağlanması sonucunda halka şeklini alarak oluşturulmuştur. Boş kalan kısımlarda ise göz motifleri, akrep motifleri ve çengel motifleri yer almaktadır.

Çizim No: 52-Çengelli Su Yolu

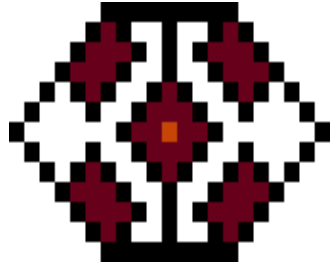
Çizim No: 53-Akrep Motifi

Fotoğraf No: 67-Havlı Dokuma (Halı) Yastık

1. Katalog No	: 15
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 50x100 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Bordo, Lacivert, Turuncu, Sarı, Mavi,
Beyaz, Yeşil.
7. Kalite	: 25x27
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yastık

Dikdörtgen formundaki yastık yörenin diğer hâkim renklerine sahiptir. Dokumanın en dış kısmında kırmızı-beyaz renklerle sıçandişi motifi kullanılarak bir çerçeve niteliğinde ince bir şerit yer almaktadır. Hemen ardından gelen bordürde ise lacivert, kahverengi, mavi, turuncu, yeşil, sarı gibi çeşitli renklerde çakmak motiflerinin ar arda sıralanmasıyla oluşmuştur. Bu bordür ile zemini turuncu bir şerit ve yine kırmızı-beyaz sıçandişi motifinin yer aldığı bir başka şerit kullanılmıştır. Zeminde ise sekizgen bir madalyon yer almaktadır. Bu madalyonun iki taraftan baklava motifleri ile birleşmiştir. Bu madalyon ve baklava motifleri kenar kısımlarında kurt izi/ağzı motifi yer almaktadır. Lacivert zeminli madalyonun içerisinde çengel ve akrep motifleri kullanılmıştır. Madalyon dışında kalan boş kısımlarda ise yine akrep motifi, çengel motifleri kullanılmıştır.

Çizim No: 54-Kurt İzi Motifi

Çizim No: 55-Akrep Motifi

**Çizim No: 56-
Çengel Çakmak Motifi**

Fotoğraf No: 68-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 16
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Sık Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20 yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 136x190 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Mavi, Beyaz.
7. Kalite	: 36x70
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yayı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma üç şak halinde dokunarak daha sonra birleştirilmiştir. Çözüğü yönünde devam eden şeritlerden meydana gelerek oluşmuş bu düz dokumanın en kısımlarında yer alan bordürde çengel motifi kullanılmıştır. Üç şaktan ikisi beyaz zemine sahip iken bir tanesi bordo zeminli olup hepsi şeritlerden oluşmaktadır. Şeritlerin içlerinde ise ardışık olarak birbirine bağlı pıtrak ve koçboynuzu motiflerinin sıralanmasıyla oluşmaktadır. Bordo zeminli şakta ayrıca saçbağı motifi de yer almaktadır.

Çizim No: 57-Dokumanın Şeritlerini Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 58-Saç Bağı Motifi

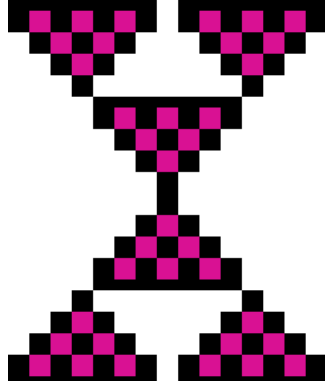
Fotoğraf No: 69-Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Kilim

1. Katalog No	: 18
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / İliksiz Kilim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 173x345 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Mavi, Beyaz.
7. Kalite	: 38x72
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yayı

Dikdörtgen formundan oluşan bu düz dokuma ilikli kilim tekniğinde iki şaklı olarak dokunarak daha sonra birleştirilmiştir. Dokuma iki bordüre sahip olup dış kısımdaki bordür çeşitli motiflerin bir araya gelmesiyle oluşmuş zikzak şeklinde bir daldan oluşmuştur. Zikzakların sivri kısımlarında kurt izi/ağzı motifleri yer almaktadır. Bu bordürün her iki tarafında kırmızı renkli tarak/parmak motifi ile diğer kısımlardan ayrılmaktadır. Hemen ardından iç kısımda yer alan ikinci bordürde ise sarı renkli koçboynuzu motifinin sıralanmasıyla oluşmuş bir bordür yer almaktadır. Zemin üç ayrı kare bölümden meydana gelmiştir. Bu kareleri oluşturan bordürler lacivert renkte, kurt izi/ağzı motifinden meydana gelmiştir. Bu karelerin aralarına zeminin kırmızı rengi girerek kurt izi/ağzı motifi yerleştirilmiştir. Bu karelerin ikisinin zemini kilim zemini olan kırmızı iken ortadaki kare sarı renktedir. Karelerin içine sandık motifi yerleştirilmiş, bu sandıkların içlerine ise çengel, muska ve nazarlık motifleri ile kurt izi/ağzı motifi yerleştirilmiştir.

Çizim No: 59-Muska Motifi

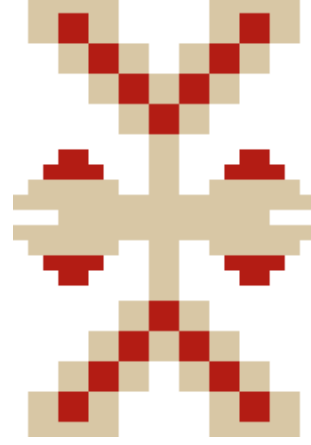
Çizim No: 60-Bereket Motifi

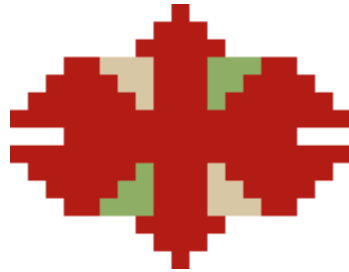
Çizim No: 61-Bereket/Göz Motifi

Çizim No: 62-Bereket/Göz Motifi

Çizim No: 63-Kurt Ağzı Motifi

Çizim No: 64-Kurt Ağzı Motifi

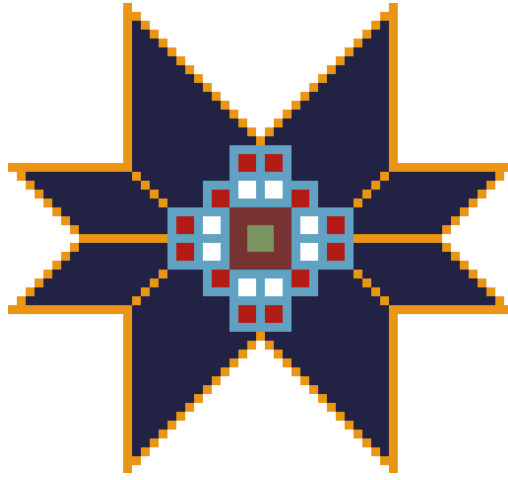
Çizim No: 65-Koç Boynuzu Motifi

Fotoğraf No: 70-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 18
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 20 yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Müzesi
5. Boyut	: 129x407 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Mavi, Beyaz.
7. Kalite	: 26x34
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Pamuk
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

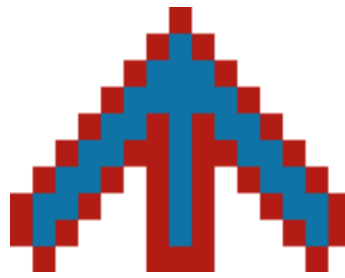
Dikdörtgen forma sahip bu halı dört bordür ile çevrelenmiştir. Zemin ise birbirine bağlı madalyonların çözgü yönünde sonsuzluk prensibiyle sıralanmasından meydana gelen kompozisyona sahiptir. En dıştaki bordür, lacivert renkteki zemin üzerinde beyaz, kahverengi, mavi, kırmızı, gri, turuncu gibi çeşitli renkte kazayağı motiflerinin sıralanmasıyla meydana gelmiştir. Bundan sonra gelen bordürde beyaz zemin üzerinde yine kazayağı motifleri kullanılmıştır. Bundan hemen sonra gelen bordürde en dıştaki bordürü tekrar etmektedir. En iç kısımda yer alan bordür tam ortasından zikzak motifleri ile ikiye bölünmüş ve zikzakın bir tarafında yeşil öteki tarafında kırmızı renk kullanılmıştır. Zeminde ise kırmızı renk kullanılmıştır. Birbirine bağlı beş madalyondan oluşan zemin, içerisinde yıldız motifleri bulunmaktadır.

Çizim No: 66-Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon Kompozisyonu

Çizim No: 67-Kaz Ayağı Motifi

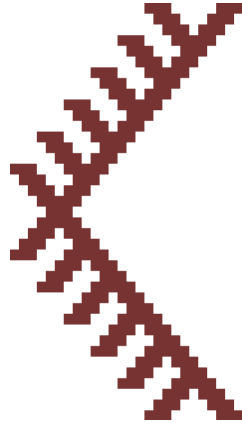
Çizim No: 68-Kaz Ayağı Motifi

Fotoğraf No: 71-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 19
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 102x321 cm.
6. Renkler	: Kırmızı Turuncu, Sarı, Mavi, Beyaz, Pembe.
7. Kalite	: 36x72
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Kıl-Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

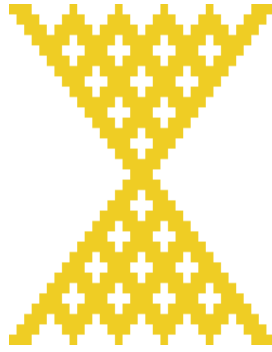
Halk arasında “tej” denilen bu dokuma siyah, turuncu ve kırmızı renklerinde enine şeritlerden meydana gelen bir kompozisyondan oluşur. Bu şeritler üzerinde seyrek motifli cicim tekniğiyle pıtrak motifi, saç bağı motifi, balık kılçığı motifi ve çengel motifi kullanılmıştır. Dikdörtgen forma sahip bu dokuma, kilim üzerine seyrek motifli cicim tekniğiyle meydana gelmiştir.

Çizim No: 69-Pıtrak Motifi

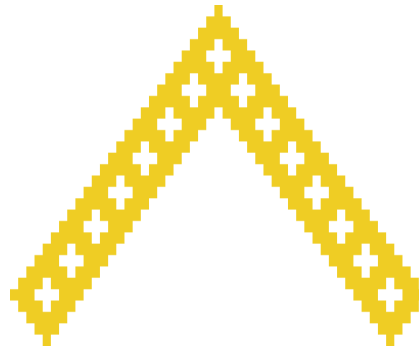
Çizim No: 70-Pıtrak Motifi

Çizim No: 71-Muska-Nazarlık Motifi

Çizim No: 72-Pıtrak Motifi

Çizim No: 73- Bereket Motifi

Fotoğraf No: 72-Düz Dokuma Perde

1. Katalog No	: 20
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 173x254 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Bordo, Siyah, Sarı, Turuncu.
7. Kalite	: 44x80
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Kıl-Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Perde

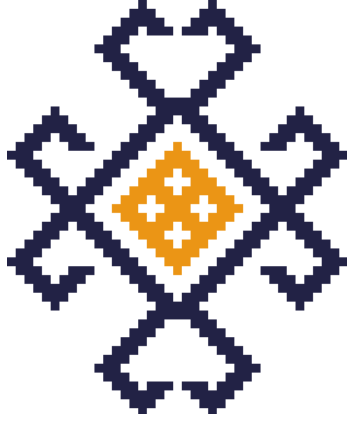
Yöresel olarak çarçım denilen perde olarak kullanılan bu dokuma beş şak halinde dokunduktan sonra birleştirilerek oluşturulmuştur. Dokuma zemininde düğüm atılma tekniği ile oluşturulan püsküller yüzeye hareketlilik sağlamıştır. Üzerinde herhangi bir motif bulunmayan perde bordo, siyah kırmızı, sarı ve turuncu renklidir.

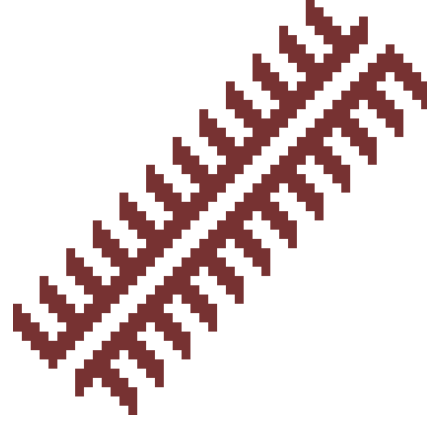
Fotoğraf No: 73-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 21
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 106x374 cm.
6. Renkler	: Siyah, Beyaz, Yeşil, Sarı, Mor
7. Kalite	: 36x72
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün-Kıl
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

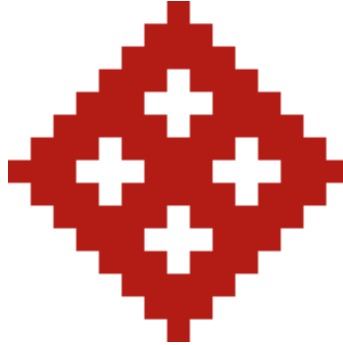
Dokuma, enine şeritlerden meydana gelen bir kompozisyonndan oluşmaktadır. Dikdörtgen forma sahip düz bez dokuma üzerine seyrek motifli cicim tekniği kullanılarak oluşturulan motiflerden meydana gelmiştir. Dokumanın atkı boyunca devam eden siyah beyaz şeritlerden oluşan bir kompozisyona sahiptir. Şeritler üzerinde seyrek motifli cicim tekniği ile yapılan, pıtrak motifi, göz motifi, balık kılçığı motifi ve koçboynuzu motifi yer almaktadır.

Çizim No: 74-
Bereket/Koçboynuzu Motifi

Çizim No: 75-Balık Kılçığı Motifi

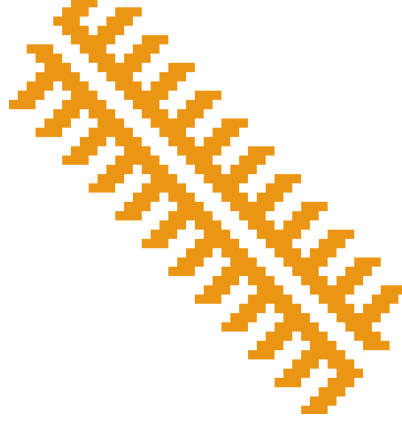
Çizim No: 76-Göz/Bereket Motifi

Fotoğraf No: 74-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 22
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 116x314 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Turuncu, Sarı, Mavi.
7. Kalite	: 38x72
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Pamuk
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma, enine şeritlerden meydana gelmektedir. Yöresel olarak “tej” olarak adlandırılan dokuma üzerine seyrek motifli cicim tekniğiyle motiflerin oluşturulduğu dokuma türüdür. Bu dokuma üzerinde kırmızı, beyaz ve siyah renkte enine şeritlerden oluşan bir kompozisyona sahiptir. Bu şeritler üzerine sık motifli cicim tekniği kullanarak balık kılçığı motiflerine yer verilmiştir.

Çizim No: 77-Balık Kılçığı Motifi

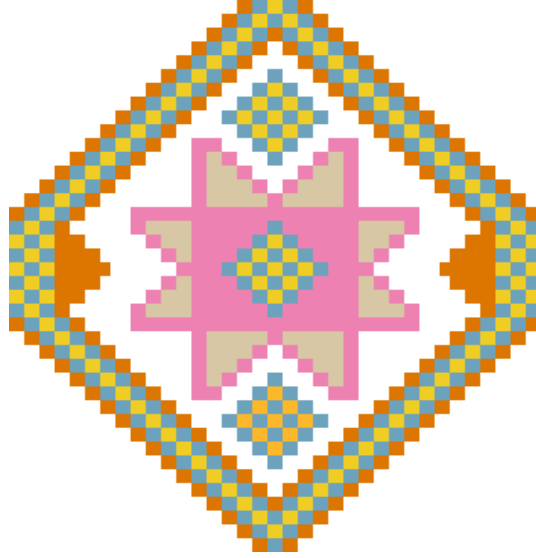
Fotoğraf No: 75-Düz Dokuma (Zili) Yaygı

1. Katalog No	: 23
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Düz Zili
3. Dönemi	: 19. yy
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 173x284 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Beyaz, Turuncu, Sarı, Mavi.
7. Kalite	: 36x72
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün-Kıl
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunda bu düz dokuma düz zili tekniğinde oluşmuştur. Dokumanın zemininin üstünde ve altında sadece atkı yönünde devam eden iki bordür yer almaktadır. En dıştaki bordürde gelinağlatan/karıboşatan motifi kullanılırken ardından gelen bordürde ise göz motifi ile insan motifleri kullanılmıştır. Zemini dört köşeden saran iki dar bir geniş bordür yer almaktadır. İki dar bordür boyunca kırmızı mavi ve mavi renklerinin kullanıldığı deveboynu motifi kullanılmıştır. Geniş bordürde ise zikzaklardan oluşan su yolu motifi kullanılmıştır. Dokumanın zeminini boyunca baklava motifleri diyagonal olarak sonsuzluk prensibi ile sıralanmıştır. Türk Halı dokumalarının vazgeçilmez tasarım biçimlerinden biri olan bu kompozisyonun ilk örneklerinden biri olarak Pazırık Kurga'nından çıkarılan, Hermitage Müzesi'nde bulunan, yer veya duvar yaygısı olduğu düşünülen keçe applike dokumadır ¹⁰⁴. Bu dokuma örneği Türk sanatının bu kompozisyon örneğini günümüz dokumalarında da devam ettirdiğinin bir ispatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Baklava motiflerinin içi ise Selçuklu sekizgeni olarak bildiğimiz sekiz köşeli yıldız motifleri ile dolgulanmıştır. Selçuklu sekizgenlerinin üstünde ve altında aynı zamanda tam ortasında göz/bereket motifi yer almaktadır. 1012 tarihli Karahanlı devletine ait, Kırgızistan'ın Özkent şehrinde bulunan Nasr bin Ali türbesinin anakapısının geniş bordürleri üzerinde sekiz köşeli yıldız motifi kullanılmıştır. Sekiz köşeli yıldız motifi Karahanlı dönemi mimari eserlerinde kullanılmış, Selçuklu döneminde de kullanılmaya devam etmiş ve Anadolu dokumaları ile günümüze kadar gelmiştir ¹⁰⁵. Bu dokuma hem zemininde yer alan alan sekiz köşeli yıldız motifi ile hemde bu motifin zeminde oluşturduğu kompozisyonu ile Türk halı sanatının köklü geçmişinin hala yaşatıldığını göstermektedir.

¹⁰⁴ Berkli, 26-29.

¹⁰⁵ Kırzioğlu, 111-112.

Çizim No: 78-Sekiz Köşeli Yıldız/Selçuklu Sekizgeni

Çizim No: 79-Dokumanın İnce Bordürünü Oluşturan Kompozisyon-Deve Boynu Motifi

Fotoğraf No: 76-Havlı Dokuma (Halı) Heybe

1. Katalog No	: 24
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 52x90 cm.
6. Renkler	: Bordo, Mavi, Turuncu, Kahverengi, Beyaz.
7. Kalite	: 28x32
8. Çözü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Kök Boya
13. Kullanım Alanı	: Heybe

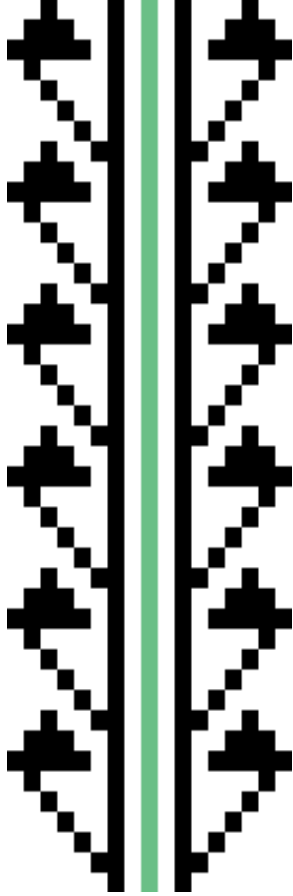
Dokuma dikdörtgen formda olup, iki bordürden oluşmaktadır. En dış kısmında bordo-beyaz renklerde sıçandişi motifinden oluşan bir şerit kullanılmıştır. Hemen ardından bordo zemine sahip bordür üzerinde su yolu motifi yer almaktadır. Bir sonraki bordür ise beyaz zemin üzerinde sekiz kollu yıldız kullanılmış. Bu bordürün her iki tarafında mavi-kahverengi renklerden sıçandişi motifinden oluşan ince şerit yer almaktadır. Zemin bordo renkli olup, tam ortasında sekizgen madalyon bulunur. Lacivert zemine sahip olan madalyonun içi akrep motifi ile dolgulanmış olup zeminin madalyonun dışında kalan kısımlarında çengel ve çiçek motifleri yer almaktadır.

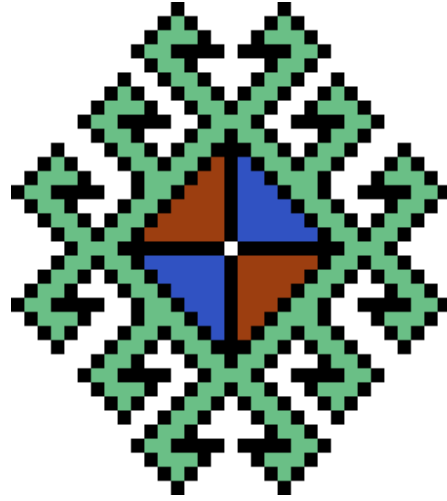
Fotoğraf No: 77-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 25
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 132x410 cm.
6. Renkler	: Lacivert, Bordo, Kahverengi, Yeşil, Turuncu.
7. Kalite	: 25x27
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu halı dokuma bir ince ve bir geniş olmak üzere iki bordüre sahip olup zemin ise dört tane göbek motifinin ard arda sonsuzluk prensibiyle sıralanmasından meydana gelmiştir. En dışta yer alan bordürde beyaz zemin üzerine kırmızı renkli su yolu motifi yer almaktadır. Hemen ardından gelen bordür ise kahverengi zemin üzerinde farklı renklerdeki çiçek/yıldız motifinden oluşmaktadır. Zemin ile bordür arasında sınır niteliğinde bordo beyaz renkte sıçandişi motifinden oluşan ince bir şerit kullanılmıştır. Bordo zemine sahip olan zemin, dört tane ejder motifinden oluşan göbeğe sahiptir. Ejder motiflerinin içerisi koçboynuzu motifi ile göz motifi kullanılmıştır. Göbek kısmında kullanılan ejder motiflerinin iki tarafında zeminin uzun kısmı boyunca hayat ağacı motifi bulunmaktadır. Zeminin boş kalan kısımlarında ise akrep motifi yer almaktadır.

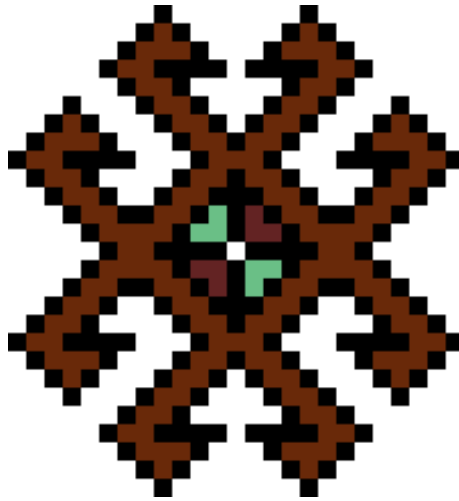
Çizim No: 80-Hayat Ağacı Motifi

Çizim No: 81-Akrep Motifi

Çizim No: 82-Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon Kompozisyonu

Çizim No: 83-Akrep Motifi

Fotoğraf No: 78-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 26
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 100x254 cm.
6. Renkler	: Lacivert
7. Kalite	: 28x32
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Kök Boya
13. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formdaki bu halı ikisi ince biri geniş olmak üzere üç bordürden oluşmuştur. En dışta yer alan ince bordürde lacivert, kahverengi, sarı, beyaz renklerdeki çakmak/çengel motiflerinin birbiri ardına sıralanmasından oluşmuştur. Bu bordürün her iki tarafında da lacivert-beyaz renklerden oluşan sıçandişi motifinden ince bir şerit yer almaktadır. Hemen ardında yer alan geniş bordür sarı renkte zemin üzerine yengeç motifi ve svastika motifi kullanılmıştır. Bir diğer bordür ise kademeli zikzakların bordür boyunca dikey ekseninde devam etmesi ile oluşmuştur. Zikzak motiflerinin boş kalan kısımlarında ise yarım göz motifleri kullanılmış olup bu bordür zeminde yer alan karelerin arasında da kullanılmıştır. Halının zemini dört eşit kareye bölünmüş ve karelerin içleri lacivert-turuncu renklerinin birbiri ardına kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Karelerin içleri ise irili ufaklı akrep motifleri kullanılarak dolgulanmıştır.

Çizim No: 84-Dokumanın Geniş Bordürünü Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 85-Dokumanın İnce Bordürünü Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 86-Çengel /Çakmak Motifi

Çizim No: 87-Dokumanın Zeminini Oluşturan Kompozisyon

Fotoğraf No: 79-Tülü Dokuma Yaygı

1. Katalog No	: 27
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma / Tülü
3. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
4. Boyut	: 114x192 cm.
5. Renkler	: Kırmızı, Mavi, Sarı, Turuncu, Pembe, Yeşil.
6. Kalite	: 35x58
7. Çözüğü İpi	: Pamuk
8. Desen İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Pamuk
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formdaki düz dokuma bu tülü, üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir. Düğüm atıldıktan sonra uçları kesilmeden zemin üzerine bırakılarak oluşturulan dokumanın zemini iç içe geçmiş baklava motiflerinin diyagonal olarak sonsuzluk prensibiyle sıralanmasından meydana gelmiştir.

Fotoğraf No: 80-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 28
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	:
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 183x230 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Sarı, Kahverengi.
7. Kalite	: 33x76
8. Çözü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma yaygının zemini çözgü yönünde uzayan ince şeritlerden meydana gelen bir kompozisyona sahip olup çözgü yüzü cicim tekniği ile oluşturulmuştur. Dört şak halinde dokunup daha sonra birleştirilerek meydana gelen bu dokumanın zemini uzun kısmı boyunca meydana gelen ince şeritlerden meydana gelen bir kompozisyona sahiptir. Bu şeritler üzerinde sıçandişi motifi, kurtağzı/izi motifi, çengel/çakmak motifi, bukağı, yaba motifi ve saç bağı motifi yer almaktadır.

Çizim No: 88

Çizim No: 89

Çizim No: 90

Çizim No: 91

Fotoğraf No: 81-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 29
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 142x180 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Mavi, Beyaz, Turuncu, Yeşil, Pembe.
7. Kalite	: 48x82
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma enine yönde uzanan şeritlerden meydana gelen bir kompozisyona sahiptir. Kırmızı, mavi, beyaz, turuncu, yeşil, pembe renklerinden oluşan bu şeritlerin üzerine seyrek motifli cicim tekniğiyle suyolu motifi ile göz motifi kullanılmıştır. Kavisli biçimdeki suyolu motifinin yer aldığı şeritin her iki tarafında kırmızı-beyaz renklerinden oluşan sıçandişinin yer aldığı birer şerit yer almaktadır.

Çizim No: 92-Dokuma Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu

Fotoğraf No: 82-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 30
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 19. yy
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 120x204 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Sarı, Kahverengi.
7. Kalite	: 24x26
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen forma sahip bu halı biri geniş ikisi ince üç bordürden meydana gelmektedir. Halının zemini ise baklava şeklindeki ejderha motiflerinin sonsuzluk prensibi ile sıralanmasından oluşan bir kompozisyona sahiptir. Halının en dış bordüründe yer alan ince bordürlerden ilki lacivert zemin üzerinde kahverengi canavar ağzı/izi motifi kullanılmıştır. Ardından gelen geniş bordürde ise turuncu zemin üzerinde Svastika motifi ile çiçek/yıldız motifi kullanılmış ve bu iki motif arasında çeşitli renklerden meydana gelen deveboynu motifi yer almaktadır. İkinci ince bordür ise kademeli zikzakları dikey eksen boyunca devam etmesi ile oluşmuştur. Zikzak motiflerinin boş kalan kısımlarında ise yarım göz motifleri kullanılmıştır. Zemin kırmızı renkli olup iki sıra halinde zemin boyunca sonsuzluk prensibiyle devam eden baklava şeklindeki ejder motiflerinden oluşmaktadır. Zeminin boş kalan kısımlarında akrep motifi, göz motifi, Selçuklu yıldızı dediğimiz sekiz kollu yıldız motifi ve çiçek motifi yer almaktadır.

Çizim No: 93-Dokumanın Geniş Bordürünü Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 94-Dokumanın İnce Bordürünü Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 95-Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon/Ejderha Motifi

Fotoğraf No: 83-Tülü Dokuma Yaygı

1. Katalog No	: 31
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma / Tülü
3. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
4. Boyut	: 137x218 cm.
5. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Yeşil, Mor, Pembe..
6. Kalite	: 36x58
7. Çözüğü İpi	: Pamuk
8. Desen İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Pamuk
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma tülü tekniği ile dokunmuştur. Üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilen yaygı, Düğüm atma tekniği ile oluşturulmuş iç içe geçmiş baklava motiflerinin zemin boyunca sonsuzluk prensibiyle sıralanması ile oluşmuş bir kompozisyona sahiptir. Tülünün orta kısmında yer alan şak üzerinde yer alan baklava motifleri daha büyüktür.

Fotoğraf No: 84-Havlı Dokuma (Halı) Seccade

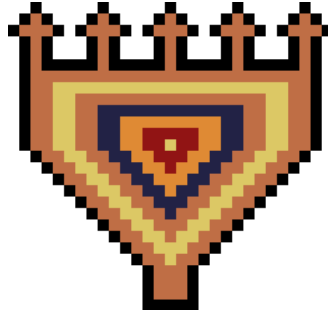
1. Katalog No	: 32
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Oturakçı Pazarı
5. Boyut	: 75x140 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Kahverengi, Sarı
7. Kalite	: 26x32
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Kök Boya
13. Kullanım Alanı	: Seccade

Dikdörtgen formdaki bu seccade iki ince bordür ve zeminde mihraplı seccade kompozisyonundan meydana gelmektedir. En dışta yer alan bordürde sarı, turuncu, kırmızı, lacivert renkteki çengel/çakmak motifleri yer almaktadır. İkinci bordür ise turuncu zemin üzerinde sarı, kırmızı, lacivert renkteki muska motiflerinin birbirine bağlı şekilde sıralanmasıyla oluşmuştur. Zemin ise yine turuncu renkte olup mihrabı merdiven şeklinde kademeli olarak yükselerek tepe noktasında kubbe biçiminde birleşerek son bulmaktadır. Mihrabın kubbe kısmının hemen altında bir hayat ağacı bulunmaktadır. Bunun dışında mihrabın iç kısmında küpe motifi, muska motifi, ej motifi, akrep motifi ve göz motifi yer almaktadır. Mihrabın iç kısmından içeriye doğru kurt izi/ağzı motifi zemin boyunca ayaklık kısmına kadar yerleştirilmiştir. Mihrap üstünde ise akrep, muska ve göz motifi kullanılmaktadır. Mihrabın sivrilerek kubbe şeklini aldığı sivri bölümün üzerinde dış tarafa doğru yine kurt izi/ağzı motifinin sıralandığı görülmektedir.

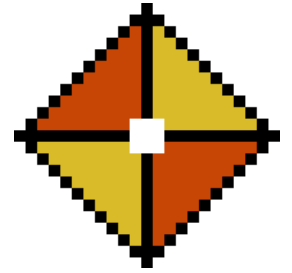
Türkmen gülü veya Memling gülü olarak isimlendirilen bu motif Türk Dünyasında; Anadolu'nun batısından Kırgızistan'a, Orta Asya'dan Azerbaycan'a kadar olan geniş bir coğrafyada yayılma alanı bulmuştur. Flaman ressam Hans Memling (1465-1494) 15. Yüzyılın son yarısında, bu motifin kullanıldığı halıları resmedilmiştir ¹⁰⁶. Günümüzde Adıyaman yöresine ait bu seccade üzerinde de bu motifin yer alması Türk sanatının geçmişten bugüne devamlılığının ispatı niteliğindedir.

Çizim No: 96-Ejderha Motifi

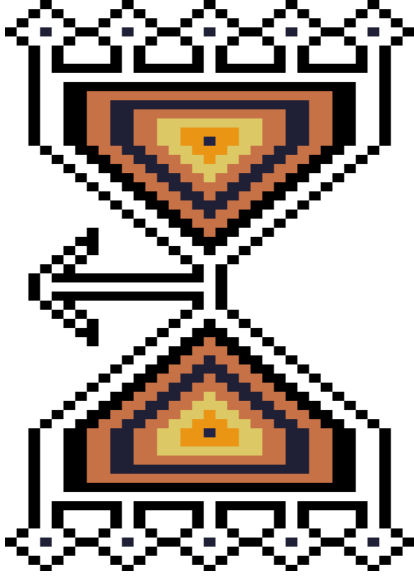

Çizim No: 97-Saç Bağ/Muska Motifi

Çizim No: 98-Göz Motifi

¹⁰⁶ Şerife Atlıhan, *Türk Dünyasında Halı, Kilim ve Benzer Dokumalarda Yer Alan Çengelli Çokgen Motif*, Azerbaycan Xalçaları, 5(14), 2015, 39-49.

Çizim No: 99-Saç Bağı Motifi

Çizim No: 100-Akrep Motifi

Çizim No: 101-Muska Motifi

Çizim No: 102-Akrep Motifi

Fotoğraf No: 85-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 33
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözümlü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 167x213 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Turuncu, Beyaz.
7. Kalite	: 44x82
8. Çözümlü İpi	: Pamuk
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formdaki bu dokuma zemin boyunca sonsuzluk prensibi ile çözgü yönünde devam eden ince şeritlerden meydana gelmiş olup, çözgü yüzü cicim tekniği ile dokunmuştur. Şeritlerin üzerinde ise dokuma esnasında oluşturulmuş irili ufaklı çengel motifleri yer almaktadır.

Çizim No: 103-
Çengel/Çakmak
Motifi

Çizim No: 104-
Çengel/Çakmak
Motifi

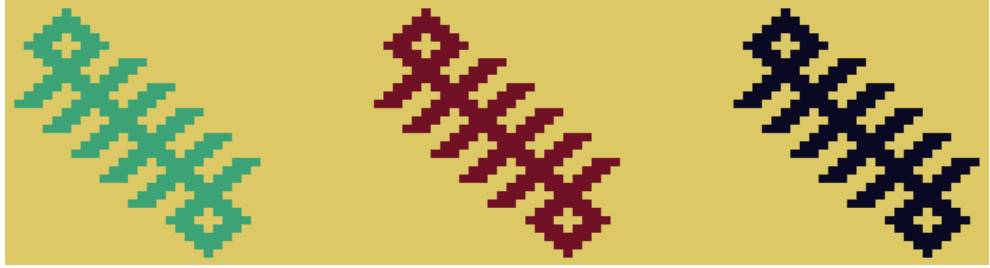
Fotoğraf No: 86-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 34
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 130x370 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Siyah, Sarı, Yeşil.
7. Kalite	: 43x80
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dokumanın zemini sarı, kırmızı, lacivert renkli enine şeritlerden meydana gelen bir kompozisyona sahiptir. Dikdörtgen formunda bulunan bu dokuma üzerinde yer alan şeritlerin yüzeyi seyrek motifli cicim tekniği kullanarak yapılan motifler ile dolgulanmıştır. Şeritler üzerine seyrek motifli cicim tekniği ile saç bağı motif, göz motif, tarak motif ve balık kılçığı motifi yer almaktadır.

Çizim No: 105-Dokumanın Zemini Oluşturan Şerit Kompozisyonu/Saç Bağı Motifi

Çizim No: 106-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu/Balık Kılçığı Motifi

Çizim No: 107-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu/Göz Motifi

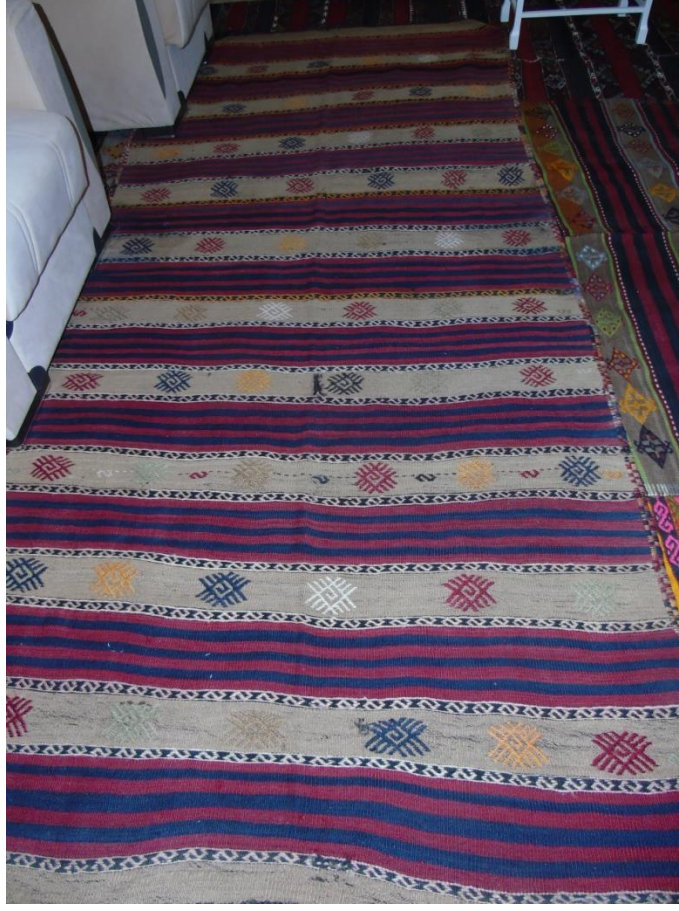
Fotoğraf No: 87-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 35
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 170x500 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Kahverengi, Sarı, Kırmızı.
7. Kalite	: 36x74
8. Çözüğü İp	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formdaki bu dokuma zemin kompozisyonunu meydana getiren çeşitli renkteki enine şeritlerin üzerine seyrek motifli cicim tekniği ile motif dokunarak oluşturulmuştur.. İki şak halinde dokunduktan sonra bir araya getirilen bu dokuma, zeminde atkı yönünde kırmızı, siyah, kahverengi şeritlerden oluşan kompozisyona sahiptir. Kahverengi şeritler, siyah ve kırmızı şeritlerden daha geniş olup bu şeritler üzerinde seyrek motifli cicim tekniği ile bereket motifi dokunmuştur. Ayrıca zeminde kırmızı-beyaz renkli sıçandişi motifinden ince şeritler de yer almaktadır.

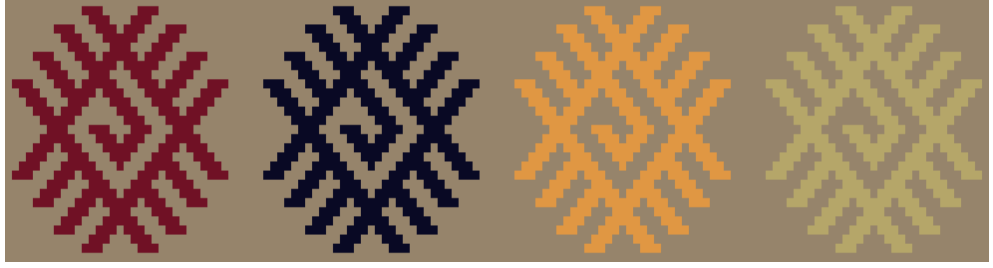
Çizim No: 108-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu/Dört Bulung Motifi

Fotoğraf No: 88-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 36
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 138x333 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Laivert, Kahverengi, Sarı, Beyaz.
7. Kalite	: 37x73
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunda yer alan bu dokuma, zemin boyunca enine şeritlerden meydana gelen bir kompozisyona sahiptir. Bu şeritlerden kırmızı ve lacivert renkli olan ince şeritler olup kahverengi olanlar daha kalın şeritlerdir. Kahverengi şeritler üzerinde seyrek motifli cicim tekniğinde dokunmuş pıtrak motifleri ile bazı şeritlerde çengel motifleri de yer almaktadır. Bu kahverengi bordürün her iki tarafında içerisinde çakmak/çengel motiflerinin yer aldığı ince şeritler bulunmaktadır.

Çizim No: 109- Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu/Pıtrak Motifi

Çizim No: 110-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu/Çengel-Çakmak Motifi

Fotoğraf No: 89-Düz Dokuma (Zili) Yaygı

1. Katalog No	: 37
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Zili / Cicim
3. Dönemi	: 20. yy
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 207x390 cm.
6. Renkler	: Siyah, Turuncu, Sarı, Pembe, Beyaz, Mavi,
Lacivert
7. Kalite	: 32x68
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

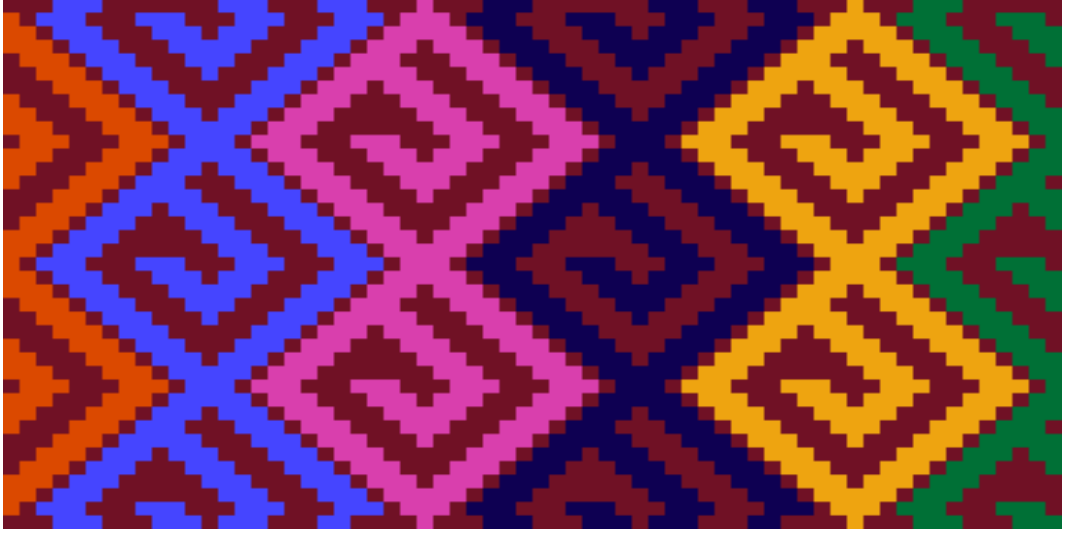
Dikdörtgen formunda yer alan bu dokuma zemin boyunca devam eden enine şeritlerden meydana gelmiştir. Bu şeritler yeşil, kırmızı, siyah, sarı, turuncu renkli olup bu şeritler üzerinde zili tekniği kullanılarak göz motifi, ok motifi, çengel/çakmak motifi, su yolu motifi, pıtrak motifi, akrep motifi kullanılmıştır.

Çizim No: 111-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu

Çizim No: 112-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu

Çizim No: 113-Dokumanın Zeminini Oluşturan Şerit Kompozisyonu

Çizim No: 114-Dokumanın Zeminini Oluşturan Zemin Kompozisyonu

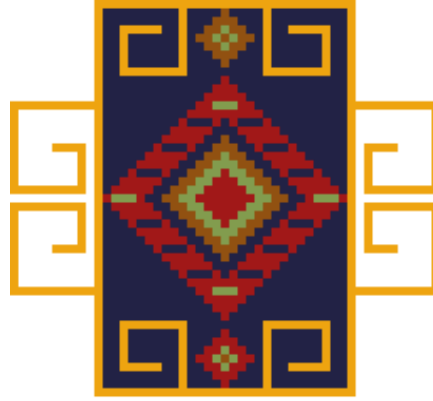
Fotoğraf No: 90-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 38
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 105x425 cm.
6. Renkler	: Bordo, Lacivert, Sarı, Yeşil, Turuncu, Pembe
7. Kalite	: 28x32
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

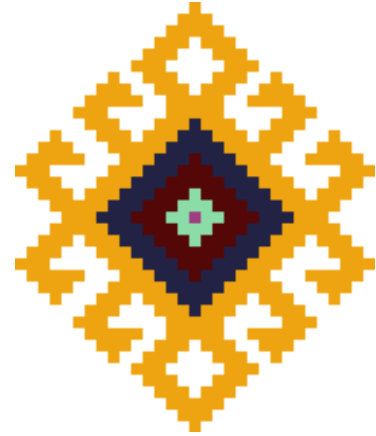
Dikdörtgen forma sahip bu halı üç bordüre sahip olup zemin ise madalyonlardan oluşan bir kompozisyona sahiptir. En dışta yer alan bordür bordo zemin üzerine lacivert suyolu motifinden oluşmaktadır. Bu bordürün her iki tarafında bordo-beyaz renklerinden meydana gelen sıçandişi motifinin yer aldığı ince şeritler yer almaktadır. İkinci bordür ise beyaz zemin üzerinde birbirine bağlı sandık motiflerinden oluşmaktadır. Üçüncü bordür ise lacivert renkli olup bordo suyolu motifinden oluşmuş olup bu bordürün her iki tarafında yine bordo-beyaz sıçandişi motifinden ince bir şerit yer almaktadır. Zemin lacivert renkli olup dikey ekseninde dört tane sekizgen madalyon kullanılmıştır. Zeminin üst kısmında enine birer sıra halinde Selçuklu yıldızı dediğimiz sekiz kollu yıldız motifi, ejder motifi, akrep motifi ve çiçek motifi kullanılmıştır. Madalyonlar arasında çiçek/yıldız motifi ile akrep motifi kullanılmıştır. Madalyonların zeminleri beyaz renkli olup, içlerinde ise ejder motifi ve göz motifi kullanılmıştır.

Çizim No: 115-Dokumanın Bordür Kompozisyonu

Çizim No: 116-Sandık Motifi

Çizim No: 117-Akrep Motifi

Çizim No: 118-Dokumanın Zemininde Bulunan Madalyon Kompozisyonu

Fotoğraf No: 91-Düz Dokuma (Zili) Yaygı

1. Katalog No	: 39
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Zili
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 170x380 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Laivert, Yeşil, Sarı, Beyaz.
7. Kalite	: 44x86
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Pamuk
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Zemin boyunca enine şeritlerden meydana gelen kompozisyon şemasına sahiptir. Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma iki şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir. Bu şeritlerin üzerine zili tekniği kullanılarak pırtak motif, koçboynuzu motif ve göz motif kullanılmıştır.

Çizim No: 119-Dokumanın Şerit Kısmını Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 121-Pırtak Motifi

Fotoğraf No: 92-Düz Dokuma (Zili) Yaygı

1. Katalog No	: 40
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Zili / Kilim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 137x210 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Laivert, Yeşil, Sarı, Beyaz.
7. Kalite	: 44x84
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Pamuk
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunda bulunan bu dokuma üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir. Dokuma dikey ekseninde sonsuzluk prensibiyle devam eden motiflerden oluşan kompozisyona sahiptir. Dokumanının orta kısmında yer alan şak kırmızı zeminli olup diğer iki kısmında yer alan şaklar ise lacivert zemine sahiptir. Her bir şak aynı motif ve kompozisyona sahip olup koçboynuzlu suyolu motifleri hemen yanında yer alan zikzak motifleri zemin boyunca sonsuzluk prensibiyle devam etmektedir. Bu iki motif simetrik olarak karşısında tekrarlanmış ve iki zikzak motifinin simetrik olarak karşı karşıya gelmesiyle arada oluşan baklava motiflerinin içi ise pıtrak motifleri ile dolgulanmıştır. Bunlar dışında kalan kısımlarda ise çengel/çamkac motifleri ve pıtrak motifleri kullanılmıştır. Bu dokumanın en kısımlarında ki sıra halinde çengel/çamkac motifleri yer almaktadır. En dışta dokumanın uzun kısmında yer alan bordüre ise birbirine bağlı pıtrak motifleri ile aralarında baklava motifleri kullanılmıştır.

Çizim No: 121-Dokumanın Zeminini Oluşturan Kompozisyon

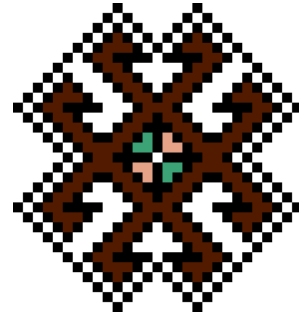
Fotoğraf No: 93-Havlı Dokuma (Halı) Seccade

1. Katalog No	: 41
2. Dokuma Türü	: Havlı Dokuma
3. Dönemi	: 19. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 72x126 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Laivert, Yeşil, Sarı, Beyaz.
7. Kalite	: 26x33
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün-Kıl
10. Atkı İpi	: Yün
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Seccade

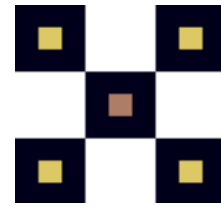
Dikdörtgen formunda yer alan bu dokuma bir bordürden zemin kısmı ise mihraplı şiritli bir kompozisyondan meydana gelmiştir. En dış kısımda yer alan bordür lacivert zemin üzerine kırmızı renkli zikzaklı suyolu motifinden meydana gelmiştir. Bu bordürün her iki tarafında sıçan motifinin yer aldığı ince şeritler bulunmaktadır. Dokumanın zemininde mihrabın üçgen şeklinde olduğu ve mihrabın sivrildiği bu kısımda dış tarafına kurt izi/ağzı motifleri yerleştirilmiştir. Mihrabın tepe noktasında ise âlem niteliğinde hilal motifi kullanılmıştır. Mihrabın hemen altında yer alan bölümün sınırları bir dördür ile oluşturulmuştur. Beyaz zemine sahip bubordürün iç kısmında ise göz motifi kullanılmıştır. Bu bölümün iç kısmında ise üç şerit kullanılmış ortadaki şeritin zemini sarı olup akrep motifi yer alırken, lacivert zemine sahip diğer iki şeritte ise çiçek/yıldız motifleri kullanılmaktadır.

Çizim No: 122-Seccadenin Zemin Kompozisyonu

Çizim No: 123-Akrep Motifi

Çizim No: 124-Göz Motifi

Fotoğraf No: 94-Havlı Dokuma (Halı) Seccade

1. Katalog No	: 42
2. Dokuma Türü	: Halı Dokuma
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 150x184 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Laivert, Sarı, Gri.
7. Kalite	: 32x33
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Pamuk
11. Düğüm Türü	: Türk Düğümü
12. Boya Türü	: Sentetik Boya
13. Kullanım Alanı	: Seccade

Dikdörtgen formunda bulunan bu seccade üzerinde camii manzarası kullanılmıştır.

Fotoğraf No: 95-Düz Dokuma (Zili) Yaygı

1. Katalog No	: 43
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma/ Zili
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 84x280 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Sarı, Yeşil, Beyaz.
7. Kalite	: 35x46
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alan	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formdaki bu düz dokuma zemini boyunca devam eden enine şeritler üzerine zili tekniğinde motiflerin dokunmasıyla meydana gelmiştir. Duvara sarılı halde karşımıza çıkan bu dokuma enine yönde bir geniş bir dar şeritlerden oluşan kompozisyona sahip bu dokumanın dar bordürlerinde motif yer almamaktadır. Geniş bordürlerinde ise zili tekniği kullanılarak dokunmuş pıtrak motifi ile ejder motifi bulunmaktadır.

Çizim No: 125-Kilimi Oluşturan Şerit Kompozisyonu

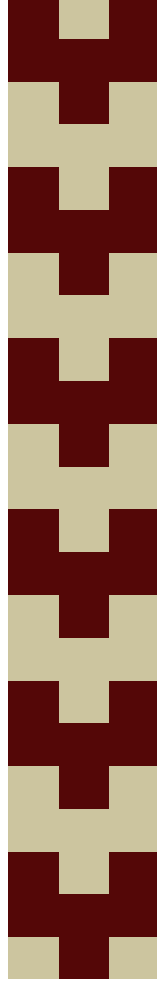
Çizim No: 126-Kilimi Oluşturan Şerit Kompozisyonu

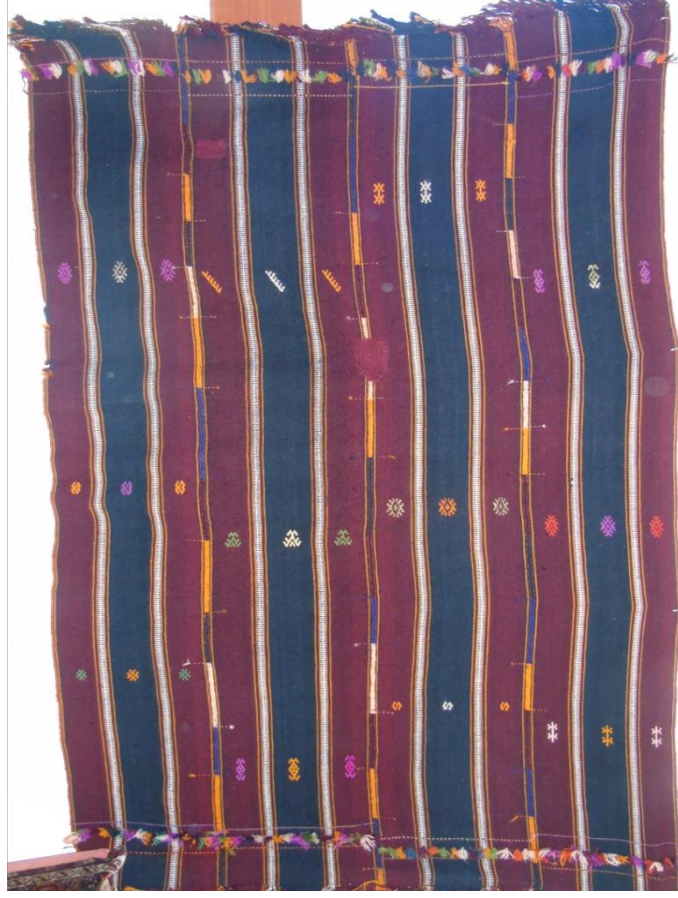
Fotoğraf No: 96-Düz Dokuma (Cicim) At Çulu

1. Katalog No	: 44
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 83x167 cm.
6. Renkle	: Kırmızı, Mavi, Turuncu, Yeşil.
7. Kalite	: 30x54
8. Çözü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: At Çulu

İki şak halinde dokunduktan sonra birleştirilen bu dokuma, çeşitli renklerden boyuna şeritlerden meydana gelen bir kompozisyona sahiptir Dikdörtgen formunda bu düz dokuma çözgü yüzü cıicim tekniğı kullanılarak oluşturulmuş olup ince şeritlerde yaba motifi yer almaktadır.

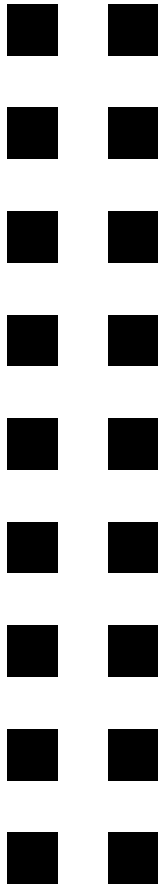
Çizim No: 127-Yaba Motifi

Fotoğraf No: 97-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 45
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözümlü Yüzlü Cicim / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 140x230 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Sarı, Yeşil, Turuncu, Mor.
7. Kalite	: 35x67
8. Çözümlü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Pamuk
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dokumanın zemini kırmızı-lacivert renklerde çözgü yönünde uzayan şeritlerden meydana gelen bir kompozisyona sahiptir. Şeritler üzerinde pıtrak motifi, çengel/çakmak motifi, tarak/parmak motifi ile beyaz renkli tarak motifi de yer almaktadır. Dikdörtgen formundaki bu dokuma çözgü yüzlü dokuma üzerine seyrek motifli cicim tekniği ile motif dokunarak meydana gelmiştir. Dört şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir. Dokumanın başında ve sonunda ilmeler atılarak oluşturulan püsküller ile yüzeyde hareketlilik sağlanmıştır.

Çizim No: 129-Pıtrak Motifi

Çizim No: 130-Göz Motifi

Çizim No: 128-Tarak Motif

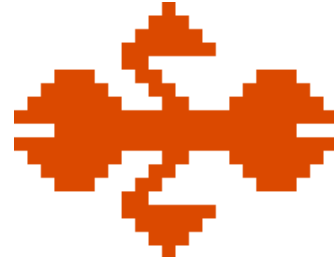
Fotoğraf No: 98-Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı

1. Katalog No	: 46
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / İliksiz Kilim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 162x225 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Yeşil Mor.
7. Kalite	: 36x78
8. Çözüğü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu düz dokuma iliksiz kilim tekniği ile iki şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir. Dokumanın zemini iki sıra halinde sonsuzluk prensibi ile çözgü yönünde sıralanan madalyonlardan meydana gelmektedir. Kilimin en dış kısmında yer alan bordür kırmızı zeminli olup uzun kısmın içerisinde zikzak şeklindeki karşılıklı iki çizginin ortasında kullanılan yıldız motifi yer almaktadır. Bordürün boş kalan kısımlarında ise saç bağı motifi yer almaktadır. Bordürün en kısımlarında motifler değişmekte ve tarak/parmak motifleri bulunmaktadır. Zeminde ise iki sıra halinde sonsuzluk prensibi ile sıralanmış olup boş kalan kısımlarda ise kurt izi/ağzı ve elibelinde motifi kullanılmıştır.

Çizim No: 131-Kilimin Bordür Kısmını Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 132-Kurt İzi/Ağzı Motifi

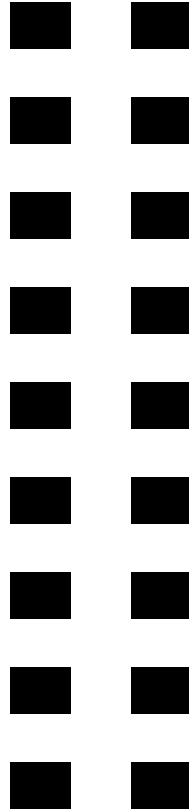
Çizim No: 133-Kilimin Zeminini Oluşturan Madalyon

Fotoğraf No: 99-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 47
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözümlü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 156x220 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Mavi, Yeşil, Turuncu.
7. Kalite	: 36x78
8. Çözümlü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dokuma dikey ekseninde devam eden kırmızı, siyah, mavi, yeşil, turuncu renklerde çözgü yönünde uzayan şeritlerden meydana gelmektedir Dikdörtgen formdaki bu düz dokuma çözgü yüzölçümü tekniğinde iki şaklı dokunduktan sonra birleştirilmiştir. Dokumanın üzerindeki şeritlerden biri beyaz renkte tarak/parmak motifinden oluşmaktadır. Dokumanın zemini üzerinde bazı kısımlardan püskül şeklinde süsleme amacıyla yün iplikler kullanılmıştır.

Çizim No: 134-Tarak Motifi

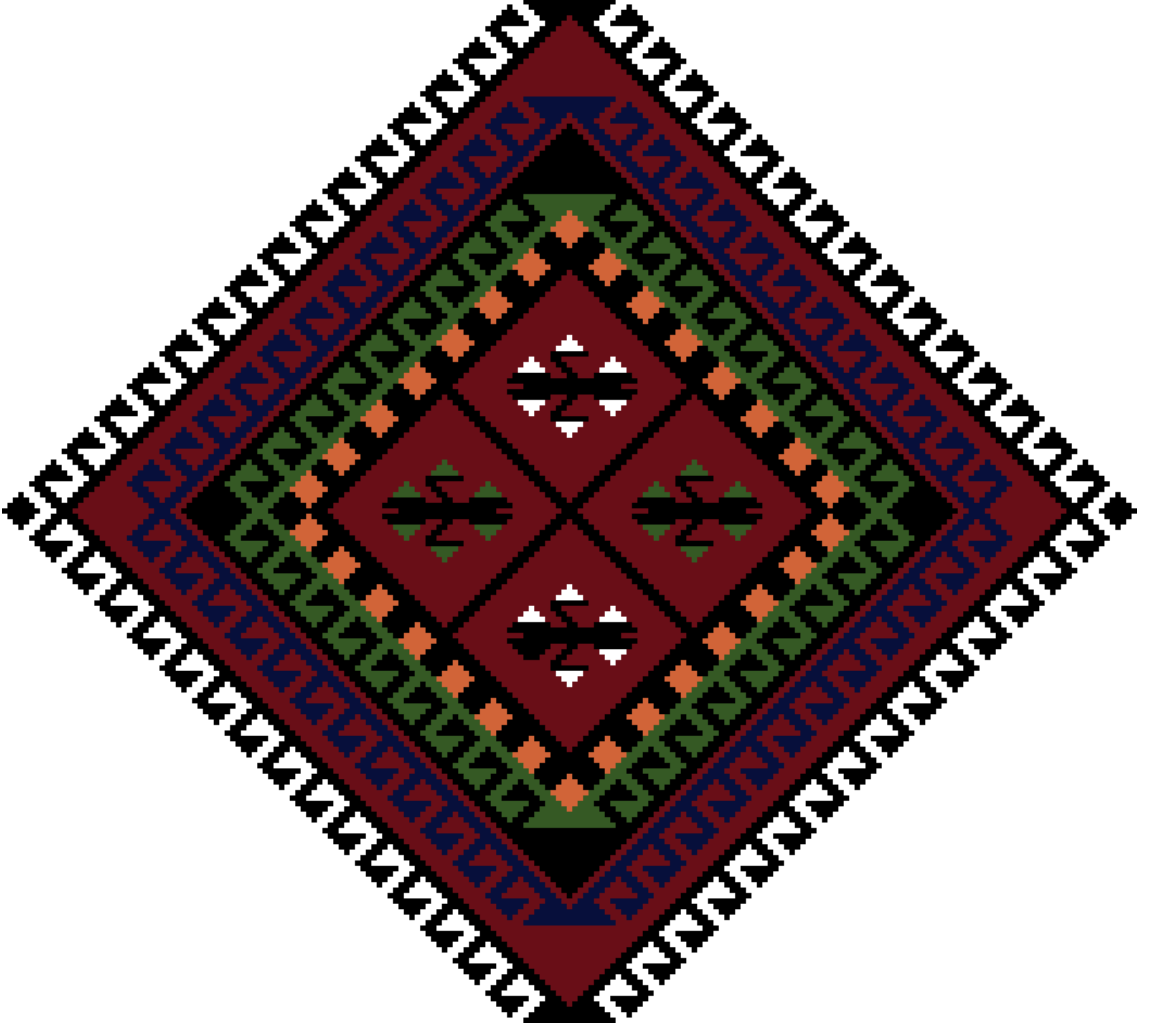
Fotoğraf No: 100-Düz Dokuma (İliksiz Kilim) Yaygı

1. Katalog No	: 48
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / İliksiz Kilim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 140x251 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Mavi, Yeşil, Turuncu.
7. Kalite	: 32x74
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu dokuma iliksiz kilim tekniğinde olup iki şaklı dokunduktan sonra birleştirilmiştir. Zemin iki sıra halindeki madalyonların çözgü yönünde sonsuzluk prensibi ile sıralanmasından oluşan bir kompozisyona sahiptir. Dokumanın en dış kısmında yer alan bordür beyaz zemine sahip olup üzerinde yıldız motifi bulunmaktadır. Bu bordürün her iki tarafında sınır niteliğinde kırmızı renkli parmak/tarak motifi kullanılmıştır. Kilimin zemin kısmında iki sıra halinde sonsuzluk prensibi ile ejder motifleri sıralanmıştır. Lacivert renkli zeminin boş kalan alanlarında ise kurt izi/ağzı motifi, muska motifi ve bukağı motifi yer almaktadır.

Çizim No: 135-Kilimin Bordürünün Oluşturan Kompozisyon

Çizim No: 136-Zemini Meydana Getiren Madalyon

Fotoğraf No: 101-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 49
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 147x245 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Mavi, Yeşil, Turuncu.
7. Çözüğü İpi	: Pamuk
8. Desen İpi	: Pamuk
9. Boya Türü	: Sentetik Boya
10. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu dokuma üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir.. Dokumanın zemini uzun kısmı boyunca devam eden şeritlerden oluşan bir kompozisyona sahiptir. Bu şeritler üzerinde pıtrak motiflerinin su yolu şeklinde zikzaklar çizerek çift sıra halinde çözüğü yönünde sıralanmış olup bu motiflerin orta kısmında dört bulung motifi yer almaktadır. Dokumanın en kısımlarında yer alan bordürlerde çengel/çakmak motifi ve göz motifi kullanılmıştır. Bu şakların ikisinin zemini beyaz iken ötekinin kırmızıdır

Çizim No: 137-Dokumayı Meydana Getiren Zemin Kompozisyonu

Fotoğraf No: 102-Düz Dokuma Perde

1. Katalog No	: 50
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 126x476 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Beyaz.
7. Kalite	: 33x75
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Pamuk
10. Atkı İpi	: Pamuk
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yayı

Dikdörtgen forma sahip bu dokuma üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir.

Fotoğraf No: 103-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 51
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 135x410 cm.
6. Renkler	: Kırmızı, Siyah, Beyaz.
7. Kalite	: 40x80
8. Çözü İpi	: Yün
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formdaki bu düz dokuma çözgü yüzölçümü ile dokunmuştur. Üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilen bu dokumanın zemini uzun kısmı dikey ekseninde devam eden şeritlerden meydana gelmektedir. Bu şeritler üzerinde dokuma sırasında oluşturulan çengel/çakmak motifleri yer almaktadır.

Çizim No: 138-Çengel Motifinden Oluşan Bordür

Fotoğraf No: 104- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 52
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözümlü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 172x340 cm.
6. Renkler	: Siyah, Beyaz, Kırmızı, Kahverengi, Turuncu.
7. Kalite	: 37x74
8. Çözümlü İpi	: Pamuk
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilen bu dokuma, zemin boyunca dikey eksende sıralanmış çeşitli renklerde şeritlerden oluşmaktadır. Dikdörtgen formdaki bu dokuma çözgü yüzlü cicim tekniği kullanılarak oluşturulmuştur.

Fotoğraf No: 105-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 53
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Seyrek Motifli Cicim.
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 157x340 cm.
6. Renkler	: Siyah, Beyaz, Kırmızı, Kahverengi, Turuncu.
7. Kalite	: 37x74
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formdaki bu düz dokuma çözgü yüzölçü dokuma tekniği ile dokunmuştur. Üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilen bu dokuma üzerine seyrek motifli cicim tekniği ile pıtrak motifi, koçboynuzu motifi, yengeç motifi kullanılmıştır. Ayrıca zemin üzerine çeşitli renklerde süsleme amacıyla püskül şeklinde ip ya da bez parçaları bulunmaktadır.

Çizim No: 139-Yengeç Motifi

Çizim No: 140-Pıtrak Motifi

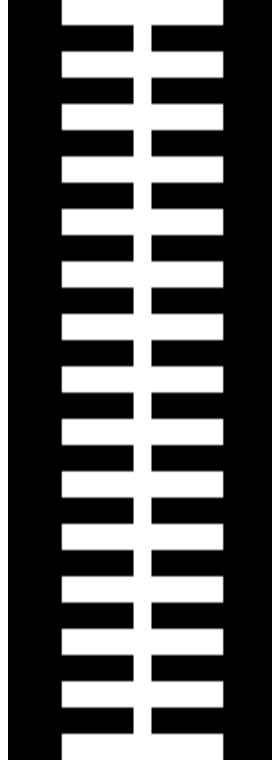
Çizim No: 141-Koç Motifi

Fotoğraf No: 106-Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 54
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözümlü Yüzlü Cicim/Tülü
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 157x340cm.
6. Renkler	: Siyah, Beyaz, Bordo, Turuncu, Mavi
7. Kalite	: 38x82
8. Çözümlü İpi	: Pamuk
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki çözgü yüzlü cicim tekniği ile oluşturulan bu dokumanın zemini dikey eksende uzayan ince şeritlerden oluşan bir kompozisyona sahiptir. Bu şeritlerin bazıları üzerinde dokuma esnasında oluşturulan beyaz renkli tarak/parmak motifi yer almaktadır. Bu motif dışında dokuma üzerinde başka motif bulunmamaktadır. Ayrıca dokuma yüzeyinde süsleme amacıyla ilmeler atılarak oluşturulan çeşitli renkteki püsküller ile hareketlilik sağlanmıştır.

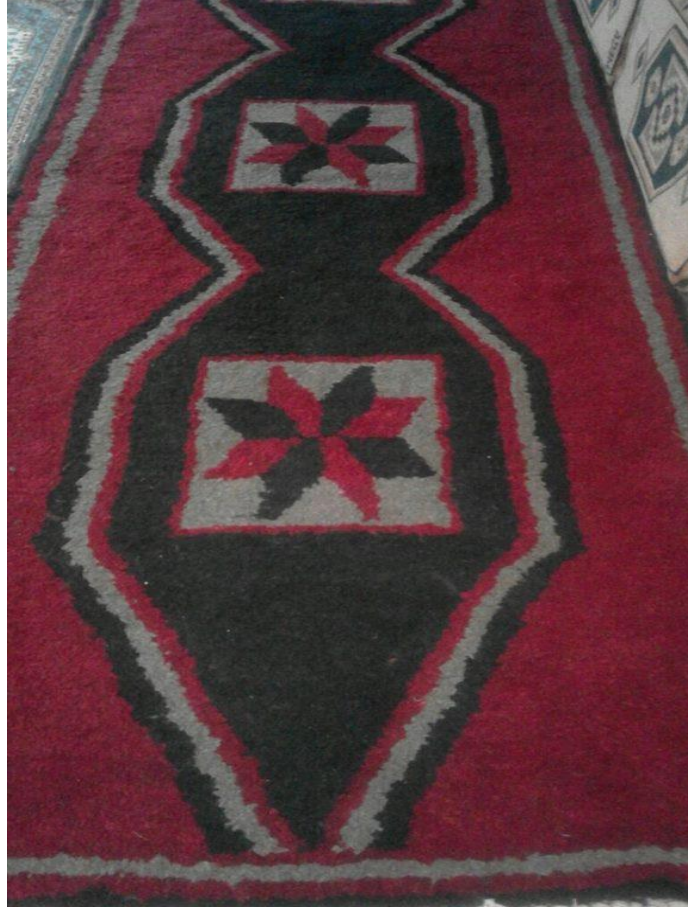
Çizim No: 142-Tarak Motifi

Fotoğraf No: 107- Düz Dokuma (Cicim) Yaygı

1. Katalog No	: 55
2. Dokuma Türü	: Düz Dokuma / Çözümlü Yüzlü Cicim
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Kazım Kutlu Özel Koleksiyonu
5. Boyut	: 150x370cm.
6. Renkler	: Siyah, Beyaz, Kırmızı, Bordo, Turuncu, Yeşil.
7. Kalite	: 38x80
8. Çözümlü İpi	: Pamuk
9. Atkı İpi	: Yün
10. Boya Türü	: Sentetik Boya
11. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formundaki bu dokuma çözgü yüzölçümü tekniği ile oluşturulmuştur. Üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiş olan bu dokuma, zeminin çözgü boyunca devam eden çeşitli renklerdeki ince şeritlerden meydana gelmiştir. Bu şeritlerden bazıları beyaz renkli tarak/parmak motifinden oluşmaktadır. Bunun dışında dokuma üzerinde motif bulunmamaktadır. Ayrıca dokuma üzerinde süsleme amaçlı görülen çeşitli renkteki iplikler ile düğüm atma tekniği ile oluşturulan püsküller bulunmaktadır.

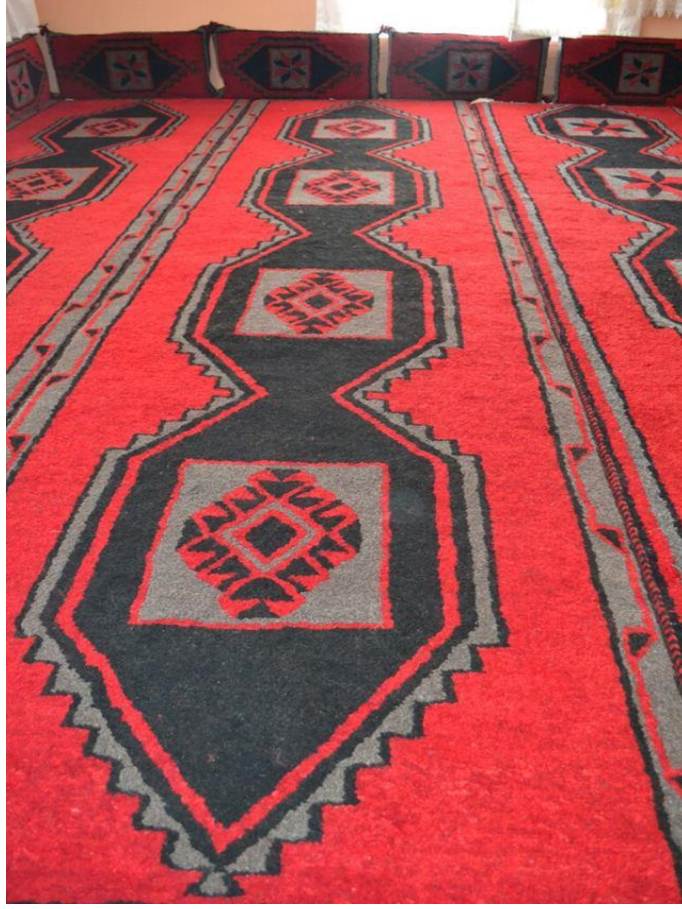
Fotoğraf No: 108-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 56
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Besni/Çamdere Köyü
5. Boyut	: 150x370cm.
6. Renkler	: Siyah, Gri, Kırmızı,
7. Kalite	: 24x28
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Pamuk
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunda bulunan bu halı, Adıyaman Sincik ilçesine ait olup günümüzde de hala dokunmaktadırlar. Adıyaman yöresinde halı üzerine minder sererek üzerinde oturma geleneği vardır. Sincik halılarının havları oldukça yüksektir bunun sebebi ise döşek olmadan da yere rahatça oturabilmeyi sağlamak ve daha sıcak mekanlar oluşturmaktır. Adıyaman yöresinin dokumalarında olduğu gibi koyu renklere sahip bu dokuma, bordüzsüz olup zemin boyunca birbirine bağlı ve birbiri ardına sonsuzluk prensibi ile sıralanmış madalyonlardan meydana gelmiştir.

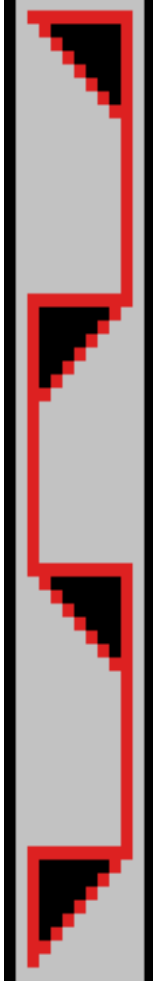
Çizim No: 143-Sekiz Köşeli Yıldız/Selçuklu Sekizgeni

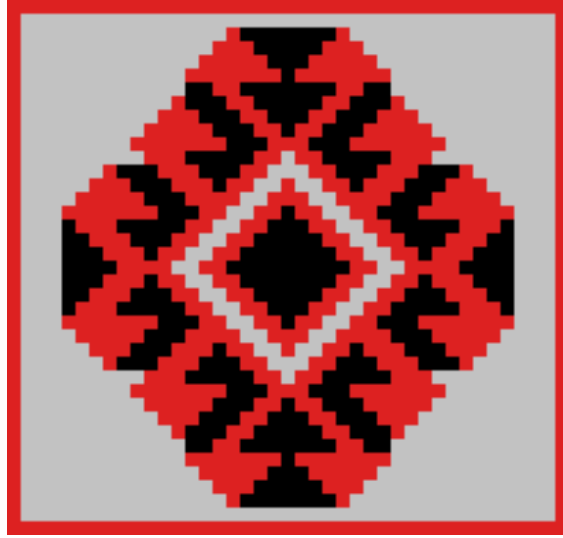
Fotoğraf No: 109-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 57
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Besni/Çamdere Köyü
5. Boyut	: 150x460
6. Renkler	: Siyah, Gri, Kırmızı,
7. Kalite	: 24x28
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunda bu halının zemin boyunca birbiri ardına sonsuzluk prensibi ile sıralanmış madalyonlardan meydana gelmiştir. Madalyonların içlerinde akrep motifi kullanılmıştır. Halı zeminini çevreleyen bir bordüre sahiptir. Bordür içerisinde ise birbirine bağlı çeşitli şekillerde yerleştirilmiş üçgenler bulunmaktadır.

Çizim No: 144

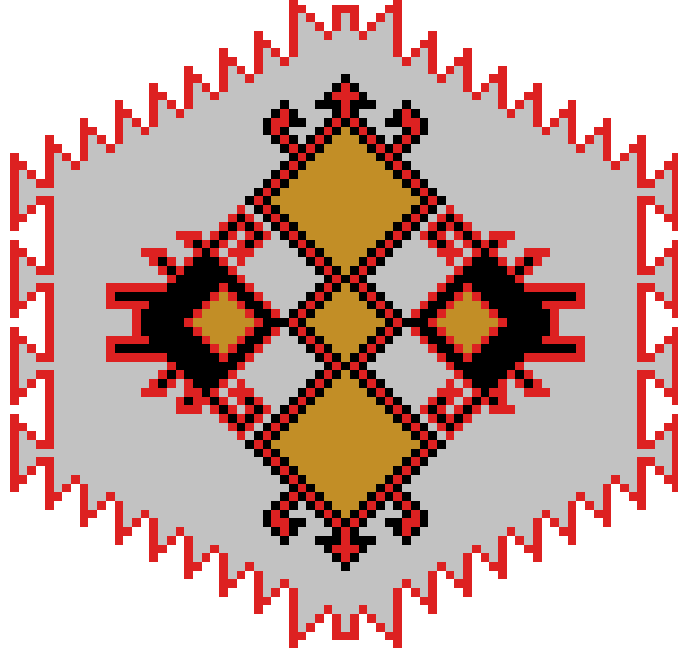
Çizim No: 145-Akrep Motifi

Fotoğraf No: 110-Havlı Dokuma (Halı) Yaygı

1. Katalog No	: 58
2. Dokuma Türü	: Halı
3. Dönemi	: 20. yy.
4. Bulunduğu Yer	: Adıyaman Besni/Çamdere Köyü
5. Boyut	: 150x350
6. Renkler	: Siyah, Gri, Kırmızı, Kahverengi
7. Kalite	: 24x28
8. Çözüğü İpi	: Pamuk
9. Desen İpi	: Yün
10. Atkı İpi	: Yün
11. Boya Türü	: Sentetik Boya
12. Kullanım Alanı	: Yer Yaygısı

Dikdörtgen formunda bu halının zemin boyunca birbiri ardına sonsuzluk prensibi ile sıralanmış madalyonlardan meydana gelmiştir. Halı zeminini çevreleyen bir bordüre sahiptir. Bordür içerisinde ise birbirine bağlı çeşitli şekillerde yerleştirilmiş üçgenler bulunmaktadır.

Çizim No: 146-Dokumanın Zeminini Oluşturan Madalyon Kompozisyonu

DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA

Adıyaman ve yöresi; Türk el sanatlarımızın en önemli merkezlerinden birisidir. 20. yy.'a kadar sepetçilik, semercilik, yemenicilik, halı, kilim, halı yastıkları gibi el sanatlarının birçok dalında aktif olan yöre halkı, bugün gelişen sanayi ve teknoloji ile değişen yaşam tarzlarının etkisi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu el sanatları günümüzde unutulmaya yüz tutmuş ve pazarların tozlu raflarına terk edilmişlerdir. Yörenin el sanatları hakkındaki bilgiler sınırlı sayıda kaynaklarda olup, birkaç satır yüzeysel açıklamadan ibaret olması bunların aynı zamanda bilimsel olarak araştırılıp, incelenmediğini göstermektedir. Adıyaman dokumaları, özellikle yörenin kültürünü yansıtan birer belge niteliği taşımaktadır. Günümüzde daha çok yörenin köylerinde yaşatılan kültürün bir parçası olan el sanatları, zaruri ihtiyaç niteliği taşımaktadır. Bu dokumaların en önemlileri ise halı, kilim ve halı yastıklarıdır.

Köyevlerinde yerde oturma kültürü devam etmektedir. Buna bağlı olarak odaların zeminleri boyunca sıra sıra halıların zeminde boş yer bırakmayacak şekilde döşendiğini görmekteyiz. Kışın soğuk iklim şartlarının sonucu olarak insanların halı üzerinde oturduklarında sırtlarını duvara dayamalarını önlemek amacıyla halı yastıkları ortaya çıkmıştır. Bu yastıklar odanın duvarları boyunca sıra sıra dizilmiştir. Adıyaman yöresinin halı yastıkları oldukça tanınmış, hem şehrin kültürünün simgesi olarak hemde ticari olarak yaşatılmaya devam eden dokuma örnekleri şehirde çok sayıda karşımıza çıkmıştır. Bu örneklerden 5 âdeti (Katalog no: 6, 7, 8, 11, 15) Adıyaman müzesinde de sergilenmektedir.

Malzeme: Dokumaların eski örneklerinde malzeme olarak sadece hayvancılıkla uğraşan köylü halkın kendi hayvanlarından elde ettikleri yünü kullanılırken, 19. yy. ve sonrasında pamukta dokumalarda kullanılmıştır.

Renk: Yöre halkından edindiğimiz bilgilere göre; çok eski tarihlerde yün ipliklerin boyanmasında bitkiler ile doğal boyama metodu kullanılmıştır. Ancak günümüze ulaşan dokuma örneklerinin büyük bir çoğunluğunda suni/sentetik boya kullanıldığı görülmektedir. Dokumalarda; Doğu ve Güneydoğu Anadolu şehirlerinin çoğunda olduğu gibi Adıyaman yöresinde de koyu renklerin hâkimiyeti dikkatimizi çekmektedir. Kırmızı, bordo, lacivert, beyaz, siyah renklerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak

düz dokuma örneklerine havlı dokumalara nazaran daha açık tonların hâkim olduğu görülmektedir.

Motif: Dokumalar üzerinde kullanılan motiflere bakıldığı zaman çok büyük çoğunlukla geometrik motiflerin yer aldığını görmekteyiz. Bu motifler; madalyon/göbek motifi, yöresel adına havdork dediğimiz ejderha motifi, kurt izi/ağzı motifi, yaba motifi, deveboynu motifi, akrep motifi, dörtbulung motifi, bereket motifi, göz motifi, saçbağı motifi, elibelinde motifi, koçboynuzu motifi, çengel motifi, çakmak motifi, muska motifi, baklava motifi, kazayağı motifi gibi birçok motif yer almaktadır. Bu motifler, Türk dokuma sanatının birer parçası olup kataloğ kısmında da belirtmiş olduğum gibi her birinin geçmişi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Günümüze kadar ulaşan ve hala dokunmaya devam eden bu motiflerin, el dokumaları dışında fabrika dokuma yaygılar üzerinde de desinatörler tarafından sık sık kullanılan ve halk tarafından tercih edilen dokumalar olduklarını düşünürsek Türk sanatının geçmişinin ne kadar sağlam temellere dayandığını, yeri doldurulamaz eşsiz örnekler olduklarından insanların 21. yy. da hala bu motiflerin ve kompozisyonların özüne bağlı kalarak yeni ürünler ortaya çıkardıklarını anlamamız zor olmayacaktır.

Kompozisyon: Adıyaman yöresinde karşılaştığımız düz dokuma örneklerinde enine şeritlerden meydana gelen kompozisyon tasarımı yoğun olarak görülmektedir. Çoğunlukla cicim ve zili dokumalarda görülen bu kompozisyon şeritlerin üzerine motiflerin sıralanmasıyla tamamlanmaktadır. Yoğun olarak kullanılan bir diğer kompozisyon yöre kilimlerinde görülmektedir. Dokumanın zemini boyunca çözgü yönünde sonzuluk prensibiyle uzayıp giden madalyonlar olup genellikle bu örnekler iki şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiştir.

Adıyaman'da karşılaştığımız halı dokumaların büyük bir çoğunluğunda, dikkatimizi çeken nokta ise bu halıların en ölçülerinin 100x150 cm ve boy ölçülerinin 300x500 cm. arasında değişen uzunluklarda olmasıdır. Yöre halkından edindiğimiz bilgilere göre, Adıyaman yöresi halı dokumalarında yan halı kültürü denilen yani çözgü yönünde uzayıp devam eden dokumaların kullanıldığını öğrenmekteyiz. Yöre halı dokumalarında dikkatimizi çeken bir diğer özellik ise dokumaların zemin kompozisyonlarının çoğunlukla, madalyon/göbek motiflerinin zemin boyutuna göre farklı sayılarda ve genellikle birbirine bağlı olarak tekrarlanmasından oluşur.

Madalyon/göbek şeması, 1514 yılında Tebriz'in Türkler tarafından fethinden sonra fikir olarak Türk halılarına girmiştir ¹⁰⁷. Aynı yüzyılda madalyonlu Uşak halılarında kullanılmıştır ¹⁰⁸. Bu halıları madalyonların sonsuzluğu işaret eden sıralanması ile meydana gelen kompozisyona sahiptir ¹⁰⁹. Bu dokumaların karşılaştığımız bütün örnekleri farklı sayılarda bordür ile çevrelenmiştir. Günümüz Adıyaman yöresi halı dokumalarında da kullanılmaya ve dokunmaya devam eden madalyon/göbek motifi ve bu motifin sonsuzluk prensibi ile sıralanması; bu dokumaların Türk halı sanatının özünden kopmadan, sürekliliğini devam ettirdiğinin ispatı olarak gösterebiliriz. Yukarıda bahsettiğimiz kompozisyon özelliklerine sahip dokumalar, Adıyaman'ın Sinck ilçesine bağlı Çamdere köyünde günümüzde dokunmaya devam etmektedir.

Adıyaman yöresinde yaptığımız araştırmalar sırasında karşılaştığımız halı dokumaların motif, kompozisyon ve renk bakımından benzer örneklerinden; 7 adet Elazığ müzesinde, 2 adet İstanbul Türk ve İslam Eserleri müzesinde ve birer adet Sivas müzesi, Tokat müzesi ve Ankara Vakıflar Halı ve Kilim deposunda; Adıyaman yöresi halı dokumaları adı altında bulunmaktadır. Adıyaman yöresinde yaptığımız araştırmalar sırasında; 9 adet halı dokuma (Katalog no: 1, 18, 25, 26, 30, 38, 56, 57, 58) karşımıza çıkmıştır. Adıyaman halı dokumaları başta güneybatısında yer alan Gaziantep olmak üzere, Elazığ, Erzincan, Sivas ve Kars dokumaları ile motif, renk veya kompozisyon açısından birbirine benzemektedir. Bu da kültürel etkileşimin bir sonucu olarak bilinmektedir.

¹⁰⁷ Aslanapa, 160.

¹⁰⁸ Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, 34.

¹⁰⁹ Aslanapa, 161.

Fotoğraf No: 111

Fotoğraf No: 112

Fotoğraf No: 113

Yukarıdaki 111 nolu fotoğrafta ¹¹⁰ yer alan halı, Gaziantep yöresine ait dokuma özel bir koleksiyonda bulunmaktadır. 112 nolu fotoğrafta yer alan halı ise Erzincan yöresine ait olup Sivas müzesinde bulunmaktadır. 113 nolu fotoğraf ise Adıyaman Oturakçı Pazarı'nda karşımıza çıkan Adıyaman halısıdır. Üç halı da 19. yy.'a ait olup, kompozisyon bakımından benzer özellikler göstermektedir.

Fotoğraf No: 114

Fotoğraf No: 115

¹¹⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Türk El Dokuması Halılar*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2006.

Yukarıda 114 nolu fotoğrafta yer alan dokuma Elazığ yöresine ait dokuma Elazığ müzesinde bulunmaktadır. 115 nolu fotoğraf ise Kazım Kutlu özel koleksiyonunda karşımıza çıkan Adıyamn yöresine ait dokumadır. Her iki dokumada da benzer kompozisyon özellikleri görülmektedir.

Bu gruptaki halılarda; zemin üzerinde sayıları üç ile yedi arasında değişen sekizgenler bir eksenle sıralanmıştır. Sekizgenlerin iç kısmı karşılıklı birer büyük ve ikişer küçük kanat ile dolgulanmıştır. Bu grup halılar, kanatlı desenli, sekizgen madalyonlu halı olarak isimlendirilmiş olup Bitlis ve Tunceli köylerinde de sıkça karşılaşılan kompozisyon örneklerini oluşturmaktadır.

Kanatlı sekizgen madalyon XVII. Yüzyıl Anadolu Halıları'nda da kullanılmıştır. Konya Selçuklu Türbesi'nden İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi'nden getirilmiş bir halıda ejder motifleri ile dolgulanmış, kanatlı sekizgen madalyonlar görülmüştür. Gerek bu müzede ve gerekse Konya Mevlana Müzesi'nde rastlanan diğer kanatlı madalyonlu halılarda, kanatlı motifler sekizgenler içine yerleştirilmiştir ¹¹¹. Kültürel bilgi alışverişinin bir sonucudur.

Adıyaman yöresinde yaptığımız araştırmalar sırasında; 4 adet kilim dokuma (Katalog no: 12, 17, 46, 48), 21 adet cicim dokuma (Katalog no: 4, 5, 13, 16, 19, 21, 22, 28, 29, 33, 34, 35, 44, 45, 47, 49, 51, 52, 53, 54, 55), 7 adet zili dokuma (Katalog no: 3, 14, 23, 37, 39, 40, 43), 3 adet tülü dokuma (Katalog no: 10, 27, 31), 2 adet keçe dokuma (Katalog no: 2, 9), 3 adet seccade halı (Katalog no: 32, 41, 42), dokuma karşımıza çıkmıştır.

Adıyaman yöresinde karşılaştığımız düz dokumalarda genellikle halılarda olduğu gibi çözgü yönünde uzayan örneklerdir çoğunlukla enine şeritlerden meydana gelmektedir. Bu dokumaların dışında kilim, zili, teknikleri ve tülü örnekleri de karşımıza çıkmaktadır. Bu dokumaların kompozisyonlarında yine halı dokumalarda olduğu gibi sonsuzluk prensibi ile zemin boyunca tekrarlanmış örnekleri ve diyagonal olarak zemin boyunca tekrarlanan kompozisyonları olup Türk dokuma sanatının sürekliliğinin ispatı olan örneklerdir.

¹¹¹ Neriman Görgünay, *Doğu Yöresi Halıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sanat Dizisi: 3, Ankara 1970, 66-67.

Fotoğraf No: 116

Fotoğraf No: 117

Akademik bir çalışma sırasında ortaya çıkarılmış, 116 numaralı örnek Şırnak yöresine ait Avşar kilim galerisinde sergilenmektedir ¹¹². 117 numaralı fotoğraf Adıyaman yöresine ait olup Kazım Kutlu özel koleksiyonunda bulunmaktadır. Her iki kilimde iki şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiş olup benzer kompozisyonları ile dikkat çekmektedir. Madalyon/göbek şemasının çift sıra halinde zemin boyunca sonsuzluk prensibi ile sıralandığı bu kilimler kültürel aktarımın ispatıdır.

Fotoğraf No: 118

Fotoğraf No: 119

¹¹² Zeynep Asker, *Şırnak Düz Dokumaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2009, 62.

Yukarıda gördüğümüz 118 numaralı fotoğraf akademik bir çalışma sırasında ortaya çıkarılmış, Malatya yöresine ait bu düz dokuma Malatya müzesinde bulunmaktadır ¹¹³. 119 numaralı fotoğraf ise Adıyaman yöresine ait olup Kazım Kutlu özel koleksiyonunda bulunmaktadır. Her iki kilimde üç şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiş, orta kısımlarında koyu renk zemin kullanılmış ve her iki tarafında beyaz zemin üzerinde birbirine bağlı olarak sıralanmış dört bulung motifi yer almaktadır.

Fotoğraf No: 120

Fotoğraf No: 121

120 nolu fotoğraf akademik bir çalışma sırasında ortaya çıkarılmış, Sivas yöresine ait dokuma olup Sivas Atatürk Kongre ve Etnoğrafya müzesinde bulunmaktadır ¹¹⁴. 121 nolu fotoğrafta yer alan dokuma ise bizim araştırmalarımız sırasında karşılaştığımız Adıyaman yöresine ait bu dokuma Adıyaman müzesi deposunda bulunmaktadır. Her iki dokumada iki şak halinde dokunduktan sonra birleştirilmiş olup, zemin sıralanan sandık motifleri, zeminlerinde yer alan bereket/göz motifleri, su yolu motifinden meydana gelen tek bordürleri ile benzer özelliklere sahiptir.

¹¹³ Ela Taş, *Malatya Müzesi'nde Bulunan Düz Dokumalar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2009, 172.

¹¹⁴ Şirin Karaman, *Sivas Atatürk Kongre ve Etnoğrafya Müzesinde Bulunan Sivas İl Müftülüğü Koleksiyonuna Ait Düz Dokuma Yaygıların Özellikleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013, 373.

SONUÇ

“Adıyaman Yöresi Düz Dokumaları” adı altında yapılan çalışma sırasında yörenin yemenicilik, sepetçilik, semercilik, halı yastık, besi bebek, halı ve kilim olan el sanatları bir zamanlar insanların günlük yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Adıyaman yöresinin dokuma kültürünü giyinme amaçlı kıyafet olarak; eşya taşımak amaçlı heybe veya çuval olarak; süs unsuru amaçlı kapı süsü veya duvar süsü olarak; yaygı amaçlı halı veya kilim olarak; para koymak için kese olarak; bebeğini taşımak için kundak olarak, örtünme amaçlı perde olarak ve yastık, kemer, askılık, çanta, nazarlık olarak birçok alanda kullanılmaktadır. Bu da dokumanın yöre halkının günlük yaşamının her alanında kendine yer bulan önemli bir parçası olduğunun ispatı niteliğindedir.

Adıyaman yöresi el sanatları bakımından önemli merkezlerimizden biridir. Ancak bu alanda bugüne kadar çok az sayıda çalışma yapılmış ve günümüzde yok olmaya yüz tutmuş olan bu sanatları belgelemek üzere yapılan bu çalışma ile Adıyaman merkez ve ilçelerinde incelemeler yapılmıştır. Aynı zamanda Adıyaman Müzesi Sergilenen 9 dokuma eser ve depoda muhafaza edilen 10 dokuma eserin incelemeleri yapılmıştır. Öncelikle düz dokumalar olmak üzere Adıyaman dokuma kültürünü temsil eden örnekler tespit edildikten sonra; bu örnekler arasından yöre dokumalarına en uygun olan örneklerden 58 adet dokuma; 121 fotoğraf ve 146 çizim kullanılarak kataloglanmıştır.

Adıyaman yöresi halı ve düz dokumaları kompozisyonları, motifleri, renkleri, kullanılan malzemeleri ile Türk halı sanatının bir parçası niteliğindedir. Bu örnekler bugün Adıyaman merkezde bulunan Oturakçı pazarının tozlu raflarına terk edilmiş durumdadır.

KAYNAKÇA

- Acar Belkıs, *Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*, Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi: 3, İstanbul 1975.
-, *Kilim-Cicim-Zili-Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*, Eren Yayınları, İstanbul 1982.
- Açıkgöz Halil, *Türkçe’de Halı ve Halıcılık Terimleri*, Türk Dünyası Araştırmaları, Ekim 1984.
- Asker Zeynep, *Şırnak Düz Dokumaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2009.
- Aslanapa Oktay, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi, İstanbul 2005.
- Atlıhan Şerife, “*Türk Dünyasında Halı, Kilim ve Benzer Dokumalarda Yer Alan Çengelli Çokgen Motif*”, *Azerbaycan Xalçaları*, 5(14), 2015.
- Aytaç Ahmet, “*Makedonya Devlet Müzesi’nde Sergilenen Kilimlerin Teknik ve Desen Özellikleri*”, I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildirileri, Konya 2007.
- Barışta H. Ö., “*Divan-ü Lügat-it Türk” de Dokuma ve Dokumanın Üzerine Yapılan Bezemeler Çevresinde Kümelenen İfadeler*”, II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, 18-20 Kasım 1982, İzmir 1984.
- Bayrakçı Bayram, “*Meslek Yüksekokulları için El Dokusu Halıcılık*”, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 105, Kayseri 1997.
- Bayraktaroğlu Suzan, “*Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar*”, *Vakıflar Dergisi*, S.XXI, İstanbul 1990, 305
-, “*Maddi Kültürümüzün Zengin Örneklerinden Sumak Dokumaları*”, *Kültür ve Sanat*, Mart 1998.
- Berkli Yunus, “*Kosova Halveti Osman Baba Tekkesinde Bulunan Figür ve Sembollerin Türk Sanatı ve Kültürü İçerisindeki Anlamı ve Önemi*”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18(1), Erzurum 2014.

-, *Türk Sanatında Avrasya Üslubunun Evreleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:998, Erzurum 2001.
- Çetin Yusuf, “*Ağrı Yöresi Halı Yastıkları*”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 17, 2010.
- Dengiz Makbule - Erdoğan Zeynep, “*Pişnik Yastık Halısı*”, Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Mustafa Arlı, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38. Icanas), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara-2008.
- Deniz Bekir, “*Anadolu Türk Düz Dokuma Sanatında Cicim / Cicim’s place in Anatolian Turkish Art or Weaving*”, Sanat Tarihi Dergisi, S.VII., İzmir 1994.
-, “*Anadolu-Türk Kilim Sanatının Teknik Özellikleri ve Erzurum, Erzincan ve Bayburt Kilimlerinin Türk Kilim Sanatındaki Yeri*”, Erzurum, Bayburt, Erzincan Kilimleri Sempozyumu, Haziran 2011.
-, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara 1998.
-, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- Diyarbakirli Nejat, *Hun Sanatı*, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, İstanbul 1942.
- Durul Yusuf, *Türk Kilim Motifleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987.
- Eroğlu A. Aslıhan, *Çoruh Vadisi Düz Dokumaları*, Ankara 2007.
-, *Kars Yöresi Düz Dokumaları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2009.
- Eroğlu Mehmet Ali, Dursunbey “*Tepeköy El Dokumacılığı*”, Ahmet Aytaç, I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildirileri (92-100), Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, Konya 2007.
- Gadanaz Âlim Gadanaz, *Balıkesir Yüncü Yörükleri Havsız Kirkitli Dokumaları*, Ahmet Aytaç, I. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi Bildirileri (44-50), Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, Konya 2007.

- Genç R., “*Kaşgarlı Mahmud’a Göre XI. Yy. Türklerde Dokuma ve Yayı İşleri*”, Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi göleni Bildirileri.
- Görgünay (Kırzioğlu) Neriman, *Altaylar’dan Tunaboyu’na Türk Dünyası’nda Ortak Motifler*, Türksoy Yayınları No:3, Ankara 1995.
-, Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri, Ankara 1994.
-, “*Kirkitli Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van*”, Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, (Van 2-5 Nisan 1990), Ankara 1990.
-, “*Kirkitli Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van*”, Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu, (Van 2-5 Nisan 1990), Ankara 1990.
-, “*XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan’da Devamedegelen Benzerleri*”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri, Ankara 1997, 250.
-, *Doğu Yöresi Halıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Sanat Dizisi: 3, Ankara 1970.
-, *Eşme Kilimleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları-Sayı: 28, Ankara 1994.
- Gültepe Gülten, *Plastik Sanatlarda Soyut Somut Gösterge ve Görseller Üzerine Metaforik Bir Yaklaşım*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2016.
- Karamağaralı Beyhan, “*Türk Halı Sanatındaki Motiflerin Yorumu Üzerine*”, *Arış Dergisi*, (3), 1997.
- Karaman Şirin, *Sivas Atatürk Kongre ve Etnoğrafya Müzesinde Bulunan Sivas İl Müftülüğü Koleksiyonuna Ait Düz Dokuma Yayıların Özellikleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013.
- Oyman Bükmen N. Rengin, “*El Dokumacılığının ve El Dokuma Tezgâhının Tarihçesi, El Dokuma Tezgâhı Çeşitleri*”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 8, 2005.

- Ögel Bekir, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. III, Ankara 1978.
- Ölçer Nazan, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kilimler*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1988.
- Özbel Kenan, “*El Sanatları Kılavuz Kitapları VII Cicim ve Sili*”, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara 1945.
- Özcan N. Ayşe, “*Adıyaman ve Köylerinde Dokunan Tülülerin Genel Özellikleri*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (4), 1999.
- Öztürk İsmail, *Geleneksel El Sanatlarına Giriş*, Ürün Yayınları, Ankara 1998.
- Sarıkaya Hünerel Zeliha - Er Birnaz, “*Bir İletişim Aracı Olarak El Sanatları*”, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1(1), 2012.
-, “*Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi*”, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1(1), 2012.
- Soysaldı Aysen, *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.
- Soysaldı Aysen. - Güldür Muhammet M. “*Kirkitli Düz Dokumalarda Teknik ve Mahalli Terminoloji Üzerine Bir Araştırma*”, 8. El Sanatları Sempozyumu, İzmir 2002.
- Soysaldı, Aysen., “*Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri*”, Erdem (Halı Özel Sayısı III), C. 10, s.599-614.
- Sucu Mustafa, *Tarih, Kültür ve Medeniyet Diyarı; Besni*, Kardelen Ofset Matbaacılık, Ankara 2006.
-, *Adıyaman İl ve İlçeleri (Yakın Çevre İncelemeleri)*, Önder Matbaa, Adana 1985.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı (T. C. K. B. GAP B. K. D. B.), *Gap ve Turizm*, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2012.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı, *Gap Gezi Rehberi*, Bilnet Matbaacılık 2012.

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (T. C. K. T. B.), *Işığın Yükseldiği Yer Gap*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Proje Koordinasyon Merkezi, Ankara 2005.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Türk El Dokuması Halılar*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2006.
- Taş Ela, *Malatya Müzesi'nde Bulunan Düz Dokumalar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2009.
- Yetkin Şerare, *Türk Halı Sanatı*, Türkiye İŐ Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991.
- Zber H., *Türk Süsleme Sanatı*, Ankara 1972.

ÖZGEÇMİŞ

05.05.1992 tarihinde Şanlıurfa’da doğdu. İlköğretimi Şanlıurfa Cengiz Topel İlköğretim Okulu’nda tamamladı. Şanlıurfa Anadolu İmam Hatip Lisesi’nden 2010 yılında mezun oldu. 2010-2012 yılları arasında Harran Üniversitesi M. Y. O. Mimari Restorasyon Bölümü’nde önlisans eğitimimi tamamladıktan sonra Dikey Geçiş Sınavı ile Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı’na girdi. Lisans son sınıfta Görsel Sanatlar Pedagojik Formasyon sertifikamı da aldıktan sonra 2015 yılında lisans öğrenimini tamamladı. Aynı yıl Geleneksel Türk Sanatları Bölümünde Yüksek Lisansa başladı. Şu an tez döneminde öğrenimime devam etmekte olup, “Adıyaman Yöresi Düz Dokumaları” isimli tezimi hazırlamaktayım.